

Situační analýza

Zpráva o vybraných otázkách sociálního vyloučení a nástrojích sociálního začleňování
v Odrách

Zpracoval:

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

Výzkumné centrum Brno

květen-září 2013

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

Výzkumné centrum Brno

Členové výzkumného týmu: Miroslava Rákoczyová, Ivana Šimíková, Robert Trbola

květen-září 2013

Obsah

1. Úvod.....	4
1.1 Použité výzkumné metody	5
1.2 Reprezentativita výzkumného vzorku	8
1.3 Etika výzkumu.....	11
1.4 Limity výzkumu.....	11
2. Socioekonomická situace v obci a vyloučených lokalitách.....	13
2.1 Popis lokalit považovaných za vyloučené.....	13
2.2 Sociodemografické charakteristiky obyvatel lokalit.....	29
2.3 Migrace.....	33
2.4 Bydlení.....	38
2.5 Dluhy.....	46
2.6 Zaměstnanost	50
2.7 Sociální dávky	54
2.8 Sociální služby.....	55
2.9 Sociálně patologické jevy v rodinách a činnost OSPOD	59
2.10 Bezpečnost	64
3. Specifická část - bariéry vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí.....	69
3.1 Statistické ukazatele	69
3.2 Školství v regionu a možnosti vzdělávání	71
3.3 Předčasné ukončování studia	80
3.4 Identifikované bariéry přechodu romských dětí ze základních škol na střední školy	81
4. Identifikované potíže v obci a možnosti řešení	89
4.1 Diskurz	89
4.2 Zdroje napětí	90
4.3 Možnosti participace	91
5. Závěry a doporučení.....	94
6. Přílohy.....	97
6.1 Zdroje dat	97
6.2 Seznam tabulek uvedených v textu.....	99

1. Úvod

Situační analýza vznikla jako podkladový materiál pro spolupráci města Odry a Agentury pro sociální začleňování, jež má směřovat k podpoře začleňování sociálně vyloučených obyvatel města do společnosti. Analýzu zpracoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., na základě veřejné zakázky Úřadu vlády ČR, Odboru pro sociální začleňování, a to v období květen-srpen 2013.

Analýza je založena na poměrně rozsáhlém sběru dat, v rámci kterého jsme se soustředili zejména na identifikaci sociálně vyloučených lokalit, popis sociálně ekonomické situace jejich obyvatel, jejich podmínek bydlení a života ve městě obecně, včetně negativních jevů (např. zadluženost), které je provází. Specifická studie se hlouběji zaměřila na oblast vzdělávání a zejména identifikaci bariér, které brání dětem z těchto lokalit v pokračování ve vzdělávání i po základní škole.

Za základní zjištění této studie považujeme: a) uvažování o těchto lokalitách jako o sociálně vyloučených ze strany významných aktérů města Odry je spojeno (latentně či explicitně) zejména s romskou etnicitou jejich obyvatel a s kumulací projevů sociálního vyloučení, jichž jsou tyto obyvatelé nositeli a že b) lokality představují jednotlivé, navzájem izolované domy a c) tyto domy spíše nenaplňují další významné aspekty sociálně vyloučených lokalit, jak budeme diskutovat dále. To ale zároveň v žádném případě neznamená, že obyvatelé těchto lokalit nejsou nositeli prvků sociálního vyloučení, v mnoha případech determinovaných jejich (připsanou) romskou etnicitou a nemá jim být věnována zvláštní pozornost, včetně podpory Agentury pro sociální začleňování. Neznamená to ani, že tyto lokality nemohou být vnímány jako „špatné adresy“.

V této souvislosti bude účelné zavést pracovní terminologii, kterou budeme v textu používat. Jednak bude používán výraz „lokality považované za vyloučené“, kterým budeme obecně označovat místa, jež jsou v běžném diskurzu aktérů veřejného života v Odrách označovány jako sociálně vyloučené lokality, i když z expertního hlediska se za takové považovat ve všech případech nedají. Za účelem větší čitelnosti textu budeme místo tohoto sousloví používat někdy také zkratku „LPV“. Běžně používaný výraz „sociálně vyloučené lokality“ budeme používat buď v obecném významu, nebo tehdy, pokud budeme chtít označit místa, která se více či méně dají za takové lokality považovat a budeme pro ně někdy používat také zkratku „SVL“.

1.1 Použité výzkumné metody

Prezentovaná studie je založena na datech získaných několika výzkumnými metodami, které představují a) dotazníkové šetření; b) polostrukturované a hloubkové rozhovory s obyvateli lokalit a zástupci institucí; c) desk research; d) pozorování; e) studium dokumentů a d) sekundární analýza dostupných dat; způsob použití většiny z nich přibližujeme dále v textu.

a) Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo založeno na sběru dotazníků, jejichž obsah byl vytvořen výzkumným týmem na základě podkladu zadavatele. Tento podklad bylo nutno standardizovat tak, aby bylo v maximální možné míře dosaženo jednotné interpretace otázek a odpovědí (reliabilita) a aby splňoval základní metodologické požadavky na tento nástroj kladené (vyčerpávající varianty odpovědí apod.). Zároveň je však nutné poznamenat, že použití tohoto typu výzkumného nástroje je velmi problematické právě v sociálně vyloučeném prostředí, a to zejména z důvodu nedostatečných komunikačních kompetencí respondentů. Tazatelé byli instruováni tak, aby otázky, u kterých dojde k nepochopení, pokládali v jiném znění, a to tak, aby smysl zůstal zachován. Ukázalo se, že tento předpoklad byl oprávněný. Z tohoto důvodu je třeba připustit, že výzkumný nástroj nebyl použit metodologicky přesně, ale vzhledem k tomu, že dotazník byl zaměřen spíše na fakta než názory a postoje, se zároveň domníváme, že nedošlo k významnému zkreslení výsledků.

Vzhledem k relativně malému rozsahu lokalit považovaných v Odrách za sociálně vyloučené, bylo zvoleno vyčerpávající šetření. Tazatelé měli za úkol kontaktovat všechny domácnosti v těchto lokalitách, ty, které nezastihli, se měli pokusit kontaktovat opakovaně. Poté, co vyčerpají všechny možnosti, měli pokračovat v kontaktování dalších obyvatel Oder, u nichž předpokládáme ohrožení sociálním vyloučením. Takoví respondenti byli vyhledáváni zejména v městské ubytovně (ulice Nová) a na adresách, které jsou spojeny se sociálními byty (třída Osvobození). Přestože dotazování proběhlo podle těchto instrukcí, nebylo možné zdaleka dosáhnout takového počtu dotazníků, které předepsal zadavatel (minimálně 80). Konečný počet vyplněných dotazníků je tak 57, z toho 31 mezi domácnostmi v lokalitách považovaných za vyloučené a 26 mezi sociálním vyloučením ohroženými obyvateli města.

V důsledku počáteční nevyjasněnosti v tom, kde lokality považované za vyloučené hledat, pouze rámcového seznamu ulic, nepřesných adres a v diskurzu převládající definice LPV skrze etnické hledisko, čelili jsme vyhledávání objektů na

základě pozorování, a mnohé z nich jsme nebyli schopni identifikovat. Tento seznam ulic a adres jsme získali ve spolupráci s lokálním konzultantem od jednoho z informátorů (jde o jednoho ze zástupců veřejných institucí), který potvrdil náš předpoklad, že jde zejména o obyvatele s připsanou romskou etnicitou.

„Mezi vyloučené lokality v Odrách patří zejména tyto... Kromě ubytovny Odry obývají ostatní domy až na výjimky výhradně Romové. U domu XX a XY není jisté č. p., ale když to nebude ono, tak je to hned vedle. Lze to poznat.“ [ocitováno z osobní korespondence]

Protože tazatelé provádějící sběr dotazníků se při vyhledávání objektů nemohli opřít než o kritérium etnické, dostaly se mezi objekty, ve kterých proběhl sběr dotazníků, také takové, které nejsou v obecné shodě považovány za sociálně vyloučené, byť jsou také částečně obývány romskými obyvateli. Jde o dva objekty na ulici Hranická a jeden objekt na ulici Potoční; v těchto objektech byly pak vyplněny 4 dotazníky. Vzhledem k tomu, že se tyto objekty na první pohled významně nelišily od objektů na téže ulici, které za vyloučené považovány jsou a byly taktéž obydleny lidmi s připsanou romskou etnicitou, zahrnuli jsme je do našeho výzkumného vzorku (obyvatel lokalit považovaných za vyloučené), protože se domníváme, že jsou z tohoto hlediska jejich obyvatele vyloučení v obdobné míře.

Dotazníky vyplňovali tazatelé vždy s jedním dospělým zástupcem domácnosti, jehož odpovědi reprezentují celou danou domácnost, pokud nejde o takové údaje, které se týkají jednotlivých členů domácnosti (jejich počet, věk, vzdělání, ekonomická aktivita apod.).

Jednou z proměnných dotazníku byla také etnicita respondenta, kterou subjektivně určovali tazatelé a rozeznávali pouze etnicitu „romskou“ a „neromskou“, a pokud ji neuměli subjektivně odhadnout, volili variantu „nezjištěno“. Na základě tohoto kritéria jsme pak odvozovali etnicitu celé domácnosti. V průběhu výzkumu se ukázalo, že by mělo opodstatnění sledovat také domácnosti „smíšené“. Vzhledem k tomu, že by se tazatelé v takovém případě nevyhnuli přímému dotazu, který nám připadal příliš osobní, od této varianty jsme upustili. Znamená to však, že v našem vzorku se mezi oběma typy domácností z hlediska etnicity mohou objevovat i domácnosti smíšené.

b) Rozhovory

Rozhovory byly další klíčovou metodou sběru dat o LPV v Odrách. Jejich realizace byla ovšem v podmínkách tohoto výzkumu komplikovaná, a to jednak

vzhledem k velmi krátké době realizace výzkumu¹ a jednak v souvislosti s velmi komplexním zadáním.

Množství oblastí, které měly být zmapovány, vyžadovaly soustředit se na různé instituce a jejich zástupce (viz seznam v následující tabulce). To mimo jiné vyžadovalo vytvořit velké množství scénářů těchto rozhovorů (celkem 18) a zároveň nebylo možné ten stejný scénář použít více než třikrát, což mimo jiné limituje také výzkumníkovu schopnost jít v tématu více do hloubky. Jsme si vědomi toho, že i přes velké úsilí, jsme byli schopni získat informace spíše povrchní, i když zároveň ve velkém množství.

Tabulka 1. Přehled institucí, s jejichž zástupci byly realizovány rozhovory

AC Aero, s.r.o.
Charita Odry (2x)
Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v ČR o.s. Klub Zvoneček
Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR Odry (2x)
Mateřská škola Čtyřlístek Odry
Městská policie Odry
Městský úřad Odry (4x)
Odborné učiliště a Praktická škola Nový Jičín
Odborné učiliště Kelč (3x)
Oderská městská společnost, s.r.o. (2x)
Policie ČR, obvodní oddělení Odry
Středisko volného času Juventus
Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Svaté Anežky České Odry
Střední škola Odry
Střední škola technická a zemědělská Nový Jičín
Základní škola Komenského Odry (4x)
Základní škola Pohořská Odry (3x)

Celkem bylo realizováno 10 rozhovorů s obyvateli a 31 se zástupci institucí v lokalitě i mimo ni. Významný podíl rozhovorů představují rozhovory se zástupci vzdělávacích institucí v regionu, které byly hlavním zdrojem informací pro specifickou část situační analýzy, ale nejen pro ni. V terénu výzkumný tým strávil celkem 44 člověkodní, z toho 18 sběrem dotazníků.

c) Desk research

Získání zadavatelem předepsaných dat u relevantních institucí bylo jednou z obávaných fází výzkumu. Nicméně, nebylo nakonec tak obtížné, jak se zprvu

¹ Roli hrály také finanční prostředky alokované na situační analýzu, které mj. limitují personální kapacity, které mohou být na takový úkol vyčleněny.

výzkumnému týmu zdálo. Nepodařilo se samozřejmě shromáždit všechna data, o která měl zadavatel zájem, většinu však ano. V každém případě patří velké poděkování těm, kteří nám tato data zprostředkovali, zejména pracovníkům kontaktního pracoviště úřadu práce, sociálního odboru, správního odboru, Oderské městské společnosti, všem osloveným školám a městské policii.

Dalším, zásadním problémem, který při získávání těchto dat vyvstal, byla diskutabilní existence či přesněji skutečná podoba lokalit považovaných za vyloučené, ke kterým se mnohé z indikátorů váží. Vzhledem k tomu, jak bude diskutováno dále, že v Odrách jde spíše o jednotlivé domy, relativně roztroušené v rámci celého města, a mnohdy jde spíše o některé jejich obyvatele, nebylo možné osloveným institucím dodat pro tyto účely komfortnější vymezení těchto lokalit, než ulice s čísly popisnými. Dohledávání dat pak pro oslovené instituce představovalo neúměrnou zátěž a jejich získaná podoba pak často neodpovídá požadované struktuře. Údaje za LPV jsou spíše orientační a mnohdy chybí.

Obdobný problém se vyjevil zejména v souvislosti s administrativními daty, která jsou shromažďována pomocí elektronických systémů, jako jsou například databáze kontaktního pracoviště úřadu práce o uchazečích o zaměstnání, příjemcích dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze. Tento systém totiž podle zástupců těchto institucí neumožňuje efektivně vyhledávat data pouze za město Odry, ale pouze za mikroregion „Odersko“, kam spadají asi tři desítky obcí, případně pouze za celý okres Nový Jičín.

1.2 Reprezentativita výzkumného vzorku

Výsledky každého dotazníkového šetření jsou samozřejmě závislé na výběru výzkumného vzorku a na tom, do jaké míry tento vzorek reprezentuje danou populaci, tedy základní soubor. Právě problematické údaje o základním souboru sociálně vyloučených či sociálně vyloučených osob s připsanou romskou etnicitou, je obrovský a dosud nepřekonaný problém výzkumného snažení na tomto poli. S podobným jsme se samozřejmě potýkali i v rámci této studie. Velkou pomocí však byl relativně malý rozsah města a relativní přehlednost LPV v něm, stejně jako odhady této populace významnými aktéry (zástupci institucí, obyvatelé LPV apod.). Jedním z údajů, se kterými můžeme pracovat, jsou počty domácností v LPV a romských domácností mezi nimi, které uvádí následující tabulka.

Tabulka 2. Počet bytů (domácností) a počty vyplněných dotazníků v LPV

ulice	počet bytů	počet vyplněných dotazníků	podíl (%) domácností, se kterými máme vyplněny dotazníky na celku domácností	počet identifikovaných romských domácností	počet romských domácností, se kterými máme vyplněné dotazníky	podíl (%) romských domácností, se kterými máme vyplněny dotazníky na celku romských domácností
1. Máje	10	4	40	6	3	50
Hranická	19	8	42	11	4	36
Kopečná	8	4	50	4	2	50
Nové Město	7	5	71	4	2	50
Okružní	7	4	57	6	3	50
Potoční	6	3	50	2	1	50
Slunečná	6	1	17	6	1	17
Veselí	5	2	40	4	1	25
celkem	68	31	46	43	17	40

Zdroj: vlastní výzkum

Jak je z tabulky patrné, z celkového počtu bytů (domácností), které jsme na vybraných adresách (v tabulce jsou údaje uvedeny souhrnně za všechny domy, které se vyskytovaly na dané ulici) identifikovali, máme dotazníky vyplněny se 46 % domácností. Z celkového počtu romských domácností, které jsme zde zároveň identifikovali, pak máme dotazníky za 40 % těchto domácností. Náš vzorek tedy představuje takřka polovinu zkoumané populace, což považujeme za významnou záruku jeho reprezentativnosti. Na druhou stranu je ale třeba říci, že u některých adres, jako je Slunečná 172/1, Hranická 167/24 a Veselí 22, je náš vzorek výrazně nižší. **Dá se předpokládat, že absence většího počtu dotazníků z těchto adres může náš vzorek vychylovat směrem k pozitivnějším hodnotám, co se týče charakteristik vyloučení (např. zaměstnanosti).** Objekt na ulici Slunečná je pravděpodobně také nejrozsáhlejším co do počtu osob; podle odhadů zde žije asi 40 - 50 osob, z nichž 30 - 40 osob tvoří děti do 18 let.

Další, bohužel ovšem zároveň jediný, údaj, kterým můžeme kontrolovat reprezentativitu výzkumného vzorku, jsou údaje o počtu osob obývajících LPV a jejich věkové struktuře, které jsme získali ze sociálního odboru městského úřadu.

Tabulka 3. Reprezentativita výzkumného vzorku srovnáním věkové struktury

kategorie věku	výzkumný vzorek		údaje sociálního odboru	
	počet	%	počet	%
0 - 15	37	39,8	73	40,3
16 - 18	4	4,3	10	5,5
18 a více	52	55,9	98	54,1
osob celkem	93	100,0	181	100,0
domácností celkem	17		40	

Zdroj: vlastní výzkum; údaje ze Sociálního odboru Městského úřadu Odry

Jak napovídají údaje v tabulce, z hlediska věkové struktury je náš výzkumný vzorek velmi podobný údajům za celou zkoumanou populaci. Z výše uvedených důvodů si dovolíme konstatovat, že údaje charakterizující výzkumný vzorek lze zobecnit na základní populaci, zejména co se týče obyvatel LPV.

Přesto je třeba říci, že jde stále o velmi malá čísla, která jsou dána malým rozsahem základní populace samotné. Výzkumný vzorek populace obyvatel LPV představuje 17 domácností identifikovaných jako romských a 14 domácností neromských. Dalších 26 domácností představují domácnosti mimo LPV, identifikované jako ohrožené sociálním vyloučením.

Domácnosti v LPV zároveň představují celkem 93 osob v případě romských a 44 v případě neromských. Domácnosti mimo LPV pak představují celkem 48 osob (včetně 8 osob s připsanou romskou etnicitou).

Většina výsledků, které prezentujeme v této studii, se pak váže k té části vzorku, který reprezentuje obyvatele LPV. Vzhledem k polemice o existenci LPV v rámci Oder, která bude představena v dalších částech studie a vzhledem k závěru o tom, že problém je nahlížen spíše skrze etnické hledisko, uvádíme tam, kde to považujeme za vhodné, výsledky v členění podle připsané etnicity respondenta (domácnosti).

Vzhledem k tomu, že dotazník byl zkonstruován tak, že některé údaje se vázaly k domácnosti jako celku (které zprostředkovávala jedna osoba jako její zástupce), jiné ke všem osobám v domácnosti a další pouze k osobě samotného respondenta, tvoří celek (100 %) různé údaje. O jaké údaje právě jde, uvádíme v poznámce pod tabulkou „N=“). Jak již bylo řečeno, celkové údaje představují, zejména pokud se týkají počtu domácností, velmi malá čísla. Ze statistického hlediska je problematické vyjadřovat v tomto případě podíly (%). Vzhledem k tomu, že ale často srovnáváme

romské domácnosti s neromskými, a tam, kde je to účelné a dostupné údaje to dovolují, provádíme také srovnání s populací Oder jako celku a s populací ČR, tyto podíly uvádíme. Při interpretaci výsledků je však vždy vhodné přihlížet k absolutním hodnotám.

1.3 Etika výzkumu

Etika výzkumu představuje zvláště v souvislosti s výzkumy v sociálně vyloučených lokalitách či výzkumy spojenými s perspektivou etnicity velké téma a zásadní úskalí. Samozřejmostí je profesionální chování, zachovávání anonymity respondentů a komunikačních partnerů a mlčenlivost v souvislosti se získanými informacemi. Nicméně, vždy je nejpálčivější vypořádat se nějak s tím, že v tomto typu výzkumu zdůrazňujeme ta hlediska, která by výsledky výzkumu měly spíše zneviditelnit; máme na mysli právě jednání v souvislosti s připisováním etnicity a stereotypů s ní spojených. U našich komunikačních partnerů jsme nenarazili na žádné větší obtíže při otevírání těchto nepříjemných, mnohdy ohrožujících, a mnohdy zraňujících témat, a byli jsme překvapeni jejich otevřeností, a to jak na straně obyvatel lokalit, tak zástupců institucí.

Přesto však došlo k události, která silně poznamenala výzkum ve všech jeho aspektech. Nebudeme na tomto místě popisovat, k čemu přesně došlo, jen shrneme, že šlo o křivé nařčení realizátorů výzkumu z rozdmýchávání negativních nálad vůči orgánům města mezi obyvateli lokalit, které mělo vliv také na ochotu některých z oslovených obyvatel lokalit vést s výzkumným týmem rozhovory. Zadavatel byl o události informován a situace se v průběhu času uklidnila. Muselo však dojít k zásadnímu časovému posunu v realizaci rozhovorů s obyvateli lokalit, a k mnoha tématům již nebylo možné se opakovaně vracet, což je jedna z žádoucích situací při hloubkových rozhovorech. Výzkumný tým se v souvislosti s tím také rozhodl ve výzkumu nezohledňovat stanoviska osob žijících v bezprostředním okolí LPV a ani nijak nezveřejňovat výzkumný úkol mezi dalšími obyvateli Oder. Obávali jsme se, že by to mezi obyvateli LPV mohlo být vnímáno jako zrazení jejich důvěry a podněcování pozornosti ostatních obyvatel města k obyvatelům lokalit.

1.4 Limity výzkumu

Situační analýzy jsou svým charakterem studie, které mají povahu popisu objektivní skutečnosti a v ideálním případě by měly být založeny na tzv. „tvrdých datech“. Ta jsou však právě v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami nejvíce nedostupná. Zadavatelem navržené techniky sběru dat jsou vyčerpávající a

nepochybně smysluplné. Nicméně, jeden ze zásadních metodologických problémů představuje v tomto případě orientace na velmi ožehavý problém zatížený mnoha negativními projevy, který by měl být popsán z perspektivy obou „stran barikád“, či lépe řečeno ze tří - z perspektivy zástupců institucí, obyvatel lokalit a také lidí žijících v sousedství. Tímto způsobem však nikdy nelze dospět k popisu objektivní skutečnosti. Výzkumník nemůže rozhodovat rozporupná stanoviska, která jsou pro toto téma typická (např. v souvislosti s pravidly udělování bytů, kdy zástupci bytové komise tvrdí, že se dodržují a neuspokojení žadatelé o byt pravý opak²). Tato situace představuje zásadní limit toho, co lze tímto typem výzkumu získat. Můžeme představovat spíše různé perspektivy než konstatovat, že věci se mají nějakým konkrétním způsobem.

² Jde o čistě modelový příklad, který nijak konkrétně nesouvisí se situací v Odrách či s rozpornými stanovisky, se kterými jsme se zde setkali.

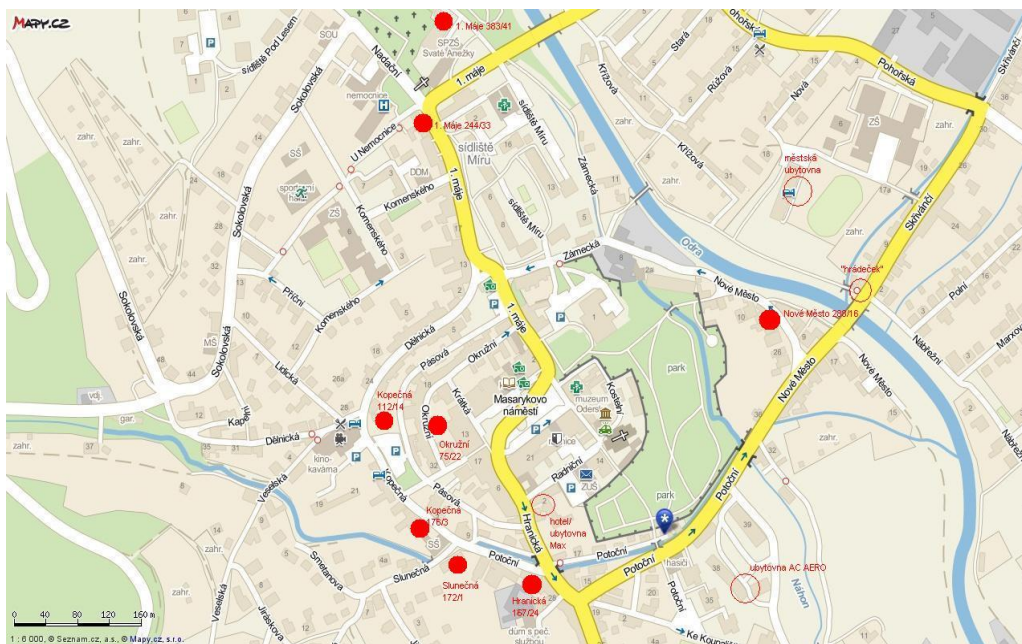
2. Socioekonomická situace v obci a vyloučených lokalitách

2.1 Popis lokalit považovaných za vyloučené

Identifikace sociálně vyloučených lokalit v rámci města Odry byla přes relativně malou rozlohu města a jeho celkovou přehlednost problematická, jak jsme již naznačili výše. K víceméně definitivnímu naplnění tohoto úkolu došlo až v samotném závěru výzkumu.

Jedním z důvodů, je, že za LPV jsou považovány objekty obydlené převážně romskými obyvateli a v kontextu města Oder jde v podstatě bez výjimky o jednotlivé domy spojené vždy s jednou adresou, převážně se vyskytující v běžné řadové zástavbě a nijak zásadně se neodlišující od okolních domů. Nelze ani hovořit o výskytu těchto domů po více počtech v jedné ulici. Pokud ano, jsou domy umístěny relativně daleko od sebe. Výjimku tvoří domy na ulici Hranická, kde se vyskytují čtyři a tři z nich jsou v těsné blízkosti.

Svou úlohu sehrává také fakt, že většina objektů (kromě Veselí a částečně 1. Máje 41) je v bezprostřední blízkosti centra města, tedy v dobré dostupnosti veřejných služeb. Město Odry je obcí s rozšířenou působností a nejen proto je vzhledem ke své velikosti velmi dobře vybaveno veřejnými institucemi a službami, jako je kontaktní pracoviště úřadu práce, nemocnice, ordinace praktických lékařů, pediatrů apod., služebnou městské i státní policie, mateřskou školou se čtyřmi pobočkami, dvěma základními školami a dokonce dvěma středními školami. Město je dostupné jak autobusovou, tak vlakovou dopravou. Nachází se zde několik obchodů s potravinami a spotřebním zbožím, pobočky bank i bankomat. Z důvodu relativně malé rozlohy je naprostá většina těchto služeb dostupná bez použití dopravního prostředku, a vzhledem k poloze většiny LPV, je snadno dostupná pěší chůzí do 10 minut. Výjimku představuje místní část Veselí; mimo ni také ostatní místní části. O koncentraci těchto domů v rámci města více napoví následující mapka (LPV jsou zde označeny červenými kolečky; červenými kroužky jsou pak označeny potenciální vyloučené lokality a „Hrádeček“, který v současnosti slouží jako přístřeší skupině osob bez domova, zmiňujeme se o nich dále v textu):

Právě tento fakt je možné konstruktivně využít pro výzkum a dojít k jednomu z hlavních závěrů této studie, a to, že se v Odrů sociálně vyloučené lokality se všemi podstatnými definičními atributy nevyskytují, přestože se o vymezení takových atributů, které by bylo možné použít v **aplikovaném** výzkumu (a docílit tak například alespoň kompromisní shody v tom, co v praxi za vyloučenou lokalitu označit), vede stále expertní debata. Zároveň chybí typologizace, která by umožnila diferencovat lokality tak, aby v této množině nestály vedle sebe na stejné úrovni vyloučení jednak jednotlivé domy roztroušené v běžné zástavbě a zároveň rozsáhlé lokality na periferiích měst, ohraničené přirozenými i nepřirozenými překážkami a komplikovaným přístupem k veřejným službám³.

V rámci této analýzy se pokusíme o navržení několika kritérií, které je podle našeho názoru vhodné vzít v potaz alespoň pro případnou typologii vyloučených lokalit a pokusíme se je použít na popis lokalit považovaných za vyloučené v rámci Odrů a identifikaci SVL. Vycházíme přitom z definic, které zatím byly či jsou používány⁴. Za tyto atributy **pracovně** považujeme zejména:

³ Na potíže s vymezením sociálně vyloučených lokalit poukazuje například kolektiv autorů ve studii „Mapování skupin obyvatel akutně ohrožených sociálním vyloučením ve vybraných čtyřech krajích v souvislosti s nedostupností bydlení“, které se projevují mimo jiné při sběru dat o těchto lokalitách u zástupců obcí.

⁴ Kromě výše uvedené studie také například „Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015“ a „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“.

- **prostorové vymezení a ohraničení** (zda má lokalita patrné fyzické hranice - tím, jak se svým charakterem liší od svého okolí (charakterem zástavby, strukturou služeb), případně je přímo oddělená od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem, skládkou apod.)
- **symbolické vyloučení** (označování této lokality jako vyloučené v diskurzu aktérů veřejného života, případně stigmatizace této lokality v každodenním diskurzu ostatních obyvatel anebo obyvatel samotných lokalit)
- **status „lokality“/rozsah lokality** (jednotlivý dům až rozsáhlé území)
- **prostorová odloučenost** (dostupnost veřejných služeb jako jsou hromadná doprava, úřady, školy, sociální služby, služby občanské vybavenosti apod.)
- **koncentrace** obyvatel, kteří jsou nositeli **prvků sociálního vyloučení** (případně koncentrace na etnickém principu)
- **vizuální rozpoznatelnost** bez znalosti dalšího kontextu (zejména v negativním smyslu - zanedbané až zdevastované objekty a jejich okolí)
- v neposlední řadě jde také o to, zda je „tento prostor jak místem, do něhož jsou „vyloučení“ odkázáni, tak i místem, které se na jejich vyloučení podílí“⁵; zda pro zmírnění **individuálního** sociálního vyloučení stačí změnit například svou sociálně-ekonomickou situaci nebo **je nutné lokalitu opustit či se musí lokalita změnit.**

Popis LPV

V následujícím popisu postupně představíme ty z objektů, které jsou víceméně v obecné shodě považovány za vyloučené lokality a pokusíme se na ně aplikovat výše uvedená kritéria a stanovit tak, do jaké míry tyto objekty nesou atributy sociálně vyloučené lokality. Míru naplnění kritérií vyjadřujeme většinou procenty a při jejich stanovení vycházíme jak z vnímání situace jednotlivými aktéry, tak z našeho expertního posouzení, tak s pomocí „objektivních“ informací, které máme k dispozici (i když v některých případech jde o odhady).

⁵ Zde citujeme studii uvedenou výše v poznámce pod čarou č. 4.

1. Objekt Slunečná 172/1

Tento objekt byl jmenován na prvním místě vždy, když jsme s komunikačními partnery v rámci rozhovorů narazili na existenci sociálně vyloučených lokalit v Odrách. Hovorově je nazýván jako „Ranč“.

• *Podívejte, ten ranč je z toho důvodu, že tam bydlí jenom Romové a barák vypadá tak jak vypadá, i když je v soukromých rukou, kdysi to bylo město, ale řekl bych, že kdyby se na to šlo úředně, tak má tam být třeba 20 lidí a je jich tam 50. Proto to má tohle specifikum a začalo se tomu říkat ranč.*

• *T: Vlastně jak jsme se nad tím zamýšleli, proč zrovna ranč? Jaká je souvislost?*

R: Protože někdy jako bylo slyšet, tady to my neslyšíme, ale když jsme měli kancelář směrem do zahrady, tak někdy tam byl jako na ranči zpěv, hudba, ženy, víno atd. ☺

Jde o dvoupodlažní objekt, pravděpodobně z přelomu 19. a 20. století, v katastru nemovitostí uveden jako chráněná kulturní památka. V současnosti je však již zvenčí patrné výrazné zchátrání, které z něj mimo jiné dělá „špatnou adresu“. Objekt je umístěn nedaleko centra města, v prostoru představuje „solitér“, přestože je obklopen dalšími domy. Důvodem je mimo jiné i charakter stavby, který vyvolává dojem „zámečku“ se stylovým průjezdem uprostřed budovy a vlastním dvorním traktem. Budova jako celek i společné nebytové prostory budovy jsou dlouhodobě nemodernizované a neudržované. Neudržovaný je také dvorní trakt, na kterém je patrný každodenní provoz relativně velkého množství osob. Z hlediska zchátralosti a neudržovanosti je objekt v nejhorším stavu z identifikovaných LPV v Odrách.

Důvody nákupu objektu do soukromých rukou jsou spíše než se spekulací s bydlením sociálně znevýhodněných osob či domácností spojovány s investicí do kulturně chráněné památky, obecně však nejsou nijak zvlášť tematizovány.

V objektu tazatelé během sběru dotazníků identifikovali 6 bytových jednotek, ve 4 případech z 5 byli tazatelé odmítnuti a objekt tak představuje dům, ve kterém jsme získali nejmenší podíl dotazníků, a to pouze 17%. Podle zkušeností tazatelů obyvatelé odmítali podílet se na výzkumu v souvislosti s informací, že výzkum je zadán úřadem vlády. Strategie odmítání má však pravděpodobně širší souvislosti. Výzkumnice byla náhodou svědkem komentáře zástupce městského úřadu, který referoval o tom, že v souvislosti s natáčením televize byli zástupci města i televizní štáb „vyhnáni“ a že obyvatelé odmítli jakoukoliv další komunikaci.

O důvodech, proč se obyvatelé objektu chovají uzavřeně a odmítavě, lze pouze spekulovat. Možným vysvětlením je pověst, kterou objekt a jeho obyvatelé mají mezi obyvateli a veřejnými aktéry Odr. Jde o velmi silné symbolické vyloučení, které obyvatelé objektu pociťují a podobně se vůči okolí vymezují. Tato situace je v podstatě

vrcholem sociálního vyloučení, kdy jeho objekty potvrzují toto vyloučení vlastním aktivním chováním a demonstrují odtržení, případně izolaci od ostatních obyvatel města, podobně jako od obyvatel dalších LPV.

Jeden z komunikačních partnerů z tohoto objektu situaci v souvislosti s výše popsanou událostí s natáčením televize popsal asi těmito slovy:

„Město se o nás nezajímá, ale když chtěou ukázat romskej barák, tak přijdou sem!“

Dalším možným důvodem může být ale skutečnost, že vlastníkem objektu je soukromá osoba, která objekt před několika málo lety odkoupila od města a jeho obyvatelé mohou mít obavy, že by v případě vynášení informací, případně stížností, ohrozili svou existenci v tomto objektu. K tomuto tvrzení ovšem nemáme žádné objektivní informace, uvádíme ho pouze jako hypotetické, jehož ověření nebylo v možnostech tohoto výzkumu.

Jak již bylo řečeno, nemůžeme mnoho soudit o obyvatelích domu na základě dotazníku za jednu domácnost, nicméně, můžeme si všimnout alespoň těch podmínek, u nichž není důvod předpokládat, že by měly být výrazně odlišné od zbytku domácností bydlících v domě, jako jsou například podmínky bydlení.

Domácnost bydlela v bytě se dvěma obytnými místnostmi, samostatnou kuchyní a vlastním sociálním zařízením, o celkové velikosti 40-60 m². V bytě tekla teplá voda, ale topilo se kamny na tuhá paliva. Obyvatelé si stěžovali pouze na vlhkost a plíseň. Náklady spojené s bydlením nájemníci deklarovali ve výši 6900 Kč.

Jak již bylo řečeno, tento objekt podle komunikačních partnerů představuje největší problém, ve smyslu: *„Tak Slunečná je klasika, tak tam je všechno.“* [z hlediska sociálně právní ochrany dětí]

Objekt Slunečná 172/1

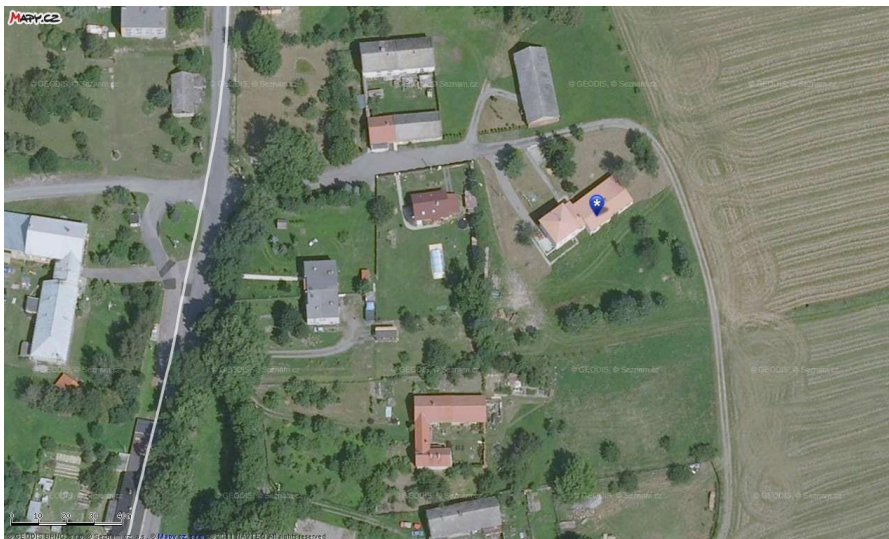
Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	100 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	100 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	75 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	100 %

2. Objekt v místní části Veselí 22

Jde o objekt bývalé mateřské školky, jehož rekonstrukce na byty představuje jeden z projektů sociálního bydlení, který město realizovalo zhruba před 5 lety. Nachází se zde 5 bytů, 4 z nich jsou podle našich informací obývány romskými, případně smíšenými rodinami. Okolní zástavbu tvoří zejména rodinné domy obydlené spíše starousedlíky. Vzhledem k nedávné rekonstrukci nejeví objekt známky viditelného zanedbání, co ho však předurčuje k označení za vyloučenou lokalitu, je jeho prostorová odloučenost. Ta je dána tím, že objekt se nachází sice v místní části Oder, která je však dostupná pouze dopravním prostředkem, protože je od Oder vzdálená asi 5 km. Mezi Veselím a Odrami funguje pouze autobusové spojení 4 krát denně; směrem do Oder odjíždí poslední spoj v 13:32, v opačném směru odjíždí poslední spoj v 17:25. Spojení pro děti navštěvující v Odách základní školu představuje autobus v 6:37, který je v Odách v 6:50. V obci podle našich zjištění neexistují žádné služby občanské vybavenosti kromě prodejny potravin.

Umístění objektu Veselí 22

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ano
symbolické vyloučení (0-100 %)	50 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	90 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	80 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	10 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	90 %

3. Objekt Okružní 75/22

Jde o starý dům odhadem z přelomu století, umístěný v ulici bezprostředně sousedící s náměstím, v řadové zástavbě, obklopený domy obdobného stáří, od nichž se vnějškově odlišuje zejména stupněm zchátralosti. Z vnějšího pohledu, ale i ve vnitřních společných prostorách je patrné, že dům již dlouhodobě neprodělal žádné zásahy a není udržován, je zchátralý zejména stářím, spíše než nevhodným užíváním. Dům je ve vlastnictví města. Je zde 7 bytů, 6 z nich je podle našich informací obýváno romskými rodinami.

Objekt Okružní 75/22

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	80 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	85 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	75 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	50 %

4. Objekt Hranická 167/24

Tento objekt patří do skupiny čtyř objektů, označovaných jako LPV na ulici Hranická, od těch ostatních se však odlišuje z několika důvodů. Jednak svým vzhledem a typem (jde o zanedbaný dům odhadem z 50. - 70. let minulého století), větší vzdáleností od centra města, tím, že je podle našich informací zcela obydlen pouze romskými rodinami a také tím, že jeho vnitřní společné prostory působí jako jedny z nejméně udržovaných, se kterými jsme se měli možnost v rámci městských bytů v Odrách setkat. Nachází se v něm celkem 5 bytů, ve kterých žijí romské rodiny.

Objekt Hranická 167/24

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	80 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	100 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	60 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	50 %

5. Objekt Hranická 28/8, Hranická 27/10, Hranická 26/12

Komplex těchto tří domů, které stojí těsně vedle sebe, uvádíme jako jeden celek, protože jsme mezi nimi nenašli žádné zásadní rozdíly a jejich společným znakem je to, že pro nás bylo největším problémem je nakonec identifikovat jako zmiňované LPV. Jde o domy odhadem z přelomu 19. A 20. století, na ulici v těsné blízkosti náměstí. Ten, který mu stojí nejbližší (28/8), je nemovitou kulturní památkou. Domy jsou v majetku města. V domech se nachází celkem 10 bytů, obydlených z poloviny romskými rodinami. V číslu 27/10 se nachází pouze jedna romská rodina, v číslu 28/8 pak podle našich informací 3 z celkových 4 rodin. Domy jeví známky nedávných zásahů, opravených fasád, výměny oken apod., společné prostory nepůsobí zanedbaně. Za domy se nachází zatravněné dvorky, které jsou relativně udržovány a využívány.

Objekty Hranická 28/8, Hranická 27/10, Hranická 26/12

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	50 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	50 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	0 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	0 %

6. Objekt 1. Máje 244/33

Objekt představuje činžovní dům v majetku města, odhadem z 50. let, z vnějšku, i z hlediska stavu společných prostor, v relativně dobrém stavu. Nachází se v něm 6 bytů, z nichž podle našich informací 3 obývají romské rodiny.

Objekt 1. Máje 244/33

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	50 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	50 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	0 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	0 %

7. Objekt 1. Máje 383/41

Tento objekt se nachází v kontextu města Odry relativně mimo běžnou zástavbu, v těsné blízkosti parku a hřbitova, což přes v podstatě příjemné a klidné prostředí uprostřed zeleně vyvolává dojem prostorového vyloučení. Objekt byl ale v nedávné době zrekonstruován a nachází se v něm 4 bytové jednotky, které jsou podle našich informací obydleny 3 romskými a 1 neromskou rodinou. Dům je v majetku města.

Objekt 1. Máje 383/41

Umístění objektu 1. Máje 383/41

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ano
symbolické vyloučení (0-100 %)	10 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	75 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	10 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	0 %

8. Objekt Kopečná 176/3

Jeden ze dvou označených LPV na ulici Kopečná, stojící osamoceně v relativní blízkosti centra města. Na domě odhadem z poloviny minulého století jsou patrné známky chátrání bez jakékoliv modernizace a údržby. Společné prostory jsou zanedbané. Dům je v majetku města. Objekt má 4 bytové jednotky, pouze v jedné z nich bydlí romská rodina.

Objekt Kopečná 176/3

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	30 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	25 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	40 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	0 %

9. Objekt Kopečná 112/14

Jeden z mála objektů, označených jako LPV, který je v soukromém vlastnictví. Podle našich informací se zde nacházejí 4 bytové jednotky, které jsou pronajímány jako byty; 3 z nich jsou obydleny romskými rodinami. Dům nedávno prošel částečnou rekonstrukcí (fasáda, okna, vstupní dveře apod.). Kolem části domu je udržovaná zahrada.

Objekt Kopečná 112/14

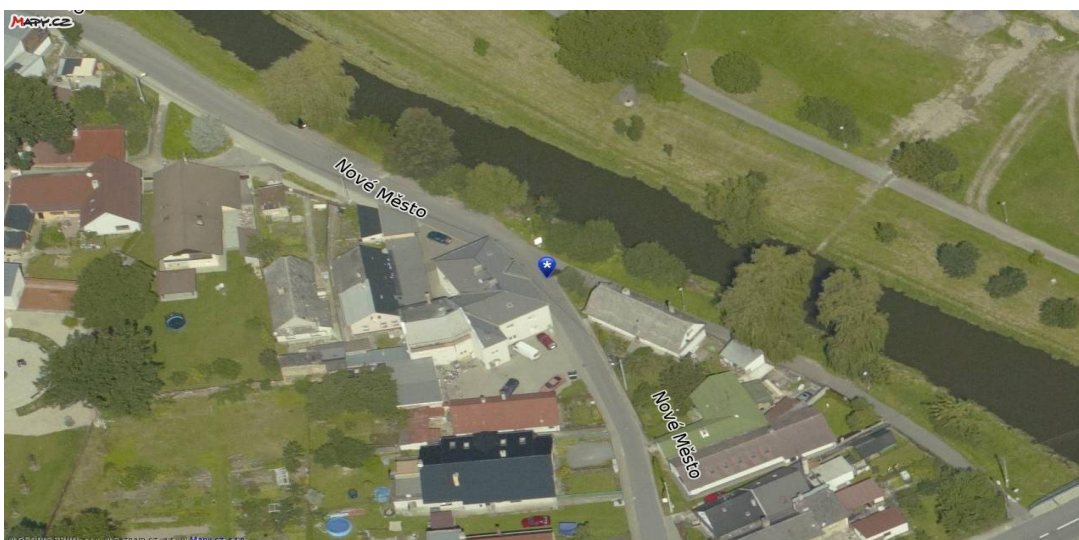
Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ne
symbolické vyloučení (0-100 %)	10 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	75 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	0 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	0 %

10. Objekt Nové město 288/16

Objekt působí poněkud nepatříčně v převažující zástavbě rodinných domků. Jde o členitý objekt v majetku města, který byl nedávno zrekonstruován. Objekt se nachází ve velmi příjemném prostředí u řeky Odry. Je zde 7 bytových jednotek, 4 z nich jsou podle našich informací obydleny romskými domácnostmi, které mají samostatný vchod (zadní). V předním vchodě bydlí domácnosti neromské.

Umístění objektu Nové Město 288/16

Stanovení míry vyloučenosti objektu perspektivou sociálně vyloučené lokality:

kritérium	hodnota
prostorová ohraničenost (ano/ne)	ano
symbolické vyloučení (0-100 %)	50 %
status lokality (dům/shluk domů/ulice/rozsáhlejší území)	dům
prostorová odloučenost (0-100 %)	0 %
koncentrace na etnickém principu (0-100 %)	60 %
vizuální rozpoznatelnost (0-100 %)	10 %
nutnost opustit lokalitu pro zmírnění sociálního vyloučení (0-100 %)	20 %

Používání pojmu „sociálně vyloučená lokalita“ se často pojí s politicky korektním označováním domů a lokalit obývaných osobami s připsanou romskou etnicitou a tato situace může komplikovat věcné řešení problému, o který jde. Domníváme se, že právě k něčemu podobnému dochází v kontextu Oder a bylo by vhodné významy používání tohoto pojmu zpřesnit. Dovolíme si tvrdit, že ve valné

většině případů, kdy jsme s našimi komunikačními partnery hovořili o vyloučených lokalitách, hovořili o lidech, ale ne o prostoru (výjimečného nejen tím, že jej obývají Romové), který často ani neuměli přesně identifikovat (uměli pojmenovat ulici, ale ne přesně lokalizovat dům). Výjimku tvořily lokalita Slunečná 172/1 a částečně Hranická 167/24. Navzdory tomuto tvrzení zároveň nechceme bagatelizovat sílu a důsledky symbolického vylučování, které bývá spojováno zejména s adresami, na kterých bydlí Romové, a to často bez ohledu na jejich statistické zastoupení.

O jistém zárodku sociálně vyloučené lokality v Odrách by se dalo hovořit v souvislosti s městskou ubytovnou na ulici Nová 1005/20. To, co by z ní mohlo takovou lokalitu vytvořit, je jednak její velikost (zhruba 75 bytových jednotek), stavebně-technický stav, který je momentálně v uspokojivém stavu, ale vzhledem ke stáří a typu budovy (bývalá ubytovna pro zaměstnance ze 70. - 80. let panelového typu) a provozu mnoha osob by se situace mohla postupně změnit, struktury obyvatel (sociálně slabí osamělí rodiče, zejména matky s dětmi a osamělí jednotlivci, zejména muži) a převládajícího typu ubytování na základě smlouvy o ubytování, nevytváří ani přirozenou skladbu obyvatel ani podmínky pro standardní bydlení včetně domovní svobody (vrátnice, regulace návštěv, pohybu dětí apod.), přestože je zde jinak udržován pořádek a čistota. Je nutno říci, že se správce objektu, Oderská městská společnost, s.r.o. (dále také „OMS“ nebo „správce“), snaží o to, aby zde zejména matky s dětmi nezůstávaly dlouhodobě a i jinak regulovat předpokládané negativní jevy (spojované mimo jiné i s bydlením romských rodin, kterým zde dlouhodobější ubytování není povolováno). Nicméně, tato adresa má potenciál stát se špatnou adresou, zvláště pro ty, pro které by se stala dlouhodobějším domovem.

Podobný zárodek můžeme vidět v ubytovně firmy AC AERO, s.r.o. (Potoční 525/37, kde se na základě smlouvy o ubytování pronajímají jednotky určené k bydlení ve standardu, který jsme v Odrách jinak nezaznamenali. Objekt je nově zrekonstruován, ovšem jde o malometrážní jednotky (odhadem 10-15m²) se společnou kuchyní a koupelnou (tedy mimo bytovou jednotku), s omezenou domovní svobodou (zákaz návštěv ve večerních hodinách, zákaz kouření). Nyní se zde nacházejí mj. dvě romské rodiny s malými dětmi. Přestože se v poslední době tento typ ubytování rozmáhá, není možné zatím předjímat, jaké důsledky může mít, zejména pro sociální vyloučení svých obyvatel, nicméně pouhá krátkodobá návštěva v podobném zařízení vyvolává otázky, zda lze v podobných podmínkách udržet běžný způsob života, jehož přirozenou součástí je mimo jiné svoboda a právo na soukromí, a vychovávat děti k integraci do běžné společnosti.

2.2 Sociodemografické charakteristiky obyvatel lokalit

Město Odry má podle údajů z posledního (2011) sčítání lidí, domů a bytů celkem 7 246 obyvatel, z toho je 49 % mužů a 51 % žen. Tento údaj však nezahrnuje pouze Odry samotné, ale také jejich místní části, mezi které patří: Dobešov (podle údajů ze SLDB 2001 má 227 obyvatel), Kamenka (205 obyvatel), Klokočůvek (126 obyvatel), Loučky (484 obyvatel), Pohoř (205 obyvatel), Tošovice (207 obyvatel), Vítovka (123 obyvatel) a Veselí (147 obyvatel). Pokud pak odečteme počty obyvatel těchto místních částí, kromě Veselí, zbývá zhruba 5 700 pro samotné Odry včetně této místní části.

Pokud vyjdeme z odhadů, které máme k dispozici za LPV, týkajících se počtu obyvatel, pohybujeme se kolem 180 romských obyvatel. Komunikační partneři dále hovoří o dalších romských obyvatelích, kteří bydlí v Odrách mimo adresy LPV a celkově odhadují počet romských obyvatel na asi 300. Tento počet by pak představoval asi 5 % celkové populace, romští obyvatelé LPV pak tvoří asi 3 %.

Tabulka 4. Věková struktura obyvatel LPV, Oder a populace ČR

kategorie věku	obyvatelé LPV				obyvatelé Oder celkem*		populace ČR**	
	Romové		neromové					
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
0 - 14	36	38,7	14	31,8	1 149	15,9	1 560 296	14,8
15 - 19	13	14,0	2	4,5	470	6,5	510 265	4,9
20 - 29	21	22,6	7	15,9	958	13,2	1 371 579	13,0
30 - 64	22	23,7	20	45,5	3 571	49,3	5 306 367	50,5
65 a více	1	1,1	1	2,3	1098	15,2	1 767 618	16,8
celkem	93	100,0	44	100,0	7 246	100,0	10 516 125	100,0

Poznámka: N=počet osob v domácnostech; Zdroj: vlastní výzkum, ČSÚ (*údaje ze SLDB 2011; **údaje k 31. 12. 2012), vlastní výpočty⁶

Když se podíváme na věkovou strukturu obyvatel LPV v členění podle odhadované etnicity a srovnáme ji s údaji za Odry a populaci ČR, je zřejmé, že romská populace obývajících LPV se liší zejména v podílu dětí do 14 let (39 %), stejně jako podílu mladých lidí od 15 do 19 let (14 %), kdy více než dvojnásobně překračuje podíly za Odry a ČR. Není to velké překvapení vzhledem ke známému faktu, že romská populace představuje z hlediska věkové pyramidy progresivní typ s vysokým podílem dětí a mládeže do 18 let, což se tedy potvrdilo i na našem vzorku. Vysoký podíl dětí do 14 let platí ale také pro neromské obyvatele LPV, což je ale jediná hodnota, která se výrazně odlišuje od populace Oder a ČR. Jde pravděpodobně o vliv

⁶ „Vlastní výpočty“ znamenají, že data, která nepocházejí z našeho vlastního výzkumu, jsme nepřevzali v jejich původní struktuře.

faktu, že v domech patřících do LPV bydlí vyšší podíl domácností s malými dětmi. U romských domácností pak oproti dalším sledovaným populacím klesá podíl osob nad 30 let a ve srovnání představuje zhruba poloviční hodnotu.

Tabulka 5. Osoby ve věku 15 a více let podle pohlaví v LPV, Odrách a v populaci ČR

pohlaví	obyvatelé LPV ve věku 15 a více let				obyvatelé Oder celkem*		populace ČR**	
	Romové		neromové					
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
muži	30	53,6	15	51,7	2 982	48,7	4 367 276	48,7
ženy	26	46,4	14	48,3	3 143	51,3	4 596 928	51,3
celkem	56	100,0	29	100,0	6125	100,0	8 964 204	100,0

Poznámka: N=počet osob v domácnostech; Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty; ČSÚ (*údaje ze SLDB 2011; **údaje k 31. 12. 2011)

S vysokým podílem dětí v romských domácnostech oproti domácnostem neromským souvisí také průměrný počet osob na jednu domácnost, který je 5,4 osob u romských domácností žijících v LPV a 3,1 u domácností neromských. Průměr za celou ČR byl v roce 2011 pouze 2,3. Z hlediska struktury domácností podle počtu osob je patrné, že se zde velmi málo vyskytují domácnosti do 3 osob (24 %) oproti neromským sousedům, u kterých tyto domácnosti tvoří 64 %.

Tabulka 6. Struktura domácností v LPV podle počtu osob v domácnosti

celkový počet osob v domácnosti	obyvatelé LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
1	0	0,0	1	7,1
2	1	5,9	4	28,6
3	3	17,6	4	28,6
4 až 5	7	41,2	5	35,7
6 až 8	4	23,5	0	0,0
více než 8	2	11,8	0	0,0
celkem	17	100,0	14	100,0

Poznámka: N=počet domácností

Náš vzorek vykazuje jednu zvláštnost, kterou neumíme vysvětlit, a to je struktura sledované populace z hlediska pohlaví. Ve vzorku se objevuje v obou jeho částech dle etnicity vyšší podíl mužů než žen, což je přesně naopak než je běžné v populaci ČR i v populaci Oder.

Tabulka 7. Osoby ve věku 15 a více let v LPV, Odrách a v populaci ČR podle vzdělání

kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání	obyvatelé LPV ve věku 15 a více let				obyvatelé Odr ve věku 15 a více let celkem*		populace ČR ve věku 15 a více let*	
	Romové		neromové					
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
základní včetně neukončeného	48	84,2	14	46,7	1 588	27,1	1571602	18,6
SŠ bez maturity	9	15,8	12	40,0	2 206	37,6	2952112	35,0
SS s maturitou	0	0,0	4	13,3	1 391	23,7	2425064	28,8
VOŠ nebo VŠ	0	0,0	0	0,0	678	11,6	1479779	17,6
celkem	57	100,0	30	100,0	5 863	100,0	8428557	100,0

*Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty; ČSÚ (*údaje ze SLDB 2011)*

Velkým překvapením bohužel není ani struktura obyvatel LPV podle vzdělání, když u osob z romských domácností tvoří nejvyšší podíl, a to celých 84 %, vzdělání základní. Podíl osob s tímto nejvyšším ukončeným vzděláním je relativně hodně vysoký i u neromských sousedů, kde tvoří 47 %, oproti 27 % v Odrách a pouhým 19 % v populaci ČR. Mezi osobami s romskou etnicitou se pak vyskytly pouze 4, které měly základní školu speciální, praktickou či zvláštní.

Tabulka 8. Pozice na trhu práce ekon. aktivních obyvatel v LPV, Odrách a populaci ČR

pozice na trhu práce	ekonomicky aktivní obyvatelé LPV ve věku 15 a více let				obyvatelé Odr ve věku 15 a více let celkem		ekonomicky aktivní populace ČR	
	Romové		neromové					
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
zaměstnaní	18	45,0	12	50,0	2528	80,5	3 991 546	78,6
OSVČ (ne zaměstnavatelé)	1	2,5	2	8,3	91	2,9	589168	11,6
nezaměstnaní	21	52,5	9	37,5	522	16,6	499859	9,8
celkem	40	100,0	24	100,0	3141	100,0	5080573	100,0

Pozn.: N=počet ekonomicky aktivních osob ve věku 15 let a více

Určitým překvapením je pak podíl zaměstnané ekonomicky aktivní populace v LPV, který tvoří 45 % u romských osob a 50 % u neromských osob, i když ve srovnání s Odrami jako celkem a populací ČR jde o takřka poloviční hodnoty. Z podílu nezaměstnaných můžeme usuzovat na míru nezaměstnanosti, která tak u romských osob představuje 53 % a je tedy nižší než se běžně pro tuto populaci udává (až 90 %). Tuto perspektivu můžeme ještě rozšířit o pohled na ekonomickou aktivitu obyvatel.

Tabulka 9. Ekonomická aktivita obyvatel LPV

ekonomická aktivita	obyvatelé LPV ve věku 15 a více let			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
zaměstnanec	18	31,6	12	40,0
OSVČ	1	1,8	2	6,7
nezaměstnaný - evidován na ÚP	21	36,8	8	26,7
nezaměstnaný bez evidence na ÚP	0	0,0	1	3,3
škola či studium	2	3,5	2	6,7
na mateřské či rodičovské dovolené	8	14,0	2	6,7
ve starobním důchodu	1	1,8	2	6,7
v invalidním důchodu	2	3,5	0	0,0
jiná	4	7,0	1	3,3
celkem	57	100,0	30	100,0

Pozn.: N=počet osob ve věku 15 let a více; Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty; ČSÚ (*údaje ze SLDB 2011)

Zdraví

Ke zdravotnímu stavu zkoumané populace nejsme schopni říci více, než jsme zjistili z dotazníkového šetření. Všichni respondenti byli registrováni u praktického lékaře, stomatologa (všichni vyjma jednoho případu), ženy u gynekologa a všechny děti v domácnosti u pediatra. Většina domácností ale uvedla, že mezi nimi žije někdo s vážným a dlouhodobým onemocněním.

Tabulka 10. Podíl vážně nemocných v domácnostech v LPV

zda má někdo v domácnosti nějaké vážné, dlouhodobé onemocnění	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	11	65	8	57
ne	6	35	6	43
celkem	17	100	14	100

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

2.3 Migrace

Z hlediska migrace mezi městy i v rámci města lze považovat populaci obyvatel LPV za relativně stabilní, zejména mezi jejími romskými zástupci.

Tabulka 11. Zda se respondent narodil ve městě

zda se narodil ve městě, kdy nyní žije	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	14	82,4	6	42,9
ne	3	17,6	8	57,1
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

82 % zástupců domácností deklarovalo, že se v Odrách narodili a u 77 % z nich zde před jejich narozením žili i jejich rodiče. Velkou část domácností lze tedy považovat za starousedlíky.

Tabulka 12. Zda rodiče respondenta žili ve městě před jeho narozením

zda zde rodiče žili před jeho narozením	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	13	76,5	5	35,7
ne	4	23,5	9	64,3
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Naprostá většina (88 %) dotázaných romských rodin žije v Odrách bez přerušení více než 10 let.

Tabulka 13. Jak dlouho žije rodina ve městě bez přerušení

jak dlouho zde rodina žije bez přerušení	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
méně než rok	1	5,9	0	0,0
1 až 3 roky	0	0,0	2	14,3
4 až 5 let	1	5,9	0	0,0
6 až 10 let	0	0,0	2	14,3
více než 10 let	15	88,2	10	71,4
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Pouze pět romských rodin se v posledních třech letech stěhovalo, z toho čtyři z nich pouze v rámci města.

Tabulka 14. Kolikrát se domácnost stěhovala v posledních 3 letech

kolikrát se domácnost stěhovala v posledních 3 letech	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
0	12	70,6	10	71,4
1	4	23,5	2	14,3
2	1	5,9	2	14,3
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Podrobnější vhléd do migrace mezi městy a v rámci města (z Oder, do Oder a v rámci Oder) mohou nabídnout přehledy, které uvádíme níže a které jsme získali ze Správního odboru Městského úřadu v Odrách. Vzhledem k pracnosti dohledávání údajů v požadované struktuře jsme se omezili pouze na vybrané adresy, které obsahují adresy LPV, doplněné o adresu městské ubytovny, u jejichž obyvatel jsme předpokládali jistý pohyb a také jsme získali informace o tom, že do této ubytovny jsou umísťovány rodiny, které získají výpověď z nájmu bytu (z důvodů dluhů na nájmech apod.).

Tabulka 15. Počet nově přihlášených osob do Oder z jiné obce za rok 2012

počet osob	název obce, odkud se přistěhovali	ulice, č.p./č.o., případně městská část, kam se v Odrách přistěhovali
1	Fulnek	Kopečná 112/14
3	Fulnek	Slunečná 172/1
1	Velké Heraltice (okr. Opava)	Nová 1005/20
1	Tísek	Nová 1005/20
1	Hranice I. - město	Nová 1005/20
1	Kladno - Rozdělův	Nová 1005/20
1	Luboměř	Nová 1005/20
1	Spálov	Nová 1005/20

Zdroj: Správní odbor Městský úřad Odry

Domníváme se, že tento přehled potvrzuje relativně malou migraci nových rodin z jiných obcí do LPV v Odrách; v roce 2012 šlo pouze o 4 osoby, které se přistěhovaly z Fulneku. Stejný počet osob se pak přistěhoval na městskou ubytovnu.

Tabulka 16. Počet odhlášených osob z důvodů přestěhování do jiné obce za rok 2012

počet osob	ulice, č.p./č.o., případně městská část, odkud se z Odr odstěhovali	název obce, kam se přistěhovali
1	Hranická 29/6	Nový Jičín
4	Kopečná 112/14	Tísek
1	Kopečná 112/14	Ostrava-Zábřeh
1	Kopečná 176/3	Nový Jičín
3	Nové město 288/16	Krnov
1	Nové město 288/16	Ostrava-Zábřeh
5	Okružní 75/22	Česká Třebová
2	Potoční 170/8	Olomouc
8	Slunečná 172/1	Černá ve Slezsku
3	Nová 1005/20	Hladké Životice

Zdroj: Správní odbor Městský úřad Odry

Jak vyplývá z předchozího přehledu, dalo by se spíše hovořit o větší migraci mimo Odry. Pokud pomineme adresu městské ubytovny, odstěhovalo se v roce 2012 ze LPV 26 osob. Nedá se ovšem hovořit o nějaké frekventované cílové destinaci. Pokud bychom chtěli velmi hrubě vyjádřit saldo migrace v rámci LPV, můžeme hovořit o úbytku 22 osob.

Tabulka 17. Počet osob, které se přestěhovaly v rámci Odr za rok 2012

počet osob	ulice, č.p./č.o., případně městská část, odkud se v Odrách odstěhovali	ulice, č.p./č.o., případně městská část, kam se v Odrách přistěhovali
3	Odry, Hranická 167/24	Odry, sídliště Míru 955/16
2	Odry, Hranická 167/24	Odry, Veselí 22
1	Odry, Okružní 75/22	Odry, Masarykovo náměstí 16/25
5	Odry, Slunečná 172/1	Odry, 1. máje 244/33
4	Odry, Veselí 22	Odry, Slunečná 172/1
1	Odry, Masarykovo náměstí 16/25	Odry, 1. máje 244/33
2	Odry, Radniční 88/4	Odry, Kopečná 112/14
3	Odry, Tošovická 836/1	Odry, Kopečná 176/3
5	Odry, Okružní 77/24	Odry, Nové město 288/16
2	Odry, sídliště Pod lesem 669/21	Odry, Nové město 288/16
1	Odry, Hranická 917/70	Odry, Okružní 75/22
3	Odry, Potoční 1021/35	Odry, Okružní 75/22
4	Odry, Nová 1005/20	Odry, sídliště Pod lesem 861/9
3	Odry, Nová 1005/20	Odry, Sadová 985/21
2	Odry, Nová 1005/20	Odry, sídliště Pod lesem 831/16
3	Odry, Nová 1005/20	Odry, tř. Osvobození 313/11
1	Odry, Nová 1005/20	Odry, Potoční 1022/36
1	Odry, Nová 1005/20	Odry, Nábřežní 457/12
2	Odry, Nová 1005/20	Odry, sídliště Pod lesem 666/23
4	Odry, Nová 1005/20	Odry, sídliště Míru 955/16
1	Odry, Nová 1005/20	Odry, sídliště Pod lesem 848/7
1	Odry, Veselská 193/9	Odry, Nová 1005/20
1	Odry, sídliště Pod lesem 861/9	Odry, Nová 1005/20
1	Odry, Nové město 305/25	Odry, Nová 1005/20
1	Odry, Fučíkova 589/7	Odry, Nová 1005/20

Zdroj: Správní odbor Městský úřad Odry

Zároveň ovšem, když jsme zástupcům domácností položili otázku, zda by se chtěli odstěhovat, 53 % romských, ale ještě více (64 %) neromských respondentů se vyjádřilo souhlasně.

Tabulka 18. Zda by se respondenti odstěhovali

odstěhovali by se, kdyby si mohli vybrat?	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	9	52,9	9	64,3
ne	8	47,1	5	35,7
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Důvody pro odstěhování, které respondenti uváděli, jsou víceméně doslovně uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 19. Důvody, proč by se respondenti chtěli odstěhovat

důvody, proč by se chtěli odstěhovat	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV	
	Romové	neromové
Osobní důvody		
Bydlí sama, chtěla by za rodinou.		x
Samostatnost	x	
Malé město - drbárna.		x
Pracovní příležitosti		
Nedostatek pracovních míst	xxx	x
Nespokojenost s bydlením		
Plíseň, vlhkost.	x	x
Topení.	x	
Drahé přímotopy.	0	x
Byty se budou odkupovat.	x	
Větší byt.	x	x
Vysoký nájem.	xx	
Není tu nic pro děti.	x	x
Škaredé prostředí.	x	x
Nepřízpůsobiví sousedé		xx
Špatné sousedské vztahy		xx
Zpátky do Oder. Není tady obchod ani spoje.	x	

Pozn.: Pokud respondent uvedl více důvodů, byla samostatně zaznamenána každá jednotlivá odpověď.

2.4 Bydlení

Domovní a bytový fond

Převládající zástavbu v Odrách, jak také ilustruje následující tabulka, představují rodinné domy, které zde tvoří 91 % obydlených objektů. Tento podíl je shodný s podílem za celou ČR.

Tabulka 20. Struktura domovního fondu v Odrách a v ČR

typ domu	Odry		ČR	
	počet	%	počet	%
rodinné domy	1 214	90,7	1 526 635	89,7
bytové domy	125	9,3	175 220	10,3
celkem	1 339	100,0	1 701 855	100,0

Zdroj: ČSÚ (SLDB 2011), vlastní výpočty

Rodinné domy jsou pak z 95 % v soukromém vlastnictví, což také odpovídá hodnotám za celou ČR. V čem se naopak město Odry liší od hodnot za celou ČR, je podíl bytových domů ve vlastnictví obce (či státu), který je zde na úrovni 42 % oproti 18 % za ČR. Podíl bytových domů ve vlastnictví fyzických osob je nižší o 18 procentních bodů (dále jen „p.b.“). Tyto hodnoty napovídají o (zatím) menším rozsahu privatizace a můžeme odhadovat také na ne příliš rozšířené nájemní bydlení u soukromých majitelů.

Tabulka 21. Struktura domovního fondu z hlediska vlastnictví v Odrách a v ČR

typ domu	Odry				ČR			
	obydlené rodinné domy		obydlené bytové domy		obydlené rodinné domy		obydlené bytové domy	
z toho podle vlastnictví	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
fyzická osoba	1155	95,1	19	15,2	1455367	95,3	36763	21,0
obec, stát	8	0,7	52	41,6	9580	0,6	31531	18,0
bytové družstvo + SVJ	51	4,2	54	43,2	61 688	4,0	106 926	61,0
celkem	1214	100,0	125	100	1526635	100,0	175220	100,0

Zdroj: ČSÚ (SLDB 2011), vlastní výpočty

Pokud se podíváme na stáří bytových domů (včetně neobydlených), liší se od hodnot za ČR tyto domy v Odrách zejména relativně vysokým podílem domů postavených na přelomu 19. a 20. Století; v Odrách tvoří 25 %. Můžeme dodat, že mezi domy v majetku města, identifikovanými jako LPV, se ve velké míře objevovaly právě domy starší, případně historické, což má své důsledky také pro kvalitu bydlení a náklady na údržbu. Podle údajů obdržených od Oderské městské společnosti, s.r.o., vyžaduje 15 domů rekonstrukci, z toho 8 v rámci LPV.

Tabulka 22. Struktura bytových domů z hlediska období výstavby v Odrách a v ČR

období výstavby	bytové domy			
	Odry		ČR	
	počet	%	počet	%
1919 a dříve	34	25,0	26077	12,6
1920 - 1970	37	27,2	91625	44,4
1971 - 1980	29	21,3	38152	18,5
1981 - 1990	16	11,8	25358	12,3
1991 - 2000	9	6,6	12684	6,1
2001 - 2011	11	8,1	12674	6,1
celkem	136	100,0	206570	100,0

Zdroj: ČSÚ (SLDB 2011), vlastní výpočty

Bytový fond v obci v současné době představuje zhruba 437 bytů, z toho 56 se sníženou kvalitou, která, jak jsme se dozvěděli z rozhovoru se zástupcem správce, představuje zejména zdroj tepla v podobě kamen na tuhá paliva. Byty se sníženou kvalitou tvoří v současnosti 13% podíl na všech městských bytech. Přehled ulic s městskými byty nabízí následující tabulka, ve které jsou označeny ulice, na kterých se vyskytují LPV.

Tabulka 23. Přehled ulic s městskými byty

ulice/místní část	počet bytů	poznámky
1. Máje	30	výskyt LPV
Hranická	57	výskyt LPV
Kopečná	4	výskyt LPV
Nová	22	objekt městské ubytovny
Nové město	11	výskyt LPV
Okružní	16	výskyt LPV
Potoční	10	výskyt LPV
místní část Veselí	5	výskyt LPV
Komenského	23	
Kostelní	15	
Krátká	3	
Masarykovo náměstí	27	
Nadační	17	
Nádražní	24	
Radniční	12	
sídliště Pod Lesem	114	
třída Osvobození	36	
U nemocnice	1	
Vítovská	8	
místní část Kamenka	1	
místní část Pohoř	1	

Zdroj: Oderská městská společnost, s.r.o.

Dá se tedy říci, že většina identifikovaných LPV, kromě objektu Slunečná 172/1 a Kopečná 112/14, jsou objekty s městskými byty. To je významný fakt vzhledem k tomu, že město uvažuje o dalších fázích rozsáhlé privatizace, která probíhala již v minulosti.

Bydlení obyvatel LPV

Pokud se podíváme detailněji na bydlení obyvatel LPV, kteří byli součástí našeho výzkumného vzorku, potvrzuje se výše uvedený předpoklad, že většina bytů v LPV je v majetku města a všechny domácnosti užívají byt na základě nájemní smlouvy.

Tabulka 24. Struktura bytů v LPV podle majitele bytu

majitel domu	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
město	14	82,4	12	85,7
soukromý majitel	3	17,6	2	14,3
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet domácností; Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Z hlediska jistoty bydlení, kterou můžeme indikovat také prostřednictvím typů nájemních smluv podle doby, na kterou jsou uzavřeny, má kolem 60 % domácností smlouvy na dobu určitou. Domácnost, která smlouvu nemá, nepředstavuje bydlení bez právního důvodu, ale bydlení ve vlastním domě (přesněji v domě rodičů).

Tabulka 25. Struktura nájemních smluv v LPV podle typu

zda mají písemnou smlouvu	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano - doba neurčitá	7	41,2	4	28,6
ano - doba určitá	10	58,8	9	64,3
ne	0	0,0	1	7,1
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Délku, na kterou jsou uzavřeny tyto smlouvy, ukazuje následující tabulka s tím, že domácnosti se smlouvou na rok bydlí na ulici 1. Máje a domácnosti se smlouvou na 10 let na ulici Kopečná (domníváme se, že šlo o ten z objektů, jehož majitelem je soukromá osoba). Z toho, co lze vyčíst z našich dat, usuzujeme, že smlouvy na dobu neurčitou nemají domácnosti v některých konkrétních adresách, ale domácnosti v městských bytech pravděpodobně podle toho, kdy získaly nájemní smlouvu (ti, kdo v bytě bydlí déle, mají větší pravděpodobnost smlouvy na dobu neurčitou).

Tabulka 26. Struktura nájemních smluv na dobu určitou v LPV podle délky trvání

na kolik měsíců je smlouva na dobu určitou	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
3	1	5,9	0	0,0
6	2	11,8	0	0,0
12	2	11,8	2	14,3
24	4	23,5	5	35,7
240	1	5,9	1	7,1
celkem	10	58,8	8	57,1
chybějící údaj			1	

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Zajímavým zjištěním je, že velice nízký počet respondentů má obavy ze ztráty bydlení, kterou deklarovali pouze 3 z nich. Všichni pak jako důvod uvedli obavy z plánovaného prodeje bytů ze strany města.

Tabulka 27. Zda mají obyvatelé LPV obavy ze ztráty bydlení

zda mají obavy ze ztráty bydlení	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	1	5,9	2	14,3
ne	16	94,1	12	85,7
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Kvalita bydlení v LPV

Pokud se podíváme na bydlení z hlediska dostupných indikátorů kvality, zjišťujeme jednak, že podle počtu místností, domácnosti žijící v LPV obývají v daleko větší míře malé byty, než je tomu v Odrách jako takových a v ČR celkově. Nejvyšší zastoupení mají byty se dvěma obytnými místnostmi (61 %), následují byty jednopokojové (29 %). V Odrách se podíl dvoupokojových bytů mezi všemi obydlenými byty vyskytuje v 11 %, v ČR ve 14 %, jednopokojové byty tvoří kolem 5 %. Zastoupení tří a vícepokojových bytů je minimální, oproti zhruba 80 % zastoupení v Odrách a ČR. V souvislosti s tímto zjištěním je na místě zároveň připomenout relativně vysoký průměrný počet osob v domácnostech bydlících v LPV (5,4 u romských, 3,1 u neromských) ve srovnání s průměrem 2,3 u populace ČR⁷. Počet osob

⁷ Pro Odry jako takové nemáme tento údaj k dispozici.

na jednu místnost pak u romských domácností vychází na 3,4, u neromských na 1,8, v rámci ČR je tento počet 0,72⁸.

Tabulka 28. Struktura obydlených bytů z hlediska počtu obytných místností

počet obytných místností	domácnosti žijící v LPV		obydlené byty Odry		obydlené byty ČR	
	počet	%	počet	%	počet	%
1	9	29,0	131	5,5	201305	5,4
2	19	61,3	265	11,1	524080	14,0
3	3	9,7	612	25,6	1017617	27,2
4	0	0,0	758	31,7	1130229	30,2
5 a více	0	0,0	628	26,2	873631	23,3
celkem	31	100,0	2 394	100,0	3746862	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty, ČSÚ (SLDB 2011)

Z hlediska dalších atributů kvality bydlení je ale většina domácností vybavená spíše standardně. V naprosté většině (71 % u romských domácností, 79 % u neromských) je v bytě kromě obytných místností také kuchyně jako samostatná místnost.

Tabulka 29. Vybavení bytů v LPV samostatnou kuchyní

zda je v bytě kuchyně jako samostatná místnost	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
ano	12	70,6	11	78,6
ne - pouze kuchyňský kout	5	29,4	3	21,4
ne - ani kuchyňský kout	0	0,0	0	0,0
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Vlastní kotel má takřka polovina romských domácností a 57 % neromských domácností, topení kamny na tuhá paliva pak převládá u romských domácností (53 %). Jak jsme již zmínili výše, kamna na tuhá paliva indikují byty se sníženou kvalitou a je zajímavé si všimnout, že zatímco byty s tímto zdrojem tepla představují na všech bytech v majetku města 13 %, polovina romských domácností v LPV bydlí právě v těchto bytech.

⁸ Údaje ze šetření Českého statistického úřadu „Příjmy a životní podmínky domácností 2012“.

Tabulka 30. Vybavení bytů v LPV zdrojem tepla

jak se v bytě topí	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
vlastním kotlem	8	47,1	8	57,1
tuhými palivy	9	52,9	6	42,9
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Ve všech romských domácnostech se vaří na sporáku či běžném vařiči, u neromských domácností se v jednom případě vyskytuje propanbutanový vařič a jednou kamna na tuhá paliva.

Z hlediska dalšího vybavení domácnosti jsou v naprosté většině byty standardně vybaveny, s výjimkou pračky, kterou vlastní pouze 82 % romských a 86 % neromských domácností (oproti 97 % u domácností v ČR celkem). Vlastnictví spotřebního zboží pak není tak časté, i když osobní počítač má zhruba 60 % domácností (68 % ČR celkem), připojení k internetu pak 40 %. Relativně nízký podíl, kolem 20 % domácností pak disponuje osobním automobilem, oproti 67 % domácností v ČR jako celku.

Tabulka 31. Vybavení domácností v LPV

vybavení domácností	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV (% těch, kteří v domácnosti mají dané vybavení)		domácnosti v ČR
	Romové	neromové	
vlastní kuchyňská linka	100	93	n. a.
vlastní lednička	100	100	n. a.
tekoucí teplá voda	100	100	n. a.
vlastní koupelna, sprchový kout	100	100	99
vlastní splachovací záchod	100	100	99
barevný televizor	100	100	98
telefon (pevná linka nebo mobil)	82	100	98
vlastní pračka	82	86	97
osobní počítač, tablet nebo notebook	59	64	68
připojení k internetu	41	43	n. a.
auto	24	21	67

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Z hlediska subjektivních názorů na problémy spojené s bydlením, největší podíl romských domácností uvádí vlhkost (65 %) a plíseň (59 %) v bytě, dále velikost bytu

(47 %) a špatný stavebně-technický stav (41 %). Neromské domácnosti si nejvíce stěžují na špatný technický stav (59 %), dále vlhkost (53 %), hluk a plíseň (47 %).

Tabulka 32. Subjektivně vnímané problémy s bydlením zástupců domácností v LPV

problémy s bydlením	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV % těch, kteří uvedli daný typ problému jako aktuální	
	Romové	neromové
špatný stavebně-technický stav, vyžaduje opravu	41	59
vlhkost v bytě	65	53
tmavý byt	24	12
malý byt	47	18
hluk z domu nebo z ulice	24	47
plíseň v bytě	59	47
přítomnost parazitů, hmyzu /švábů) apod.	24	12

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Pokud můžeme udělat jisté závěry z pozorování v objektech označovaných za vyloučené, které patří městu, konstatujeme, že je na nich zřetelné zanedbání v údržbě, jak z hlediska stavebně-technického stavu, tak z hlediska údržby společných prostor. Na tomto stavu se bezpochyby podepisuje stáří objektů, ale nelze ani pominout zvýšené opotřebení v důsledku existence domácností složených z relativně mnoha osob a tím intenzivnějšího „provozu“. Samotné domácnosti oproti tomu, až na výjimky, působí sice velmi skromně, ale udržovaně, s patrnými známkami svépomocných úprav (rozdělení místností příčkami, plovoucí podlahy apod.). Svou roli jistě sehrávají pochopitelné finanční limity, ale také přístup správce bytů. Podle slov jeho zástupce se nákladné opravy musí vždy promítnout do ceny nájmu, což je samozřejmě v případě sociálně slabých domácností značné úskalí.

Bytová politika

Jak už bylo řečeno výše, město Odry disponuje v současnosti bytovým fondem zhruba kolem 400 bytů. Podle zástupce Oderské městské společnosti je víceméně stabilní počet žádostí o nájem bytů v Odrách (kolem 400), s tím, že ročně se uvolní okolo 20-30 bytů (zejména v důsledku úmrtí předchozích nájemníků). Logicky tak vzniká převis poptávky nad nabídkou, který vyvolává jednak velký tlak na město, bytovou komisi i správce bytového fondu a tím přirozeně nejrůznější tenze mezi žadateli o byt.

Od roku 1996 probíhá v Odrách privatizace bytů ve vlastnictví města, která jde v současnosti do 3. etapy. Původní fond byl kolem 850 bytů, v současnosti se

zredukoval zhruba na polovinu. Podle slov zástupce správce bytového fondu se odprodej bytů, které jsou v LPV, plánuje na další, asi 5. etapu, ve které se uvažuje např. o adrese Kopečná 176/3. Z této privatizace jsou prozatím vyjmuty právě byty opravené v rámci grantu MMR ČR pro účely sociálního bydlení. V rámci LPV jde o byty v místní části Veselí 22 a Nové město 288/16.

Na druhou stranu, zatímco v předchozích etapách se byty jako jednotky odprodaly při 50% zájmu původních nájemníků a zbytek bytů zůstal ve vlastnictví města, v dalších etapách by zbylé neprodané byty (i s nájemníky) měly jít do dražby.

Je nesporné, že určitá bytová politika je zde uplatňována, ovšem spíše neoficiálně. Co se týče oficiální bytové politiky, existuje pouze jeden veřejně dostupný dokument, a tím je „Interní instrukce č. 5/2005 O hospodaření s byty v majetku města Odry“. Z dokumentu vyplývá, že žádosti eviduje Oderská městská společnost, o uzavření nájemní smlouvy pak rozhoduje rada města na doporučení bytové komise.

Tady u nás my sbíráme žádosti o obecní byty, s tím že se to předává bytové komisi. Jednou za tři měsíce nebo za půl roku se udělá znova sjetina, kdo vypadl, kdo nevypadl, kdo má ještě žádost a tak dále. Podle toho bytová komise dává návrh a rada města buď souhlasí, nebo nesouhlasí.

Dále je řečeno, že „žádosti o nájem bytu budou evidovány v pořadí podle data přijetí žádosti“. V dokumentu však již není uvedeno, jakou váhu datum přijetí žádosti má a podle informací, které jsme získali, pravděpodobně toto pořadí není zásadním kritériem pro vyhovění žádosti.

„Nejzávažnějšími problémy, bych řekla, jsou tady mladé rodiny, které mají problém, teda sehnat bydlení, máme spoustu žádostí, v nabídce čekat šest, sedm, osm let, samozřejmě, že to potom rozebíráme s rodinami, protože máme vyložené na to skupinu bytové komise, která se tady o to zajímá, takže pokud má rodina opravdu problémy, mají už dítě, tak se dokážou i upřednostnit...“

Dokument dále nespécifikuje ani žádná další kritéria, kromě těch, které vyplývají z podmínek, které musí splnit žadatel, aby byla jeho žádost přijata. Z určitých formulací vyvstává rozpor, zda pro splnění základní podmínky pro akceptaci žádosti stačí „bydlení v Odrách“ či musí být zároveň splněna další podmínky, a tou je pracovní poměr či samostatná výdělečná činnost. V dokumentu je totiž (mimo jiné) uvedeno:

„1. Příjem žádosti a jejich evidence

*2) Závaznou žádost o pronájem bytů může podat občan ČR způsobilý k právním úkonům, který bydlí v Odrách **nebo** zde pracuje v pracovním poměru, provozuje samostatnou výdělečnou činnost, a který nevlastní byt nebo dům.“*

Dále, v odstavci 6) je ale uvedeno, že „Žádost nebude přijata nebo zaevidována u těchto žadatelů:

[...] d) kteří **nebydlí v Odrách a obcích patřícím k Odrám, nejsou v pracovním, služebním poměru nebo neprovozují samostatnou činnost...**"

Podle našich dalších informací pracovní poměr nakonec hraje zásadní roli, když o něm referují nejen zástupci institucí: „Musí mít práci, aby byli schopni to zaplatit.“, ale také obyvatelé lokalit, kteří jej uvádějí jako základní překážku pro získání městského bytu.

Dalším kritériem, které musí žadatelé o městský byt splňovat, je aktuální bezdlužnost vůči městu.

Podle informací, které jsme získali od různých komunikačních partnerů, jsou další kritéria uplatňována prostřednictvím bytové komise, která je složena ze zástupců různých institucí, např. úřadu práce, učitelů apod. Členové komise posuzují žadatele z nejrůznějších úhlů, jak příjmové situace (která hraje velkou roli např. při přidělování bytů opravených v rámci grantu MMR ČR, kdy je možno byt přidělit nízkopříjmovým domácnostem), tak celkových rodinných poměrů, ale také normativně, z hlediska chování a jednání apod.

Bezdomovectví

Vzhledem k relativně malému rozsahu města Odry byl jistým překvapením výskyt bezdomovectví či spíše výskyt osob bez zázemí, které jsou v Odrách známy pod lidovou přezdívkou „Pobřežní hlídka“. Přezdívka se odvíjí od charakteru místa, kde se sdružují, které tvoří pobřeží řeky Odry v místech naproti autobusovému nádraží. Podle informací, které nakonec potvrdily i tyto osoby, občas přespávají ve vybydleném objektu nazývaném „Hrádeček“, na protilehlém rohu ulice Nové Město a ulice Nábřežní. Jde zejména o muže, kteří bydlí buď na ubytovně v Hotelu Max, nebo jsou víceméně bez přístřeší a o zázemí podle terénní pracovnice Charity Odry, která se jim věnuje z hlediska sociální práce, přišli zejména v důsledku finančních problémů či rozvodu, případně v důsledku jejich kombinace. Jde zhruba o deset osob, asi polovina z nich jsou údajně lidé do té doby žijící v Odrách, ostatní z okolních obcí (Vražné, Fulnek).

2.5 Dluhy

Problém dluhů se zdá být v Odrách v kontextu obyvatel LPV poměrně ožehavým tématem. Zmiňují je zejména zástupci institucí, a to zvláště v souvislosti s dluhy na nákladech spojených s bydlením a pak obecně v souvislosti s předlužením prostřednictvím různých úvěrů a půjček.

• *Nejhorší na tom je to, že vlastně když si to vezmete, já jsem tady měl paní XY z Veselí. Protože má nedoplatek na elektrice devět tisíc, takže nám teď nezaplatí měsíc nájem. Já říkám to nejde, ona říká, děcka budou bez elektriky, nepůjdou do*

školy. Ona by šla do práce a to je to, co jsme řešili s panem Kružíkem [lokální konzultant], že když oni půjdou do práce, tak jsou na tom úplně stejně. A ještě přijdou o dávky. To samé, když mají u nás přeplatek a my jim vyplatíme byt tisíc korun, tak oni přijdou na tři měsíce o dávky. A pak se dostanou do těch dluhů, do dluhové pasti. A to je špatně.

• Já si myslím, že u nás to je tak, že to jsou ty dluhy na tom nájmu a na tom, a to, co oni jako si vezmou, nějaké půjčky, tak o tom my nemáme přehled.

• Dneska mají sedmdesáti tisícové dluhy na nájmu. To je úplně něco šíleného. To jsme totálně neschopni jakéhokoliv řešení. Protože víme, že ten člověk, když celý život je na dávkách hmotné nouze a celý život na těch dávkách bude, že absolutně není možné, aby zaplatil takovýhle dluh. A to my víme třeba o tom, protože oni mají dalších milion dluhů.

Optikou objektivních dat, které se nám podařilo získat od správce městských bytů, je počet domácností dlužících na nájemném v LPV 32, což je zhruba polovina všech domácností, které jsme v rámci LPV identifikovali.

Otázka příjmů a výdajů a obecně nakládání s finančními prostředky je v rámci výzkumů považována za citlivé téma, s čímž je spojena nespolehlivost výsledků, protože lidé se často v těchto souvislostech stylizují a mají tendenci oboustranně zkreslovat (tzn. podceňovat či nadsazovat) skutečnost. Ještě o něco problematičtější je pak situace v souvislosti s dluhy. Právě s vědomím těchto jevů je vhodné zacházet s výsledky dotazníkového šetření mezi obyvateli LPV. Ty totiž ne zcela potvrzují závěry, které prezentují zástupci institucí. Na otázku, zda měla domácnost v posledním roce problémy s úhradou nákladů na bydlení, odpovědělo více než 75 % domácností negativně. Ještě větší podíl, 94 % romských domácností a 86 % neromských, pak deklaroval, že nemá na nájmu žádný dluh. Romské domácnosti pak ve stejné míře nepotvrdily dluh na energiích, neromské domácnosti jej pak přiznaly ve 27 %. Přiznané dluhy (tedy v případě několika málo domácností celkem) na nájmu dosahovaly maxima 13 000 korun, u energií 19 000 korun.

Věrohodnost těchto informací je sporná již z výše uvedených důvodů, jejich výklad pak ještě více komplikuje skutečnost, že jiné dluhy a půjčky domácnosti potvrdily v mnohem větší míře, jak dokládá následující tabulka.

Tabulka 33. Zadluženost domácností v LPV

zda má domácnost jiné dluhy či půjčky	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		Neromové	
	počet	%	počet	%
ano	10	58,8	8	57,1
ne	7	41,2	6	42,9
celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty;

Mezi půjčkami pak u romských domácností převládaly nebankovní půjčky, u neromských domácností půjčky bankovní. Výše těchto půjček je pak uvedena v následující tabulce.

Tabulka 34. Výše dluhů domácností v LPV

výše jiných dluhů či půjček	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV	
	romská	neromská
do 5 000	2	0
5 000 - 10 000	0	2
10 000 - 20 000	1	0
20 000 - 50 000	3	0
50 000 - 100 000	1	2
100 000 - 500 000	0	2
více než 500 000	1*	1**

*Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty; * jde o souběh bankovní a nebankovní půjčky; ** jde o souběh bankovních půjček*

Interpretace těchto, do jisté míry rozporuplných, údajů je komplikovaná a může mít spíše povahu hypotéz. Jednou z nich je to, že obyvatelé lokalit dluhy na nájmu více zatajují, protože jsou si vědomi rizika vypovězení nájmu, zatímco u jiných dluhů tuto obavu nemají. Pro tuto hypotézu by částečně svědčily i postřehy z rozhovorů s obyvateli lokalit, kteří na přímý dotaz na dluhy na nájmu spontánně odpovídali v tom smyslu, že mít dluhy na nájmu by si nedovolili, protože by byli vyhozeni z bytu. „Částečně“ proto, že tyto promluvy v podstatě dluhy na nájmech takřka vylučují, což by vedlo k závěru, že názory dalších aktérů jsou vygenerovány jinak než na základě faktů. Další okolností, které mohou nepřehlednou situaci vysvětlovat, jsou jisté komunikační bariéry, které mohly vznikat při sběru dotazníků, ale i v rámci rozhovorů, kdy obyvatelé lokalit berou v potaz pouze dluhy aktuální, ale ne ty, které vznikly dávno v minulosti, přestože trvají dodnes. Do jisté míry by se tento dílčí závěr dal podpořit také tím, v jak vysokém podílu (romské) domácnosti připustili vlastní zkušenost s exekucemi, a to v 71 %.

Tabulka 35. Zkušenost domácností v LPV s exekucemi

zda má domácnost vlastní zkušenost s exekucemi	respondenti (zástupci domácností) žijící v LPV			
	Romové		neromové	
	počet	%	počet	%
Ano	12	70,6	5	35,7
Ne	5	29,4	9	64,3
Celkem	17	100,0	14	100,0

Pozn.: N=počet respondentů (zástupců domácností); Zdroj: vlastní výzkum, vlastní výpočty

Zajímavé jsou pak informace, které se podařilo shromáždit ke strategiím, které se týkají využívání, či spíše důvodů nevyužívání nástrojů, které jsou spojovány s předcházením vzniku (či prohlubování) dluhů spojených s bydlením či alespoň jejich sanace. V kontextu Oder se tyto nástroje využívají sporadicky, protože jsou nahlíženy jako bariéra pro efektivní jednání s dlužníky. Primárním cílem správce bytů je mít možnost se co nejjednodušeji zbavit dlužníků na nájemném.

• Tady je splátkový kalendář problém. Protože jestliže sepíšete splátkový kalendář, potom nemůžete dát návrh na vystěhování. Přijde, soud, že jste dala splátkový kalendář a ještě navíc písemně, když to máte, tak vy můžete žalovat, že oni nedodržují, ale oni byt donesou pět korun, tak oni snahu mají. A já je potom nevystěhuji. Opravdu jsme stěhovali nájemníky, neplatiče jsme stěhovali, už několik. V loňském roce jsme vystěhovali myslím dva, ale nebyli to Romové. Romskou rodinu jsme myslím ani nestěhovali. Protože to vždycky nějak zpytlíkují a donesou nějaké peníze.

• T: Kolik byste v současné době odhadl rodin, kteří mají ten dluh tak vysoký, že jim hrozí, že ho nejsou schopni uhradit. Uhradí ho? Že jim hrozí, že je vystěhujete.

R: No to je teď nová záležitost, protože když oni cítí, že bysme je měli vystěhovat, vyhlásí na sebe vyhlášený bankrot. A my s nimi nemůžeme nic udělat. Protože stát nebo soud nahlíží, že mají snahu, ale nemají z čeho. Tak to řešíme třeba tím, že se přestěhují do menšího, aby neměli náklady tak veliké.

Tyto motivy jsou pochopitelné vzhledem k roli, kterou správce zastává (kdy by měl být ze svého titulu tzv. dobrým správcem), nicméně situace sociálně slabých domácností je komplikovaná a upadnutí do vysokých dluhů není možno prizmatem sociálního vyloučení brát vždy jen jako důsledek osobní nezodpovědnosti či nezájmu.

Když se na využívání splátkových kalendářů podíváme optikou statistických údajů, které nám poskytla OMS, jsou využívány pouze v 19 % případů domácností dlužících na nájemném za obec jako celek, za LPV pak ještě méně, a to v 9 %. Z těchto údajů však nelze mnoho usuzovat o např. rozdílném přístupu, protože v takových případech pochopitelně sehrává roli nejen faktický stav dluhu, ale i platební historie dlužníka, jeho motivace apod.

Z hlediska využívání dalších nástrojů, jako je např. institut zvláštního příjemce, jsme získali poněkud rozporuplné informace. Na jednu stranu se z rozhovoru se správcem jeví, že tento institut je využíván.

• My to děláme už, možná, co jsem tady. Ale před tím jsme museli mít vždycky souhlas. Dokud to bylo tak, že my jsme potvrzovali bezdlužnost a oni dostali dávky, tak se dluhy nenavýšovali. Protože se řeklo, ano, tady ty dávky, my to potvrdíme, ale musí nám to poslat. Pak, to bylo vlastně za vlády ČSSD, řekli, že každý občan je svéprávný, pokud má občanku, a zodpovídá sám za sebe. Tak se bezdlužnost nemusela potvrzovat. [...] A tehdy nám dluhy nejvíc naskákaly. To musím říct, že to bylo největší období. Dneska už je to zase zpátky, že to musíme potvrzovat, s tím, že i s vedením pracáku tady, nebo to byla i sociálka, tak jsme měli takovou dohodu, že vlastně nájemník podepsal u ní, že souhlasí s převodem přímo na účet a šly peníze přímo nám na účet.

Z údajů, které jsme ale obdrželi od téže instituce, vyplývá, že nikdo v současnosti nemá tento institut nastaven.

Co se pak týče aktuální hrozby vystěhování a dále případů ve fázi soudního vystěhování, víme o 15 případech (22 %) za obec jako takovou a o 9 případech (28 %) za LPV, soudní vystěhování se pak týká 5, respektive 2 domácností (tedy kolem 6-7 % domácností s dluhy na nájemném).

2.6 Zaměstnanost

Přesnější popis vývoj zaměstnanosti v rámci města Odry je komplikován horší dostupností dat, zejména za rok 2012 a následující. V rámci transformace veřejné správy dochází mimo jiné ke změně informačního systému a údaje, vztahující se pouze k obci Odry jsou pro Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR Odry dostupné pouze do roku 2011. Nicméně, situaci na trhu práce ovlivňují faktory, které se týkají spíše regionu než jednotlivých obcí, proto uvádíme také údaje za okres.

Okres Nový Jičín náleží k okresům s tradičně rozvinutou průmyslovou výrobou⁹. Pokud vyjdeme z údajů Ústavu územního rozvoje z roku 2010, které představují hlavní zaměstnavatele v mikroregionu Odersko¹⁰ nad 50 zaměstnanců, které sumarizuje následující tabulka, dospějeme také k závěru, že na nabídce pracovních míst se také významně podílí sektor služeb, zastoupený zejména službami sociálními, vzdělávacími a zdravotními (mj. Městská nemocnice Odry).

⁹ Zpráva o situaci na trhu práce k 31. 12. 2011.

(http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/novy_jicin/analyzy/anal_12_2011.pdf)

¹⁰ <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4219>

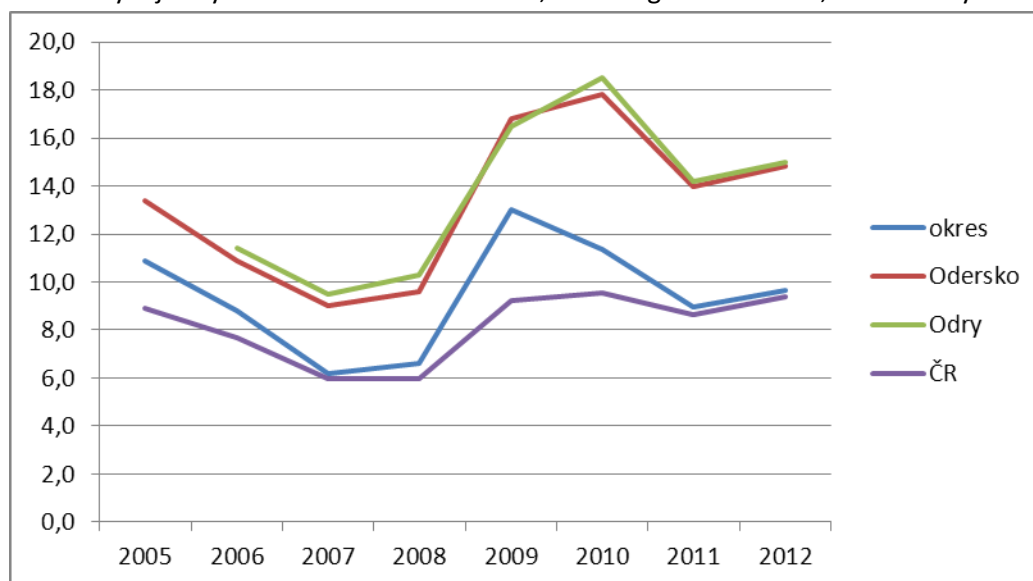
Tabulka 36. Hlavní zaměstnavatelé v mikroregionu Odersko v roce 2010

počet zaměstnanců	500 - 999	250 - 499	100 - 199	50 - 99	celkem
odvětví					
služby	0	0	2	8	10
průmysl/výroba	1	1	5	2	9
těžba	0	0	1	0	1
doprava	0	0	0	1	1
zemědělství	0	0	0	1	1
celkem	1	1	8	12	22

Zdroj: Ústav územního rozvoje, vlastní výpočty

Mezi významné zaměstnavatele zde v té době patřil Semperflex Optimitt, s.r.o (sídlo: Odry; výroba pryžových výrobků; 500 - 999 zaměstnanců), která zároveň z hlediska počtu zaměstnanců patří mezi zaměstnavatele největší, MASSAG Stamping a.s. (sídlo: Fulnek; výroba pro automobilový průmysl; 250 - 499 zaměstnanců), dále Medi-Globe, s.r.o. (sídlo: Hranice na Moravě; výroba lékařských a dentálních nástrojů a potřeb; 100 - 199 zaměstnanců), MATEICIUC a.s. (sídlo: Odry; výroba plastů; 50 - 99 zaměstnanců), BH-PLAST, s.r.o. (sídlo: Odry; výroba PVC profilů pro stavebnictví) a další. Aktuálně tento seznam doplňují Henniges Automotive (sídlo: Hranice na Moravě; výroba pro automobilový průmysl), Hein & spol. - keramické závody, spol. s r.o. (sídlo: Odry-Tošovice; výroba kachlových kamen), Romotop, spol. s r.o. (sídlo: Suchdol nad Odrou; výroba krbových kamen), NC Line, s.r.o. (sídlo: Suchdol nad Odrou; výroba manipulační a topenářské techniky).

Graf 1. Vývoj míry nezaměstnanosti v okrese, mikroregionu Odersko, městě Odry a ČR

Pozn.: Jde o míru registrované nezaměstnanosti vždy k 31. 12. daného roku.
Zdroj: ČSÚ, ÚP v Novém Jičíně a KoP ÚP ČR Nový Jičín

Z hlediska míry nezaměstnanosti okres Nový Jičín zaznamenal prudký nárůst nezaměstnanosti ve srovnání s celou ČR v roce 2009, s tím, že od roku 2011 se míra začala srovnávat s celorepublikovou hodnotou. Mikroregion Odersko pak dlouhodobě vykazuje nejvyšší hodnoty v rámci okresu a rozdíl v průměrné míře nezaměstnanosti se ve srovnání s okresem jako celkem v letech 2010 a 2011 drží na hodnotě 5,1 p. b.

Tabulka 37. Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti v mikroregionech

průměrná míra nezaměst- nanosti v roce	okres	KoP Nový Jičín	KoP Kopřivnice	KoP Bílovec	KoP Frenštát pod Radhoštěm	KoP Odry	rozdíl KoP Odry oproti okresu (p. b.)
2010	11,7	10,7	11,7	12,3	10,5	16,8	5,1
2011	9,2	8,7	8,6	10,5	8,5	14,3	5,1

Zdroj: Úřad práce v Novém Jičíně; KoP Nový Jičín; vlastní výpočty

I když taková analýza nezaměstnanosti, která by identifikovala hlavní důvody takového zaostávání za hodnotami okresu, vyžadovala mnohem více informací a sofistikovanější metody, dovolíme si upozornit na výrazný rozdíl ve vzdělanostní struktuře mezi Odrami a ostatními kontaktními pracovišti, zejména co se týče podílu osob se základním vzděláním, který je v rámci okresu v Odrách nejvyšší, a to 37 %, což je o 13 p. b. více, než je průměr za okres.

Tabulka 38. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v okrese Nový Jičín

vzdělanostní struktura (%)	KoP Nový Jičín	KoP Kopřivnice	Bílovec	Frenštát pod Radhoštěm	Odry
bez vzdělání	0,3	0,4	0,3	0,3	0,1
základní vzdělání	25,7	23,7	29,3	15,1	36,8
střední odborné bez maturity	46,0	46,9	47,3	50,7	44,1
střední odborné s maturitou	18,9	20,2	17,5	23,1	14,9
gymnázium	3,3	3,0	2,3	3,4	1,9
vysokoškolské	5,8	5,8	3,3	7,5	2,3
celkem (100 %)	2295	1805	1327	797	1310
míra nezaměstnanosti	8,7	8,3	10,0	8,5	14,1

Pozn.: Údaje se vztahují k prosinci 2011. Zdroj: KoP Nový Jičín: Zpráva o situaci na trhu práce 31. 12. 2011

Struktura pracovních míst v rámci okresu je pak taková, že nejmenší poptávka je, následně po vysokoškolsky vzdělaných osobách, po osobách právě se základním vzděláním. Tato poptávka se pohybuje okolo 20 % ze všech (hlášených) volných pracovních míst.

Tabulka 39. Struktura volných pracovních míst v okrese Nový Jičín v roce 2011

kategorie vzdělání	červen 2011		prosinec 2011	
	počet	%	počet	%
bez vzdělání + základní vzdělání	110	20,6	104	20,0
střední odborné bez maturity	279	52,1	259	49,9
střední odborné s maturitou	130	24,3	140	27,0
vysokoškolské	15	2,8	16	3,1
celkem (100 %)	535	100,0	519	100,0

Zdroj: Úřad práce v Novém Jičíně; KoP Nový Jičín: Zpráva o situaci na trhu práce 31. 12. 2010; 31. 12. 2011; vlastní výpočty

Obyvatelé LPV, kteří jsou právě takovými uchazeči, tak mají relativně nižší šance najít uplatnění než jiné vzdělanostní kategorie mimo jiné proto, že jsou nositeli právě této kategorie vzdělání, ale k tomuto hendikepu se pak pravděpodobně přidává také etnické hledisko. 53% nezaměstnanost mezi romskými obyvateli LPV je pak do jisté míry očekávatelná, i když podle našeho názoru vzhledem k pro trh práce důležitým charakteristikám této populace by se dala očekávat i vyšší míra. Když jsme se respondentů v rámci dotazníkového šetření, jaké pracovní pozice a v rámci svého aktuálního či předchozího zaměstnání vykonávali, nejčastěji se objevovaly dělnické pozice v případě mužů, v případě žen pozice uklízeček či práce v zemědělství či lesnictví. Z hlediska konkrétních zaměstnavatelů se nejčastěji objevovala společnost OPTIMIT.

Z našeho dotazníkového šetření zároveň vyplynulo, že 40 % romských obyvatel lokalit, kteří jsou momentálně nezaměstnaní, nebo ekonomicky neaktivní, se někdy zúčastnilo veřejně prospěšných prací, 47 % se někdy zúčastnilo rekvalifikace. V rámci rozhovorů pak obyvatelé lokalit také referovali o svých zkušenostech právě z veřejně prospěšných prací, případně veřejné služby. Ti, kteří absolvovali VPP, vyjadřovali lítost nad pravidlem, že v rámci tohoto nástroje nemůže být jeden člověk zaměstnán opakovaně. V souvislosti s veřejnou službou pak konstatovali, že od chvíle, kdy účast ve VS není bonifikovaná formou navýšení na životní minimum v procesu rozhodování o výši dávky hmotné nouze, ale v případě těch, kteří jsou nadále v hmotné nouzi je spíše sankcí v tom smyslu, že přiznané minimum se o případný výdělek pokrátí a nemotivuje tak tuto práci přijmout.

Nicméně, je patrné, že se v rámci města Odry používali či používají mimo jiné i nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, zacílené na tuto skupinu. Svou roli na aktuální zaměstnanosti či alespoň zkušenosti s předchozí zaměstnaností mezi obyvateli lokalit nesporně sehrává také městský zaměstnanostní projekt financovaný z ESF „Žiji a pracuji v Odrách“, který by měl aktuálně zaměstnávat 12 osob a dále také projekty

sociálních firem „AC AERO, s.r.o.“ (realizovala projekt taktéž financovaný z ESF, OP LLZ, „AC AERO kultivace krajiny Oderska“) a „STAVZEM“ (ze stejných prostředků realizoval projekt „Sociální podnik na Odersku – stavební činnost STAVZEM“), které dohromady nabízely asi 10 osobám s romskou etnicitou a v současné době je v těchto firmách nadále zaměstnáno asi 8 osob. Vzhledem k relativně malému počtu obyvatel LPV by zánik pracovních míst vytvořených městem a těmito firmami představoval relativně výraznou změnu a zvýšení míry nezaměstnanosti obyvatel lokalit o polovinu současného stavu (odhadem na 75 %).

2.7 Sociální dávky

Přesné údaje o vyplacených dávkách státní sociální podpory a hmotné nouze nebylo možné získat, protože, jak už bylo výše zmíněno, vzhledem k tomu, že působnost Kontaktního pracoviště ÚP ČR v Odrách daleko přesahuje hranice města Odry (náleží k němu také Fulnek a mnoha dalších malých obcí), údaje za Odry jako takové nejsou dostupné. Nicméně, pracovníci odhadují, že v podstatě všechny domácnosti v LPV jsou příjemci každé ze zmíněných dávek. Údaje z dotazníkového šetření, v rámci kterých však můžeme spolehlivě rozlišit pouze dávky „příspěvek na živobytí“, a „příspěvek či doplatek na bydlení“, však tyto informace zcela nepotvrzují, když příjem ve formě příspěvku na živobytí deklarovalo pouze 41 % domácností a jednu či obě z dávek na bydlení pak 48 % domácností. Tento výsledek považujeme za věrohodný, vzhledem k tomu, že asi polovina domácností zároveň deklarovala příjem z výdělečné činnosti či podnikání.

V souvislosti s dávkou doplatek na bydlení jsme pak na základě podkladů pracoviště úřadu práce zaznamenali jinou zajímavou věc, a to, že od roku 2012 významně narostl právě počet těchto dávek. Vysvětlení údajně spočívá v nárůstu bydlení na základě ubytovací smlouvy. V kontextu Oder jde konkrétně o ubytovnu v Hotelu Max, městskou ubytovnu a ubytovnu firmy AC AERO.

Tabulka 40. Vyplacená dávka "doplatek na bydlení" podle druhu bydlení (KoP Odry)

rok	prosinec 2010	prosinec 2011	prosinec 2012
druh bydlení			
vlastnické	12	13	14
družstevní	31	35	38
nájemní	134	138	157
jiné - ubytovna	20	43	94
jiné - azylový dům apod.	1	4	4
jiné - ústavní péče	0	0	0

Zdroj: KoP Odry

Z promluv obyvatel lokalit pak můžeme ještě doplnit, že obvyklou zkušeností obyvatel lokalit je zamítavé stanovisko v případě žádostí o mimořádnou okamžitou pomoc. Potvrzení této zkušenosti by napovídaly údaje, které máme za výplatu těchto dávek k dispozici; v roce 2010 a 2011, kdy tuto dávku ještě vyplácely městské úřady s rozšířenou působností, bylo těchto dávek vyplaceno pouze několik. Rapidní nárůst pak zaznamenáváme v roce 2012. Podle pracovníků kontaktního pracoviště vysvětlení spočívá v důsledcích reformy veřejné správy, kdy výplata těchto dávek přechází z obcí s rozšířenou působností právě na kontaktní pracoviště úřadu práce, kde není posuzování nároků omezováno „politicky“. Největší objem z nich pak představují ty, které se váží k uhrazení odůvodněných nákladů vzniklých v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí (nákup školních pomůcek a financování školních výletů, kurzů apod.). Další nárůst byl pak zaznamenán v souvislosti s prezidentskou amnestií začátkem roku 2013.

Tabulka 41. Vyplacené dávky „mimořádná okamžitá pomoc“ (KoP Odry)

rok	v prosinci 2010	v prosinci 2011	v prosinci 2012
počet vyplacených dávek za obec celkem	4	3	116
suma vyplacených dávek za obec celkem	10 000	6 072	104 000
průměr na 1 dávku v Kč	2500	2024	897

Zdroj: KoP Odry

2.8 Sociální služby

Nabídka sociálních služeb je jednou z hlavních slabých míst měst Odry. Z hlediska druhů sociálních služeb zde působí pouze 5 služeb:

- centrum denních služeb
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- domov pro seniory
- domov se zvláštním režimem
- pečovatelská služba.

Tyto služby zajišťují celkem 3 organizace¹¹.

Centrum denních služeb a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi poskytuje Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v ČR, o.s. Klub

¹¹ Zdrojem informací, které zde prezentujeme, jsou zejména: Registr poskytovatelů sociálních služeb (<http://iregistr.mpsv.cz/>), webových stránek jednotlivých organizací (www.klubzvonecek.cz; www.ddodry.cz; www.odry.charita.cz) a Komunitní plán sociálního rozvoje Oderska a Fulnecka na období 2008 - 2012 (<http://www.odry.cz/komunitni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-oderska-a-fulnecka-na-obdobi-2008-2012/d-367226/p1=23672>).

Zvoneček. Primární cílovou skupinu centra denních služeb představují osoby od 16 let s mentálním, tělesným, zdravotním, kombinovaným a chronickým duševním postižením a se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení. Služba se poskytuje za úhradu.

Cílovou skupinu sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi představují rodiny s dětmi, u nichž se buď projevuje opakované chronické onemocnění, popřípadě zdravotní postižení, která způsobují izolaci dítěte a rodiny anebo rodiny, kdy jeden z partnerů nebo oba rodiče se považují za členy některé z minoritních skupin (a jsou bez pravidelného příjmu, potřebují pomoci s organizací rodinného života, hospodařením, financemi a potřebují pomoci s výchovou dítěte a s upevněním dobrých vztahů v rodině).

Služba je poskytována ambulantní i terénní formou, ale každou z nich pouze dva dny v týdnu (ambulantní je v pátek dopoledne vyhrazena pro matky s malými dětmi a v pondělí odpoledne, od 14:30 do 16:30 hodin, pro děti školního věku). Kapacita služby je 20 klientů, ambulantně je v současnosti poskytována pro 80 dětí všech klientských rodin, terénní formou 14 klientským rodinám a 35 dětem, z nichž 6 rodin je romských a tři smíšená partnerství (jeden rodič s romskou etnickou identitou) s celkem 22 dětmi. Službu z hlediska pracovníků v přímé práci zajišťují tři pracovníci v terénu a čtyři v ambulantní formě. Součástí této služby je také výkon sociálně právní ochrany dětí.

Jádrem činnosti jsou volnočasové aktivity, pomoc s přípravou do školy a sociálně terapeutické činnosti (upevňování základních návyků apod.), rodičům je pak poskytováno základní sociální poradenství (kam se obrátit v případě konkrétního problému, pomoc s vyplněním formulářů apod.), asistence v obtížných situacích a doprovody na instituce.

Ze všech služeb, které v Odrách působí, jde pak v podstatě jedinou (nezávislou) sociální službu, která se primárně zaměřuje na potřeby, které by obyvatelé lokalit z titulu svého ohrožení sociálním znevýhodněním či vyloučením mohli mít. Pokud můžeme soudit z informací, které máme, svůj potenciál v oslovení této cílové skupiny ještě zcela nevyčerpala.

Je to pro ně absolutně něco nového. A oni za vším vidí, i když jim člověk zdůrazní, že je to služba zdarma, ale nepřipustí si, že mají problém. Nemusí být problém, ale pomoc by mohli uvítat. Ale v jejich očích je to třeba všechno v pořádku. Takže těžkou přijmou někoho cizího do své komunity. A ještě tím, že ta terénní služba probíhá přímo v rodině, oni mají pocit aha, to je sociálka, bude nás kontrolovat. Nemůžete jim vysvětlit, že to tak není. Oni mají prostě svoji pravdu.

Domov pro seniory a domov se zvláštním režimem provozuje organizace Domov Odry, která je krajskou příspěvkovou organizací (Moravskoslezského kraje). Podstatou činnosti jsou celoroční pobytové služby sociální péče pro seniory starší 65 let, a to za úhradu.

Pečovatelskou službu pak zajišťuje Charita Odry a zaměřuje se na osoby se sníženou soběstačností v důsledku věku, onemocnění či zdravotního postižení, taktéž za úplatu. Nicméně, Charita nabízí také pomoc, která nemá povahu registrované sociální služby, a pracovně je nazývána jako „stanice pomoci“. Orientuje se na dospělé osoby bez domova, přístřeší či zázemí, kteří se v rámci Oder rekrutují zejména ze skupiny osob lidově nazývaných jako „Pobřežní hlídka“, o které jsme se již zmínili v části, týkající se bydlení. Stanice je otevřena tři dny v týdnu, je nabízeno teplé jídlo či možnost si uvařit, vybrat si oblečení z šatníku, poradenství i např. asistence při jednání s úřady a možnost si „popovídat“. Tuto pomoc zajišťuje jedna řádová sestra, která ji doplňuje také terénní prací jeden den v týdnu, kdy kontaktuje potenciální zájemce přímo v jejich „přirozeném prostředí“ v parku u řeky.

Na tuto skupinu se pak podle našich informací zaměřuje také organizace Renarkon, zaměřující se na prevenci a léčbu drogových závislostí, která v rámci programu na Novojičínsku nabízí tzv. „harm reduction“, tedy snižování rizik spojených s užíváním nealkoholových drog jako je změna životního stylu uživatelů směrem k bezpečnějším a šetrnějším způsobům aplikace drog a bezpečnému sexuálnímu chování, snižování dopadů užívání nealkoholových drog na širokou veřejnost sběrem použitých stříkaček a jejich bezpečnou likvidací (tzn. prevence infekčních chorob, hepatitid, HIV/AIDS) apod.

Město Odry pak od května 2013 zřídilo v rámci dotace Úřadu vlády ČR „Podpora terénní práce“ jedno místo terénního pracovníka, který je zařazen v rámci odboru sociálních věcí a jehož primární cílovou skupinou jsou osoby s připsanou romskou etnicitou a znaky sociálního vyloučení. V rámci města je pak zřízeno další jedno místo sociálního pracovníka (v rámci zákona o hmotné nouzi).

Z hlediska nabídky sociálních služeb a působení nestátních neziskových organizací se zaměřením na specifickou oblast problematiky sociálního vyloučení obecně má tedy město Odry pravděpodobně nevyužitý potenciál. Jako jednoznačně chybějící bylo v komunitním plánu identifikováno zejména nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Z našeho pohledu pak chybí také zajištění odborného sociálního poradenství a obecně organizace, která by hájila oprávněné zájmy cílové skupiny, zejména v sociální oblasti.

V současnosti mají neziskové organizace mezi obyvateli LPV po úřadu práce největší nedůvěru, kterou jim vyslovilo 68 % z nich (úřadu práce pak 81 %). Naopak největší důvěru z nabídnutých institucí má po lékaři (80 %) sociální pracovník městského úřadu, a to 42%.

2.9 Sociálně patologické jevy v rodinách a činnost OSPOD

Agenda sociálně právní ochrany dětí (dále také „OSPOD“) je v Odrách vykonávána v rámci rozšířené působnosti, což mimo jiné znamená, že do této agendy jsou kromě Oder zahrnuty také obce Fulnek, Heřmanice u Oder, Heřmánky, Jakubčovice nad Odrou, Luboměř, Mankovice, Spálov, Vražné a Vrchy.

Z hlediska organizační struktury městského úřadu je agenda začleněna pod Odbor sociálních věcí, kde ji zastávají 3 sociálních pracovníce, které mají agendu rozdělenou pouze územně, ne obsahově, jde tedy o kumulované funkce na poli sociální práce, kolizního opatrovnictví, kurately (kurátoři pro mládež) a náhradní rodinné péče. Vzhledem k relativně velkému rozsahu území působnosti a kumulace funkcí se počet pracovníků jeví jako poněkud podhodnocený.

Tabulka 42. Počet dětí do 19 let ve spádových obcích města Odry

název obce	počet dětí do 15 let	počet dětí 15 - 19 let	celkem
Odry	1149	470	1619
Fulnek	911	333	1244
Heřmanice u Oder	56	25	81
Heřmánky	22	8	30
Jakubčovice nad Odrou	81	46	127
Luboměř	38	26	64
Mankovice	99	56	155
Spálov	143	56	199
Vražné	143	52	195
Vrchy	23	16	39
celkem	2665	1088	3753

Zdroj: SLDB 2011

Vzhledem k tomu, že agenda OSPOD se zaměřuje na nezletilé děti, vyvozujeme počet dětí, které patří do působnosti OSPOD v Odrách z počtu dětí ve věkové kategorii do 18 let v jednotlivých spádových obcích¹². V roce 2011 tedy ve spádové oblasti města Oder žilo celkem 3753 dětí do 18 let, z toho pouze ve městě Odry pak 1619 (tento počet pak představuje 43 % celkového počtu dětí).

Za rok 2012 evidují pracovníci sociálně právní ochrany dětí celkem 869 živých spisových případů, které představují 23 % všech dětí, z toho je 76 je případů nových. Z péče biologických rodičů bylo odebráno celkem 16 dětí, z toho do ústavní péče byly

¹² Bohužel nejčerstvější údaje v tomto členění poskytují údaje ze SLDB 2011, které však rozlišují kategorie 0 - 14 let a 15 - 19 let. Do souhrnných počtů jsou tedy zahrnuty i osoby ve věku 18 a 19 let, domníváme se, že celkový počet příliš neovlivní.

za tento rok umístěny pouze 2 děti, 6 dětí do náhradní rodinné péče příbuzenské¹³ a 8 do péče nepříbuzenské. Na celkovém počtu jde tedy o zanedbatelný počet.

Podle pracovnice většinu případů tvoří „klasické“ případy OSPOD, tedy zejména zanedbání povinné péče jako je záškoláctví, chybějící školní pomůcky apod. Tyto případy se týkají 8 ze 13 uvažovaných LPV. Řešení závažnějších problémů, které již spadají do kurately, zejména trestné činnosti nezletilých, se týkají 4 LPV.

Trestná činnost

Když se podíváme podrobněji na trestnou činnost dětí z Oder podle bydliště pachatele, zjišťujeme poněkud nepříjemný fakt, a to, že většina evidované trestné činnosti dětí se odehrává na ulicích, kde se vyskytují právě LPV. Nelze samozřejmě říci, že jde ve všech případech přesně o tyto LPV, shoda je však příliš nápadná, abychom vyloučili, že část těchto případů se netýká právě LPV. Tento výsledek pak potvrzuje i pracovnice OSPOD.

Tabulka 43. Trestná činnost dětí podle adresy bydliště pachatele (OSPOD Odry)

	2010		2011		2012	
	počet	%	počet	%	počet	%
ulice, kde se vyskytují LPV	20	71	14	61	15	94
ostatní ulice	8	29	9	39	1	6
celkem	28	100	23	100	16	100

Pozn.: Počty znamenají celkový počet evidovaných trestných činů dětí, který se na dané ulici stal. Zdroj: OSPOD Odry; vlastní výpočty

T: Já bych se teda zeptala nejdřív obecně, jak to vnímáte, jak rozsáhlá ta vaše agenda v rámci těch Oder je? Je tady hodně případů?

R: Je, v podstatě, protože v Odrách se kumulují tady ty vyloučené lokality, takže ohledně těch kurátorských věcí je tam třeba větší nárůst než na těch přilehlých obcích. To bezpochyby. Co se týká sociální práce, takové té klasické, tak si myslím, že jak Fulnek, my, Odry i ty přilehlé obce je to takové, nechci říct stejné, my to nemáme načárkované, ale není to, že by nějaká ta oblast nebo územní část byla bezproblémová. Prostě vždycky ten problém tam je. [...]

T: A můžu se otevřeně zeptat, týká se to zejména romských dětí?

R: Ano.

T: Jenom jich, nebo převládají?

R: Ne. Přebírají. Jako pokud já to můžu říct, když dám celé ty Odry, svoje, dám je do kupy, a co jsme měli za trestnou činnost, kterou způsobily děti, mladiství, minorita, majorita, tak samozřejmě ti Romové převládají.

¹³ V souvislosti s náhradní rodinnou péčí se objevili názory, že (romské) rodiny si berou děti do pěstounské péče účelově, v souvislosti s nárokem na odměnu pěstouna, rozhovory v rámci OSPOD však tento názor nepotvrdily.

Co se pak týče obsahu této trestné činnosti, jsou zmiňovány zejména drobné krádeže, které pracovnice komentuje jako aktivity, které nejsou páchany se zjevným úmyslem obohacení, ale spíše demonstrace vzdoru, hrdinství mezi vrstevníky, nudy či nenaplněnosti volného času.

Měli jsme tady výlupka, ten už je zletilý, věčně v base, teda to byl daleko tvrdší kalibr. Teď tady nemáme nikoho takového, co by byly loupežné přepadení, takové ty řetězové vykrádačky, to ne. Pak, když už to dojde k soudu pro mladistvé a už jsou odsouzeni i opravdu za nějaký trestný čin, tak 99 procent jsou to majetkové trestné činy. To znamená krádeže, takové to přivlastňování si, nebo oni to nějak nazývají „omezování osobní svobody“, jakože když si přivlastníte nějakou věc, pokud ji přímo neukradete, on vám ji svěří a vy mu ji nevrátíte, jo, takže tohleto.

Oni si mají kde hrát, ale spíš ta forma toho hraní by měla být trochu jinak organizovaná. Oni si to místo na to hraní najdou, samozřejmě. Já vím, že to taky ty děcka nespasí. On půjde mi z toho nízkoprahu půjde mi do toho Penny a klidně mi tam ukraden tu čokoládu, nebo kafe, nebo nesmysl, to jsou prostě takové nesmysly, že ukrade tu propisku za 30 korun. To je totální nesmysl, protože on tu propisku nepotřebuje, on ji nepoužije, na co by ji potřeboval jako? Ale to je prostě o tom asi zkusit to, nebo možná z nějaký frajeřiny, nevím.

Záškoláctví

Je tematizováno v souvislosti s romskými rodinami jako výraznější problém, který se ale podle pracovníků OSPOD v letošním roce podařilo snížit prostřednictvím uplatňováním sankce v rámci zákona o hmotné nouzi (snížení částky rozhodné pro výši příspěvku na živoytí rodiči, který zanedbává povinnou péči).

Teď docela jsme ve spolupráci se školstvím, na to šlápli, že fakt se snažíme to hnát přes ty přestupky, protože nemáme na ně jiný metr, a co jsme měli teď za poslední rok, docela bych řekla, že byl i úbytek těch případů, co jsme museli řešit přes to školství, protože v Odrách je jedna výhoda, malého města. Že ono se to brzo mezi ně rozkřikne, oni si všechno řeknou navzájem. Tak musím říct, že letos, co se týká záškoláctví, tak jsme téměř problémy neměli.“

Jinak je, kromě nezodpovědnosti rodičů a neposlušnosti mládeže, problém záškoláctví spojován jednak se vzdáleností a s hygienickými podmínkami. Vzdálenost hrála roli v souvislosti s objektem ve Veselí, v kumulaci s finančními problémy rodiny, kdy náklady na dopravu jednoho dítěte do školy a zpět jsou 85 korun měsíčně. Hygienické podmínky byly zmíněny v souvislosti s objektem na ulici Slunečná a příběh je popsán v následující citaci:

Měli jsme takový případ, to bylo hodně nešťastné. Měli jsme strašně velký problém, že právě na té lokalitě na Slunečné byly vši. A ty vši prostě tam byly stále. A víte, to je těžké, když vám děcko přijde do školy, vy si tam dáte své dítě, nebo tři čtvrtě třídy je z majority, děcka jsou vymydlené, a teď vám tam přijdou dvě, tři cikánské děcka, které prostě neustále mají hlavu plnou vši, tak rodiče řvou. Já to chápu. Já mám už na to jiný náhled, když dělám tu práci, samozřejmě, a moje dítě má vši, tak už to prostě takhle neprožívám zas až tak divoce, ale já to chápu, že to těm lidem vadí. No a to je prostě ten zákon, že? Vadí to rodičům, jdou za ředitelem. Ředitel sprdne učitelku, učitelka neví coby, tak zavolá na sociálku, vyřešíte to. Takže to došlo do takových rozměrů, že oni jim dali na to tři dny, kdy oni to děcko musí odvést a pak přijít. Když má ta cikánka čtyry, pět dětí, to je

prostě science fiction. Ona není schopna to udělat. Ona za prvé nemá peníze na to, aby teď šla a ty prostředky koupila, to už jí fakt musím teda říct, jako že k dobru škole, že oni už to kupovali, ta škola, a dávali jim to. Ona není schopna prostě vycídit tu domácnost. Za prvé není schopna to udělat, protože ona to nikdy tak neudělá. To je jedna věc. Druhá věc, proč není schopna to udělat, protože sama to nepojme, a ona, když jí neřeknete, že to povlečení musí vyLPVěct, že ho musí vyvařit, tak ona, když to jedno povlečení vyLPVeče, a ho vyvaří, tak ona už nemá další, aby tam oblíkla. Takže se nám to dostane do peřin a už jedeme. A to je kolotoč. Takže oni to dělají tak, že jim omluvili tři dny, a ty holky přišly, nebo ty děcka, a byly zase završivené. Nebo neměly to prostě vybrané všechno. A je to nezajímalo a zpátky domů. Ale to už byla neomluvená absence. Takže to děcko, které bylo v první, druhé třídě, pak to narostlo prostě do takových rozměrů, jako 184 neomluvených hodin, jo? Takže tohleto jako bylo třeba masivní.

Co se týče intervencí v souvislosti s hrozbou ztráty bydlení, v roce 2012 jich OSPOD řešila v desíti případech. Tyto intervence, jak vyplynulo z rozhovoru s pracovníci OSPOD, se z větší části týkaly rodin mimo LPV, zejména osamělých matek s dětmi, které přišly o bydlení a kterým se s OMS vyjednávalo přednostní umístění do městské ubytovny, případně přesun z ubytovny do nájemního bytu. V souvislosti se špatnými bytovými podmínkami pracovníce zdůrazňuje změnu praxe v souvislosti s novelou zákona, kdy špatná finanční situace rodiny a špatné hygienické problémy, nejsou důvodem pro odebrání dítěte.

T: Takže žádné takové ty problémy, že byste museli odebírat děti kvůli tomu, že bydlení je nějaké nevhodné, zanedbané.

R: Ne. My jsme dokonce, my tady s tím odebíráním, my se snažíme ty rodiny hodně sanovat, nebo snažíme se jim domlouvat, prostě tak, aby se to povedlo. Když už je nějaký velký problém a jediné romské dítě se tady odebralo, to už je zletilé, z důvodů úplně jiných, že nechodilo do školy a mělo velké problémy ve škole. A ten kluk se potom spravil a teď seká dobrotu, je v pohodě, nemá žádný problém. A jiné romské děti jsme neodebírali, neměli jsme k tomu důvod, tady. My vždycky jsme se s nima nějakým způsobem domluvili, nebo jsme se snažili, aby k tomu nemuselo dojít.

Spolupráce s dalšími institucemi

V rámci spolupráce s dalšími institucemi pracovníce OSPOD zmiňují zejména Oderskou městskou společnost, a to při řešení bytové situace osamělých matek s dětmi, které pravděpodobně patří k jejich častým či výrazným případům.

R: Když máme nějakou matku s dítětem, která třeba má problém s ubytováním, a zavoláme na Oderskou městskou společnost, tak se nám snaží vyhovět. Tak dá se říct, že to trochu upřednostní... Když opravdu je něco takového, že je to „hořák“, tak nám vyjdou vstříc a snaží se, třeba ne hned, ale hned, jak se něco uvolní, tak třeba nám tam tu matku s těma dětma umístí.

Městská ubytovna však zároveň sehrává roli jakéhosi „dozorce“ a informátora, což se dá očekávat vzhledem k režimu, ve kterém funguje (vrátnice, omezení domovní svobody apod.). Tento přístup se z hlediska dostupnosti informací a včasné intervence jeví pracovníci OSPOD jako velmi užitečný, z obecného hlediska je však sporný.

Ta ubytovna je dobrá, protože my zase dobře spolupracujeme s tou Oderskou městskou společností, a když tam je nějaká problémová matka, tak tam jedou a ta služba, která tam je 24 hodin, i v noci, ta dá se říct, že nám ty matky pohlídá, to znamená, když tam vznikne nějaký problém, tak nám to hlásí. A my můžeme zase na tom základě pracovat s těmi matkami. Zatím se to osvědčilo mnohokrát, dokonce zásluhou toho, že jsme o těch problémech věděli, tak jsme ty matky nějakým způsobem pak zklidňovali, oni se tam daly dohromady a začaly normálně žít jako ostatní lidi, už ty problémy nebyly.

Dále byla zmíněna spolupráce s kontaktním pracovištěm úřadu práce, zejména ve smyslu předávání informací týkajících se systému sociálních dávek apod., které pak pracovnice předávají svým klientům.

Nedostatečné zdroje jsou pak spatřovány v neexistenci či velké vzdálenosti návazných odborných služeb, které by pomáhaly řešit závažnější případy spadající do agendy OSPOD, s tím, že tyto případy tak zůstávají pouze v režimu sankce a dohledu bez jakékoliv další intervence.

- *On jde a ukrade čokoládu. Ta škoda je tam dvacetikorunová, pětadvacetikorunová, já to nechci bagatelizovat. No a teď je chytanou a postup je, že oni to nahlásí, přijede městská policie, ta tam sepíše elaborát, ten předají nám, předají ho na přestupky, my, i pokud jsou to mladiství i náctiletí, tak si je vyzýváme a děláme s nimi výchovné pohovory, no a pokud je to častější, tak pak už by se mělo přistupovat k nějakému řešení... Je ale fakt problém, že ty služby tu nejsou, my je nemáme kam poslat, když to takhle řeknu. Takže my to řešíme všechno nějakou pedagogicko-psychologickou poradnou, kde prostě zase se jim snaží ti lidi domlouvat, atd., ale to je v podstatě celé.*

- *T: Jasně. A když mluvíte o službách, že tam nejsou, tak které by byly vhodné, nebo máte na mysli nějaké konkrétní?*

R: No, je to těžké. Protože já vám řeknu, nemáme tu psychologa. Třeba ve škole ten psycholog je, ale ten je takový hodně okleštěný. Jo, není to klinický psycholog, nebo takový, jako že kterého máte v poradně.

- *To dítě nelze samozřejmě odsoudit k nějakým veřejně prospěšným pracím, nelze je odsoudit k trestu nepodmíněnému nebo podmíněnému, atd., k výkonu trestu, ale je tam napomenutí, dohled probačního úředníka, dozor probačního úředníka. Je fakt, že ta probační služba taky je taková ta spolupráce, oni prostě sedí v tom Jičíně a oni na ty výjezdy moc, asi nemají ani prostředky, nebo já nevím, takže více méně je to jenom taková papírová spolupráce. Takže děje se to tak, že oni jednou za čas nás obešlou, ať sdělíme o rodině, takže takhle se to odvíjí.*

2.10 Bezpečnost

V rámci působnosti obce je zřízena jednak Městská policie Odry (dále také MPO) a své sídlo zde pak má také Obvodní oddělení Policie ČR Odry¹⁴ (dále také PČR). Počet strážníků MPO se od roku 2010 postupně zvýšil z 5 na 9, stabilně je zajištěna jedna noční hlídka městské policie. PČR zde má poslední tři roky (2010 - 2012) víceméně stabilně 14 příslušníků a taktéž jednu noční hlídku. Dojezdová vzdálenost do LPV je v podstatě bezprostřední, do místních částí v řádech jednotek kilometrů, do okolních obcí (PČR) do 20 kilometrů.

Z hlediska obsahu a lokalizace kriminality na území města Odry se nám podařilo zjistit jen několik málo údajů. PČR poskytla počty (zjištěných a šetřených) trestných činů podle typu trestné činnosti. Je zjevné, že převládá majetková trestná činnost (krádeže a vloupání), celkově se počty pohybují v řádech desítek.

Tabulka 44. Počet trestných činů v Odrách za rok 2011 a 2012

trestná činnost	k 31. 12. 2011	k 31. 12. 2012
krádeže	12	10
vloupání	9	14
násilná TČ	4	7
"drogová" TČ	1	1
extremismus	0	0
pravicový extremismus	0	0
celkem	26	32

Zdroj: Údaje Obvodního oddělení PČR; vlastní výpočty

Zástupce PČR, který nám data poskytnul, odmítal páchání trestné činnosti specifikovat z hlediska bytí subjektivně připsané etnicity a dále je toho názoru, že v Odrách nelze hovořit o lokalizaci této kriminality:

„Jelikož ve městě Odry není typická sociálně vyloučená lokalita a dále je velmi problematické členit páchání trestné činnosti po ulicích, jsou data uvedena bez označení ulic. Kriminalita není soustředěna na konkrétní lokalitu, ale je páchána v rámci celého území města Odry.“

Městská policie Odry nám pak poskytla přehled o počtech a typech přestupků za rok 2012, v rámci kterých jednoznačně převládají přestupky proti veřejnému pořádku.

¹⁴ Územní působnost Obvodního oddělení PČR v Odrách je: Dobešov, Emauzy, Heltínov, Heřmanice u Oder, Heřmánky, Hvězdová, Hynčice, Jakubčovice nad Odrou, Kaménka, Klokočůvek, Loučky, Luboměř, Mankovice, Odry, Pohoř, Spálov, Tošovice, Veselí, Véska, Vítovka, Vražné (<http://www.policie.cz/clanek/obvodni-oddeleni-odry.aspx>).

Tabulka 45. Počet přestupků v Odrách podle typu za rok 2012

typ přestupku	1. čtvrtletí 2012	2. čtvrtletí 2012	3. čtvrtletí 2012	4. čtvrtletí 2012	celkem	
					počet	%
proti majetku	6	9	12	12	39	11,9
občanské soužití	8	3	14	3	28	8,5
veřejný pořádek	46	56	91	68	261	79,6
celkem	60	68	117	83	328	100,0

Zdroj: Údaje Městské policie Odry; vlastní výpočty

Zástupce MPO pak dovozuje, že v podstatě za účelem zvýšení dodržování veřejného pořádku byla služebna zastupitelstvem Oder zřízena a její pozornost se soustředí zejména na okolí autobusového nádraží, kde se koncentruje mládež dojíždějící do středních škol a pak také členové „Pobřežní hlídky“, kterou jsme popsali výše v textu a která podle slov zástupce MPO výrazně ovlivňuje výše uvedenou statistiku.

Myslím si, že ta skupina to ovlivňuje významně, co se týče přestupků, nemám to procentuálně spočítáno, je to vyložené odhad, troufnu si říct, že je to 60-70 procent, teď ale opravdu střílím. Jen pro příklad, mám tam jednoho člověka, kterého jsme loni řešili 38krát. A to si ještě troufám říct, že z takové třetiny případů se to ani do informačního systému nepíše, protože to je pořád dokola. Dotyčná osoba se opije, někde usne, vlezle do panelového domu na chodbu či do restaurace, zamkne se na toaletách, jedná se o sociální případ, vede takový způsob života...

V rámci města je také nainstalován tzv. „Městský kamerový dohlížecí systém“, s tím, že tzv. „kamerové body“ (tedy konkrétní umístění kamer) byly v listopadu 2012 rozšířeny mimo jiné o místo, které je v těsném sousedství jedné z oderských LPV, a to lokality Slunečná. Výčet těchto míst se zdůvodněním instalace kamery, které ovšem chybí právě u zmíněné lokality, je převzat ze stránek městské policie¹⁵:

Kamerový bod 1: ul. 1. Máje (Drogerie TETA – křížení ulic 1. Máje, Dělnická a Zámecká). Umístění kamery v této lokalitě má velký význam z důvodu pokrytí velkého rozsahu území. Monitoring z tohoto místa umožňuje sledování: dopravní tepny (hlavního průjezdu Oder), včetně přechodu pro chodce k ZŠ Komenského, bankomatu, okolí restaurací a klubů: M-klub, U Barona.

Kamerový bod 2: Masarykovo náměstí. Možnost monitorování celého náměstí, kde je trvale zvýšena koncentrace osob, dále pak institucí, bank, obchodů, ale i možnost monitorování dopravní situace při průjezdu města.

Kamerový bod 3: křížení ulic Radniční a Kostelní. Monitorování ul. Radniční a Kostelní, vstupu do Zámeckého parku, prostor před kostelem, možnost monitorování výjezdů HZS, hlavního vstupu České pošty, a vstupu strážnice městské policie na ulici Kostelní.

Kamerový bod 4: Autobusové nádraží. Monitoring autobusového nádraží, zastávek, přilehlých obchodů a restaurací, ul. Nádražní, ul. Vítkovská a částečně ul. tř. Osvobození.

¹⁵ <http://www.odry.cz/mestsky-kamerovy-system/d-421614/p1=24200>

Kamerový bod 5: **Římskokatolická farnost Odry, lokalita – Zámecký park.** Tento kamerový bod je určen k monitorování území Zámeckého parku.

Kamerový bod 6: **Křížení ulic 1.máje, tř. Osvobození, ul. Nadační.** Monitorování tř. Osvobození - vstupu do parku Padlých a sídliště Míru, ulice Nadační vstupu a části městského hřbitova, ul. U nemocnice - prostor před městskou nemocnicí a její vstup.

Kamerový bod 7: Křížení **ulic Slunečná a Potoční**
Monitorování prostoru před domem na ul. Slunečná 1 a prostoru před SOU Odry.

Městská policie také zveřejňuje statistiky (zatím za rok 2011 a 2012), které shrnují přestupky zachycené tímto kamerovým systémem (bohužel zde ještě nejsou zachyceny statistiky za lokalitu Slunečná). Z nich mimo jiné vyplývá, že polovinu z těchto přestupků tvoří, dovolujeme si tvrdit méně závažné, přestupky spojené s konzumací alkoholu. Z nich pak polovinu (tedy čtvrtinu z celku) ty, které jsou spojené s konzumací alkoholu na veřejném prostranství, a to autobusovém nádraží a náměstí, zakázanou obecně závaznou vyhláškou města.

Tabulka 46. Události zachycené kamerovým systémem v Odrách

místo, ulice	§ 46: porušení OZV města (konzumace alkoholu na veřejných místech)	§ 47: narušování veřejného pořádku	§ 125c: doprava řidiči, cyklisti	§ 30: alkoholismus a kuřáctví	§ 49: narušování občanského soužití	§ 50: majetkové přestupky	ostatní	celkem
1. máje	0	0	0	0	0	2	6	8
Dělnická	0	0	0	0	0	0	0	0
Sídliště Míru	0	0	0	0	0	0	0	0
Zámecká	0	0	0	0	0	0	0	0
Masarykovo náměstí	6	2	15	2	0	0	3	28
Radniční	3	2	9	0	0	0	1	15
Kostelní	0	0	0	0	0	0	2	2
Autobusové nádraží	12	3	1	23	0	0	1	40
Nádražní	0	0	0	0	0	0	0	0
Třída Osvobození	0	1	0	0	0	0	2	3
Vítkovská	0	0	0	0	0	0	0	0
Zámecký park	5	0	0	0	0	0	0	5
celkem	26	8	25	25	0	2	15	101
%	25,7	7,9	24,8	24,8	0,0	2,0	14,9	100

Zdroj: Webové stránky Městské policie Odry¹⁶; vlastní výpočty

Kromě obecně závazné vyhlášky města (dále také „OZV“) Odry č. 1 /2011 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na veřejném prostranství se na prevenci patologických jevů podílí také OZV č. 1/2005, která stanovuje okruh vzdálenosti,

¹⁶ <http://www.odry.cz/mestsky-kamerovy-system/d-421614/p1=24200>

v němž nesmí být povoleno provozování výherních hracích přístrojů, a to v sousedství základních a středních škol do vzdálenosti 50 m. Z rozhovoru se zástupcem městské policie zároveň vyplynulo, že záměr omezit provozování těchto přístrojů byl původně, či stále je, výrazně širší, konkrétně zákaz jejich provozu od 22:00 do 10:00 hodin, vymáhání jejího dodržování však komplikuje či omezuje legislativní proces či prostředí. Počet provozoven, kde jsou umístěny výherní přístroje, je podle odhadů kolem deseti, a z větší části jsou koncentrovány v okolí náměstí (což je dáno mimo jiné i menším rozsahem území města jako takového).

Jak už jsme naznačili výše, zástupce PČR nepotvrdil, že by se kriminalita v rámci Odr a okolí nějak specificky týkala obyvatel LPV či osob s (připsanou) romskou etnicitou a obdobného názoru byl i zástupce MPO. Nejsou evidovány ani žádné trestné činy v souvislosti s (pravicovým) extremismem, podle zástupce MOP není, zatím, důvod se obávat ani jiných rasově či etnicky motivovaných nepokojů.

Co se týče pocitu (ne) bezpečí či ohrožení obyvatel LPV z důvodu etnicity, obyvatelé sice potvrdili, že s napětím sledují projevy nespokojenosti majority v soužití s romskou menšinou (aktuálně v Českých Budějovicích), zároveň ale nevyjádřili žádné významné obavy z toho, že by k podobným událostem mohlo dojít v Odrách či okolí. V podstatě všichni komunikační partneři ale zároveň měli ojedinělé zkušenosti s náznaky individuální rasové nesnášenlivosti (nadávky apod.), a to i ze strany osob, které osobně znají. Jinak deklarovali spíše neutrální vztahy s majoritními sousedy, a nikdo z nich nepřekročil hranici běžných sousedských zdvořilostí (pozdrav apod.) a s majoritními sousedy se nenavštěvují ani si nevypomáhají.

Mezi výrazné události, s rasistickým podtextem, které naši komunikační partneři v několika případech zmínili, patřilo střílení (pravděpodobně) paintballovou pistolí z jedoucího auta na romské osoby v okolí náměstí. Pravděpodobně častější a bezprostřednější zkušenost s tímto typem událostí mají obyvatelé objektu na ulici Slunečná, kteří zmínili několik dalších epizod, kdy skupiny osob z majority v nočních hodinách pokřikovali před jejich domem rasistické nadávky. Obyvatelé lokalit však zároveň tyto epizody spíše bagatelizují s odkazem na to, že jde většinou o mladistvé osoby pod vlivem alkoholu.

Nejvýraznější událostí v blízkosti objektu na ulici Slunečná byl pak výstřel z pistole údajně ze strany příslušníka policie (nevíme, zda městské či státní ani jej nejsme schopni blíže určit v čase), doprovázený slovními útoky či zastrašováním¹⁷.

¹⁷ Tato událost byla údajně objektem vyšetřování, podle obyvatel objektu však bez výsledku, který by je uspokojil (údajný pachatel je dále ve službě).

V této souvislosti zazněla také kritika kamerového systému od jednoho z obyvatel tohoto objektu:

„My jsme si mysleli, že ta kamera je na naši ochranu, ale ona je na to, aby sledovali, co děláme a kontrolovali nás.“

Podle toho, co romští obyvatelé LPV dále uváděli v rámci rozhovorů, veřejná pohostinství navštěvují spíše výjimečně, a pokud ano, tak pouze jeden konkrétní. V kontextu města byly opakovaně označeny místa (hostince či bary), kam by romští obyvatelé vyloženě nešli kvůli obavám z neobsloužení či urážek.

Policie má důvěru pouze u menšiny obyvatel LPV, ještě menší pak u obyvatel romských (pouze 36 % romských respondentů by se v případě potřeby s důvěrou obrátilo na policii oproti 47 % neromských respondentů).

3. Specifická část - bariéry vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí

Základní otázkou specifické části situační analýzy je „Proč žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí jen minimálně pokračují ve vzdělávání na středních školách?“.

Již od počátku výzkumu jsme vycházeli z předpokladu, že důvody obecně známého a víceméně empiricky podloženého faktu, že romské děti mnohem častěji opouštějí vzdělávací systém již po základní škole¹⁸, nebudou v případě Oder s největší pravděpodobností nijak místně specifické, přesto jsme zadání akceptovali a v průběhu této části výzkumu jsme se mimo jiné zaměřovali na možná specifika.

Metodologická poznámka

Průběhu tohoto výzkumu byl komplikován zejména tím, že období jeho realizace se více než z poloviny překrývalo s koncem školního roku a obdobím letních prázdnin, kdy jsou žáci, ale i personál školských zařízení obtížně dostupní. Vzhledem k tomu, že v době sběru dat již nebylo prakticky možné dosáhnout snadno na děti ve věkové kategorii, která nás zajímala (děti ve věku 14 - 15 let), protože spolupráce se školami již v tomto ohledu nebyla možným východiskem, bylo jedinou cestou, jak se k těmto dětem dostat alespoň jednotlivě, oslovit na základě kontaktu od učitelů škol přímo rodiče dětí. K tomuto řešení jsme se však z etických důvodů nechtěli přistoupit a děti byly do množiny našich komunikačních partnerů zahrnuty spíše náhodně, když byly přítomny rozhovorům s rodiči. Rozhovory, které jsme na téma bariér pokračování ve vzdělávání realizovali, se pak týkaly zejména rodičů, kteří mají děti do 18 let a zástupců škol a relevantních institucí.

3.1 Statistické ukazatele

Statistické ukazatele, které prezentujeme v této studii, je třeba nahlížet spíše jako orientační. Hlavním důvodem je již zmíněná problematičnost identifikace sociálně vyloučených lokalit, zvláště pokud jde o ukazatele, které se týkají škol mimo Odry. V tomto případě jsme zástupcům institucí navrhovali hledisko etnicity, tedy aby se údaje, které by se měly týkat žáků ze sociálně vyloučených lokalit, zejména těch z Oder, týkaly žáků romských. Zároveň však pro Odry neplatí, že množina romských žáků by se zcela překrývala s množinou romských žáků z LPV, a tvoří množinu větší.

¹⁸ viz zejména studie GAC: „Sociologická analýzy přechodů romských dětí ze sociálně vyloučeného prostředí ze základních škol na střední školy“ (http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Prechody_RD_ze_ZS_na_SS.pdf)

Žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí tedy v této části reprezentují žáci s romskou připsanou etnicitou, přestože jsme si vědomi faktu, že žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí představují skupinu větší a diferencovanější.

Souhrnné statistické údaje, které máme k dispozici o osobách ve věku 15 - 19 let, což je věková skupina odpovídající žákům a studentům středních škol, jsou bohužel skromné a opět spíše orientační. V Odrách žilo v roce 2011 celkem 470 osob ve věku 15 až 19 let¹⁹. V našem výzkumném vzorku z dotazníkového šetření se osob ve věkové kategorii 15 - 19 let s romskou připsanou etnicitou objevuje pouze 13.

Vycházíme-li z předpokladu, který se snažíme obhájit v úvodní, metodologické, části Situační analýzy, že náš vzorek představuje zhruba polovinu zkoumané populace (obyvatel LPV s romskou etnicitou), pak odhadujeme, že celkový počet osob v této věkové kategorii představuje asi 30 osob. Jistým referenčním údajem, který poslouží jako korektiv tohoto odhadu, pak může být údaje ze sociálního odboru o počtu romských obyvatel LPV ve věkové kategorii 16 - 17 let, který představuje deset osob.

Další korektiv může představovat analýza databáze uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce k červenci 2013, kterou nám úřad poskytl. Vzhledem k tomu, že se v identifikaci konkrétních uchazečů nemůžeme opřít o žádnou charakteristiku, která by napovídala o etnicitě uchazečů, vycházeli jsme pouze z adres bydliště uchazečů²⁰. Na základě tohoto postupu identifikujeme celkem 17 uchazečů ve věku 16 - 19 let, kteří zároveň tvoří drtivou většinu uchazečů v této věkové kategorii, a to 81 % (pouze 4 osoby z 21 v této kategorii byly z adres mimo LPV).

V našem vzorku z dotazníkového, jak již bylo řečeno, se objevuje 13 osob v této věkové kategorii, z nichž 1 osoba ve věku 15 let ještě dokončuje základní školu, jedna ve věku 16 let studuje školu střední, další, 18 letá, je v zaměstnaneckém poměru; zbylých 6 osob je v evidenci úřadu práce, jedna žena na rodičovské dovolené. Jedna devatenáctiletá osoba jako nejvyšší dokončené vzdělání uvádí střední školu bez maturity. Z této skupiny jde tedy o 2 osoby ze 13, které pokračují či pokračovaly ve vzdělávání po základní škole.

¹⁹ Zde opět narážíme na nedostupnost aktuálních údajů o osobách ve věkové kategorii 15 - 18 let a můžeme pouze vycházet z údaje ze SLDB 2011, kde je však sledována pouze kategorie (15 - 19 let).

²⁰ U uchazečů ve věkové kategorii 15 - 19 let jsme sledovali ty, jejich adresa bydliště se shoduje s adresami některých z identifikovaných LPV. Objevily se tyto adresy: Hranická 167/24, Kopečná 112/14, Nové Město 288/16, Okružní 167/24, Slunečná 172/1 a 1. Máje 244/33.

Když jsme se ptali na počty romských dětí a jejich návazné studium, které aktuálně opouštějí základní školu na školách samotných, dozvídáme se, že jde o jednotlivce, celkem o 6 osob, z nichž 3 plánují pokračovat na střední škole²¹.

3.2 Školství v regionu a možnosti vzdělávání

Síť vzdělávacích zařízení ve městě Odry tvoří jedna mateřská škola, dvě základní školy a dvě školy střední.

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání zajišťuje v Odrách Mateřská škola Čtyřlístek Odry, která má čtyři samostatná zařízení: v Odrách jde o MŠ Pohořská a MŠ Sokolovská, která je zařazená do projektu „Zdravá mateřská škola“; v místních částech Oder pak MŠ Kamenka a MŠ Loučky. Kromě MŠ Sokolovská se jedná vesměs se o obecná předškolní zařízení zakládajících svou činnost na vlastním vzdělávacím programu, který se zaměřuje především na ekologii, pohyb a tělesnou výchovu.

V rámci jednotlivých poboček se děti vzdělávají v 10 třídách. Celková kapacita školky činí 255 dětí a ve školním roce 2012/2013 byla kapacita takřka zcela naplněna - MŠ Pohořská 140 (5 tříd), MŠ Sokolovská 45 (2 třídy), MŠ Kamenka 25 (1 třída) a MŠ Loučky 45 dětí (2 třídy). Na konci předchozího školního roku navštěvovalo školku 250 dětí, z toho přibližně 4 děti romské.

Předškolní přípravu pak v rámci Oder zajišťuje nepravidelně také ZŠ Komenského. V roce 2009 zde zahájil svou činnost tzv. kurz Včasné péče, který byl do roku 2011 realizován v rámci projektu financovaného z ESF, programu OP VK, s názvem „Rovná šance“. Jeho záměrem bylo rozšíření nabídky vzdělávacích činností pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami, kterými se v kontextu projektu rozuměly zvláště děti romské²². Zatímco běžné přípravné třídy organizují v rámci pracovního týdne každodenní výuku, tento kurz probíhá jen dva dny v týdnu po dvou hodinách. Tyto aktivity pokračovaly i po skončení projektu, dnes jsou známy pod názvem

²¹ Na ZŠ Komenského jde o dva žáky, z nichž jedna žákyně bude pokračovat na SŠ (v jejím případě bylo ale zároveň řečeno, že pochází z rodiny, která nebydlí v LPV a obecně jde o rodinu integrovanou) a druhý žák, který vychází z osmé třídy, ve vzdělání pokračovat nebude. Na ZŠ Pohořská jde o 4 romské žáky, z toho dva ve studiu pokračovat nebudou, jeden bude pokračovat na Praktické škole v Novém Jičíně, druhý na běžném učňovském středisku v Karvině.

²² Viz dokument uvedený na webových stránkách školy:
http://www.komenska.com/index.php?option=com_content&view=article&id=425:rovna-ance-vystupy&catid=36:projekty&Itemid=55

(předškolní vzdělávání) „Beruška“. Navštěvovalo jej 7 romských dětí, s tím, že kapacita kurzu byla okolo 10 dětí. Kurz zajišťoval jeden pedagog a asistent pedagoga.

Pokud se podíváme na údaje zjištěné dotazníkovým šetřením, 10 z 12 dětí v předškolním věku navštěvuje nějakou formu předškolní přípravy, je ale třeba říci, že pouze polovina z nich běžnou MŠ. V rozhovorech s obyvateli lokalit se potvrdilo, že jde zejména o zařízení MŠ na ulici Sokolovská, případně předškolní přípravu na ZŠ Komenského.

Tabulka 47. Vzdělávání dětí v LPV do 15 let

romské děti do 15 let v LPV				
věková kategorie	4-7 let		7-14 let	
škola či příprava	počet	%	počet	%
žádná škola či příprava	3	25,0	0	0,0
MŠ běžná	5	41,7	0	0,0
přípravná třída při ZŠ	4	33,3	1	5,6
ZŠ běžná	0	0,0	11	61,1
ZŠ speciální, praktická	0	0,0	6	33,3
celkem	12	100,0	18	100,0

Základní školy

1. Základní škola Komenského je jednou ze dvou základních škol z působností ve městě Odry. Na škole se ke konci předcházejícího školního roku vzdělávalo téměř 450 žáků, z toho 33 v rámci individuální integrace²³. Jednou z priorit školy je integrace žáků s potřebou podpůrných a vyrovnávacích opatření do běžných tříd, vedení školy pracuje na strategii k integraci všech žáků do běžných tříd, v důsledku čehož byla také v roce 2012 zrušena speciální třída²⁴ a žáci vyžadující speciální přístup ke vzdělávání byli postupně začleněni do běžných tříd.

Na naší škole žáky s postižením integrujeme, proto obvykle nepřestupují do speciálních a praktických škol. V příštím školním roce možná přestoupí 1 romský žák do speciální třídy na ZŠ Pohořská na žádost rodičů.

Souběžně s prací a aktivitami pedagogů působí na škole speciální školní poradenské pracoviště, které poskytuje v souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb pedagogicko-psychologickou pomoc žákům,

²³ Pět žáků s mentálním postižením (lehká mentální retardace), dva žáci tělesně postižení, 21 žáků s poruchou učení (dyslexie a jiné), tři žáci s vývojovými poruchami chování a dva autisté.

²⁴ Speciální třída vznikla ve školním roce 2004/2005 v rámci rozpuštění oderské zvláštní školy (která sídlila na ulici Slunečná, dnes budovu využívá Střední škola Odry) do obou základních škol. Žáci druhého vzdělávacího stupně byli přeřazeni na Základní školu Komenského a žáci prvního stupně na Základní školu Pohořskou.

učitelům a rodičům. Tento tým tvoří školní psycholog, výchovný poradce, metodik prevence a speciální pedagog. Pracoviště poskytuje pomoc při zvládání a řešení výchovných, vztahových a výukových potíží. Vedle těchto odborníků působí na škole také 5 asistentů pedagoga.

2. Základní škola Pohořská je druhou základní školou s působností ve městě Odry. Děti do této školy docházejí jak z Oder, tak ze spádových vesnic Oderska. Školu ke konci předchozího školního roku navštěvovalo 270 žáků, její kapacita je však výrazně vyšší.

Po transformaci zvláštní školy v roce 2004/2005 přemístěním z bývalé „zvláštní školy“ vznikla na této škole 1 speciální třída (děti se středně těžkou a těžkou mentální retardací) a 2 praktické třídy pro děti s lehkým mentálním postižením a žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Na rozdíl od Základní školy Komenského, kde došlo k jejímu postupnému zrušení, zůstala speciální třída na této škole zachována. Děti v této třídě jsou vzdělávány třemi speciálními pedagožkami na základě individuálních výukových programů.

Mimo speciální a praktické třídy působí na škole školní psycholožka, 2 výchovní poradci (výchovný poradce pro specifické poruchy učení (SPU) a výchovný poradce pro volbu povolání) a metodik prevence. Na škole však výrazně chybí asistenti pedagoga, zejména ve speciální a praktických třídách. Pozice těchto asistentů pedagoga nebyly z důvodu omezených finančních zdrojů na škole vytvořeny. Ze stejných důvodů nebyla na této škole zřízena ani přípravná třída. Struktura počtu žáků ve vztahu k ohrožení sociálním vyloučením je uvedena v následující tabulce.

Koncentrace romských žáků - konkurence mezi školami

Z údajů uvedených v následující tabulce vyplývá, že rozdíl mezi školami představuje zejména celkový počet žáků a naplněnost z hlediska kapacity, které jsou výrazně vyšší v případě ZŠ Komenského. Další zjevný rozdíl je mezi počty a podíly romských žáků. Pokud vycházíme z oprávněného předpokladu, že součet romských žáků na těchto školách představuje v podstatě celkový počet žáků ve věku povinné školní docházky (tedy 47 žáků)²⁵, pak téměř 83 % z nich navštěvuje ZŠ Komenského. Za pozornost také stojí, že takřka všichni romští žáci na Komenského jsou vzdělávány

²⁵ Lze ještě uvažovat situaci, že děti z Oder mohou navštěvovat také základní školy mimo Odry, nicméně nevidíme žádný důvod, proč by tomu tak mělo být, ani jsme na takové případy nenarazily v průběhu rozhovorů.

podle rámcového vzdělávacího programu ZV, zatímco na ZŠ Pohořská jsou naopak takřka všichni tito žáci vzděláváni podle programu LMP. To nás vede k úvaze, že Pohořskou navštěvují právě ti žáci, kteří nestačí na program ZV, případně na individuální integraci. V rámci rozhovorů s rodiči romských dětí ze LPV se tato úvaha víceméně potvrzuje. Setkali jsme se s tím, že na tuto školu odcházeli žáci z Komenského v průběhu školní docházky, poté, co se přístup na ZŠ Komenského pro ně z hlediska rodičů jevil jako příliš náročný. Z údaje o počtu romských žáků vzdělávaných podle programu - ZV můžeme také usuzovat, že podíl těchto žáků je na celku je asi 21 %.

Tabulka 48. Základní ukazatele základního vzdělávání v Odrách

	ZŠ Komenského	ZŠ Pohořská
kapacita	540*	520**
celkový počet žáků	446	270
naplněnost z hlediska kapacity	82,6	51,9
počet romských žáků	38	9
podíl romských žáků	8,5	3,3
podíl romských žáků na všech romských žácích	80,9	19,1
počet žáků ohrožených sociálním vyloučením	asi 50	9
počet individuálně integrovaných žáků	33	34
počet individuálně integrovaných romských žáků	2	0
počet romských žáků vzdělávaných podle VP ZV	37	0
počet romských žáků vzdělávaných podle VP ZV - LMP	1	8
počet romských žáků vzdělávaných podle VP ZV - ZŠS	0	1
počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	1	1
počet romských žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	1	0
počet asistentů pedagoga	5	0
počet psychologů	1	1
počet speciálních pedagogů	1	3
počet výchovných poradců	1	1
počet metodiků prevence	1	1

Zdroj: Údaje získané od jednotlivých škol za školní rok 2012/2013; vlastní výpočty;

*<http://www.skola-virtualne.cz/zakladni-skoly/zs-komenskeho-odry>

** Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání
(http://www.zsodrypohorska.cz/svp_2012-13.pdf)

Uvedené údaje o kapacitě škol a podílu romských žáků na každé z nich byly tematizovány také v rozhovorech se zástupci obou škol a v této souvislosti se vyjevily významné skutečnosti. Jednou z nich je, že mezi školami existuje víceméně skrytá

rivalita, a to zejména z důvodu rozdílné naplněnosti, protože počty žáků se výrazně projevují ve financování školy, které se odvíjí právě od počtu žáků.

Z tohoto hlediska je na tom škola Komenského výrazně lépe, potýká se ovšem s problémem, který souvisí právě s počtem a podílem romských dětí, které ji navštěvují. Tato škola je údajně vnímána jako „černá“, což podle zástupců školy má či do budoucna může mít vliv na odliv neromských žáků, jejichž rodiče tuto nálepku vnímají jako (pro své děti) stigmatizující.

Jako důvody, proč se většina romských dětí hlásí na ZŠ Komenského, jsou udávány zejména blízkost školy vzhledem ke koncentraci romských obyvatel v bezprostřední okolí (zejména LPV, ale také např. sídliště Míru a sídliště Pod lesem) a od ní se odvíjející tradice návštěvy té školy, kterou navštěvovali rodiče. Kruh pak uzavírá logicky větší koncentrace romských dětí na této škole.

Tyto okolnosti mají své pozitivní i negativní (někdy nezamýšlené) důsledky. Na jedné straně zástupci školy Komenského zdůrazňují, že musí tuto negativní pověst školy vyrovnávat množstvím aktivit (projektů, mj. pro nadané děti, apod.), které mohou školu učinit atraktivní pro rodiče a děti z neromského prostředí.

T: Vítáte to, že je tady těch romských dětí víc než jinde?

R: Neznám školu, která by to vítala.

T: Proč to je?

R: Tak to je jednoduché. Tak ty sociální vztahy, který tady jsou. A sociálním systémem, který tady je. A názorem lidí na tuto menšinu.

T: To znamená, že je to tak, že je tam vyšší riziko, že majoritní rodiče nechtějí dávat rodiče do té školy?

R: Samozřejmě, že máme tyto signály. Každý rok při zápise řešíme: „Já bych k vám dala děti, ale neztejte se, k vám chodí ti a ti lidé z toho vašeho konce.“ [...] Ale říkám, děláme tady maximum.

Na druhou stranu se tato obava ze špatné pověsti a úbytku žáků projevuje i regulací používání nástrojů vyrovnávajících sociální znevýhodnění, jako by bylo například zintenzivnění přípravné třídy.

Druhá věc je tu rivalita těchto dvou škol, Pohořské a Komenské, protože samozřejmě, kde je více Romů, to je černá škola, kam my nebudeme dávat děti, no a pan ředitel, nevím jak druhý pan ředitel, asi taky, zřídíme přípravku a logicky všichni zůstanou tu. Jo, už jsou tu zvyklí i chodit.

ZŠ Pohořská zároveň promýšlí strategie, jak zvýšit naplněnost své kapacity alespoň prostřednictvím nárůstu počtu právě romských žáků. Je třeba říci, že jsou ale zmiňovány spíše strategie úřední než strategie, jejichž obsahem by bylo zatraktivnění výuky či přístupu školy právě pro tyto děti či jejich rodiče. Byla zmíněna jednak

obecně závazná vyhláška nařizující umístování dětí do jednotlivých základních škol a strategie střídavého otevírání prvních tříd.

Další věc, kterou jsme nabízeli byla, že se domluvíme, a že třeba v lichých letech my budeme nabírat dvě první třídy na Komenského jedna první třída a v sudých letech opačně [...] takže to byly takové asi dvě možnosti, kterými jsme se zabývali, samozřejmě, že jsme jednali i s odborem sociálním, že ve chvíli, kdy se blíží termín zápisu, kdy se blíží termín toho rozhodování kam na školu, tak s těmi rodiči mluvím, že se jim snažím vysvětlit, že není povinnost všichni na Komendu, že je možnost jít na Pohořskou, že to mají dokonce i blíž atd., ale prostě tam podle mě zase u nich funguje ten dav, jo jdeme tam všichni, tak pojďme...

Závěrem bychom zdůraznili, že o řízené etnické segregaci se v kontextu základního školství v Odrách nedá hovořit, přesto dochází k jisté koncentraci na ZŠ Komenská. Právě v této škole jsou na jednu výjimku romští žáci vzdělávání podle programu základního vzdělávání, tuto výjimku pak představuje individuálně integrovaný žák. Na ZŠ Pohořská jsou naopak všichni romští žáci až na jednu výjimku vzdělávání v programu LMP a jsou koncentrováni do jedné praktické třídy.

Střední vzdělávání

Výběr středních škol, na které jsme se soustředili v rámci této Specifické studie, vycházel z doporučení, která jsme získali v průběhu rozhovorů se zástupci základních škol a dalších relevantních institucí, která se týkala škol, kam nejčastěji chodí romské děti po základní škole. V tomto výběru se tak ocitly tři střední školy:

a) Odborné učiliště a Praktická škola Nový Jičín, b) Střední škola technická a zemědělská Nový Jičín a c) Odborné učiliště Kelč. Tento výběr jsme pak ještě doplnily o dvě střední školy, které sídlí přímo v Odrách a jejichž zařazení se nám zdálo významné právě proto, že explicitně mezi školami, kam chodí romští žáci po opuštění základní školy, nefigurují, přestože jsou z územního hlediska nejdostupnější. Jde o d) Střední pedagogickou školu a e) Střední zdravotnickou školu Svaté Anežky České - Odry.

Odborné učiliště a Praktická škola, Nový Jičín, příspěvková organizace

Toto vzdělávací zařízení realizuje výuku ve dvou vzdělávacích programech: odborné učiliště a praktická škola. Profilace odborného učiliště je postavena na studiu ve tříletých oborech ukončených získáním výučního listu. Jedná se obory Strojní a zámečnické práce, Zahradnické práce a Stravovací a ubytovací služby. Praktická škola poskytuje vzdělání v jednoletém a dvouletém studijním cyklu a dosažené vzdělání má formu středního vzdělání bez výučního listu, ukončeného závěrečnou zkouškou.

Střední škola se jako celek specializuje na žáky s mentální retardací, s tím, že kapacitu školy může doplnit i žáky s jiným typem zdravotního postižení či se zdravotním znevýhodněním. V minulosti zde byla možnost přijímat i žáky sociálně znevýhodněné a děti, kteří vycházeli ze ZŠ dříve než v 9. třídě, ale nyní to již podle slov zástupce školy novelizace vyhlášky č. 73/2005 SB., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami neumožňuje. Nyní tedy soustředí žáky z praktických a speciálních škol a tříd a žáky individuálně integrované v režimu speciálního vzdělávání.

Střední škola technická a zemědělská Nový Jičín

Tato střední škola vznikla sloučením Střední školy Šenov u Nového Jičína, Střední školy přírodovědné a zemědělské Nový Jičín ve školním roce 2011/2012. Výuka jednotlivých oborů probíhá na dvou pracovištích v Novém Jičíně a po jednom pracovišti v Šenově, Suchdole a Fulneku v zemědělských, přírodovědných, strojírenských, stavebních, dřevozpracujících a ekonomických oborech. Studenti se zde mohou profilovat ve čtyřletých oborech s maturitou (Agropodnikání, Ekologie a biologie, Mechanik strojů a zařízení), dvouletých denních a tříletých dálkových nástavbových studiích s maturitní zkouškou v oboru Podnikání, dále pak ve tříletých oborech s výučním listem (Strojní mechanik, Nástrojář, Obráběč kovů, Opravář zemědělských strojů, Truhlář, Instalatér, Tesař, Zedník, Strojírenské práce) a ve dvouletém oboru Stavební práce zakončeném závěrečnou zkouškou, na který se mohou hlásit i žáci, vycházejí ze ZŠ dříve než v 9. třídě. Jde o obor zjednodušený na úroveň oborů na praktických školách. Vzhledem k oborům studia s výučním listem jde o školu zaměřenou spíše na chlapce.

Odborné učiliště Kelč

Učiliště nabízí tříleté obory vesměs klasifikace E (Strojírenské práce se zaměřením na zámečnické práce²⁶, Zednické práce, Zahradnické práce, Pečovatelské služby, Prodavačské práce) a jeden obor klasifikace C, tzv. Praktickou dvouletou školu ukončenou závěrečnou zkouškou.

Žáci se sem dostávají jen na doporučení školského poradenského zařízení (PPP), „pouhé“ sociální znevýhodnění nestačí. Jde hlavně o žáky ze speciálních a praktických základních škol (s mentálním a zdravotním postižením), ale přijímají také

²⁶ V rámci tohoto oboru je studentům nabízena možnost absolvovat i svářečský kurz zakončený praktickou zkouškou s osvědčením.

žáky individuálně integrované z běžných základních škol, a to i z nižších ročníků (nedokončena ZŠ).

V souvislosti se změnou podmínek přijímání žáků na Odborné učiliště v Kelči a Odborné učiliště a praktickou školu v Novém Jičíně, kdy do těchto zařízení již nelze přijímat žáky, kteří jsou v základním školství vzděláváni podle rámcového programu pro základní školy, jsme narazili na téma, které pracovně označujeme jako „paradox integrace“. Zástupci těchto škol totiž poukazovali na změnu v přístupu k těmto typům škol, zejména ze strany rodičů žáků, která je víceméně přisuzována mainstreamu integrovaného školství.

Bohužel maminka si s tatínkem jako si nenechali poradit, že chlapec by si měl najít jako učební obor, který je éčkový, který je určený našim dětem z praktické školy a dali ho na běžný, on má, ten žák patří teda za prvé k nejslabším žákům ve třídě, ale maminka zase prostě si nedala vysvětlit a já mám obavy, že ten chlapec během prvního měsíce pochopí, že tam nemá opravdu co dělat a je mi to líto, protože by byl schopný se vyučit, třeba dejme tomu v Kelči nebo v praktické škole v Novém Jičíně by třeba zvládnul tu dvouletou školu, měl by nějaký výuční list nebo nějaký papír a takhle když si nastavili takhle vysoké cíle, tak obávám se, že to nezvládne asi dobře.

Tyto typy škol jsou pak podle jejich zástupců více vnímány ze strany rodičů jako stigmatizující a rodiče se snaží v průběhu povinné školní docházky v rámci domácí přípravy svého dítěte o maximum pro to, aby jejich dítě nemuselo být odkázáno právě sem a jakoby „uměle“ maximalizují schopnosti svého dítěte, které však po přechodu do běžného středního školství selhává a běžné školy jsou pro ně nezvládnutelné. Pro posouzení vlivu tohoto trendu je třeba vzít v potaz, že jde o úsudky zástupců těchto škol, jejichž přežití je závislé právě na naplnění kapacit a tyto názory nelze brát jako objektivní. Nicméně, úbytek těchto žáků je pravděpodobně realitou, se kterou se tyto školy opravdu potýkají. V OU Kelč je kapacita 180 žáků naplněná z 63%, v OU Nový Jičín je kapacita 184 naplněná ze 78 %. Pro hlubší vzhled by pak ale bylo nutné porovnat meziroční úbytky s pohybem počtů věkových kohort v populaci.

Jak možná již vyplývá z pouhého popisu oborů a podmínek studia na těchto školách, v průběhu výzkumu jsme dospěli k názoru, že z těchto tří uvedených škol se jako spíše dostupná pro romské děti z Oder jeví pouze jedna, a to Střední škola technická a zemědělská. Ostatní školy mohou přijímat pouze žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a to zdravotním postižením a znevýhodněním, které však na celku žáků na základních školách v Odrách tvoří jen menší část (21 %). Není potom ani velkým překvapením, že podíl romských dětí z Oder je na těchto školách zanedbatelný. Zůstává otázkou, zda jsme nějakou další významnou střední školu

neopomenuli²⁷, ale vzhledem k tomu, že počet osob ve věku studia na střední škole odhadujeme zhruba na 30 a minimálně o 13 lidech víme, že jsou evidováni na úřadu práce, velký počet osob již nezbývá, i když zároveň musíme znovu připomenout, že počty romských dětí na uvedených školách zahrnují všechny romské děti (z Oder), nejen ty ze LPV. Celkový počet romských dětí v Odrách pak odhadujeme na asi 45 (a vycházíme z toho, že pokud odhadovaný celkový počet osob s připsanou romskou etnicitou v Odrách představuje 300 osob a odhadovaný počet romských obyvatel LPV asi 200, výsledný poměr je 3:2).

Ostatní dvě školy vykazují taktéž velmi nízké podíly romských žáků (z Oder), což připisujeme jejich profilaci jako škol s převažujícími maturitními obory.

Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Svaté Anežky České - Odry

Tato střední škola má status církevní střední školy. Vzhledem k oborům studia jde o školu zaměřenou převážně na dívky. Nabízí několik forem studia. Denní forma studia nabízí vzdělání v rámci ve třech maturitních oborech (Pedagogické lyceum, Předškolní a mimoškolní pedagogika, Sociální činnost) a jednom tříletém oboru zakončeném získáním výučního listu (ošetřovatel), kdy jde o obor klasifikace H, zvládnutelný i žáky s lehkým mentálním postižením. Dálková forma studia nabízí vzdělání v oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika a oboru Sociální činnost. Toto studium probíhá v rámci zkrácené tříleté periody a to formou samostudia a pravidelných konzultací. V pomaturitních specializačních kurzech Předškolní a mimoškolní pedagogiky a Sociální činnosti je potenciálním zájemcem o studium, kteří si chtějí doplnit odborné vzdělání, nabízena možnost absolvování přípravných pomaturitních specializačních kurzů a následné složení jednotlivé maturitní zkoušky.

Střední škola Odry

I v případě druhé střední školy v Odrách se vzhledem k profilaci oborů jedná školu orientovanou převážně na dívky. Škola nabízí vzdělání ve čtyřletých oborech s maturitní zkouškou (obor Kosmetické služby a Masér sportovní a rekondiční), tříletých oborech s výučním listem (Obor Kadeřník a Prodavač) a také obor Podnikání ve dvouletých a tříletých nástavbových cyklech pro absolventy tříletých učebních

²⁷ Při dodatečném zjišťování středních škol v rámci okresu Nový Jičín jsme zjistili, že zde působí dalších 9 středních škol, 4 z nich jsou gymnázia, u dalších 4 jsou všechny obory maturitní. Pouze jedna - Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Kopřivnice má 7 oborů s výučním listem zaměřených na automobilový průmysl a servis.

oborů. Obecně poskytuje střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitní zkouškou pro žáky devátých tříd běžných základních škol.

Tabulka 49. Základní ukazatele (vytipovaného) středního vzdělávání v regionu

střední škola	SPZŠ Sv. Anežky	SŠ Odry	OU Kelč	SŠTZ Nový Jičín	OU a PŠ Nový Jičín	celkem
celkový počet žáků	309	268	114	622	143	1456
počet žáků z Oder	5	50	4	40	9	108
počet romských žáků	7	n. a.*	3	8	21	39
počet romských žáků z Oder	2	n. a.	1	2	0	5
počet všech žáků, kteří předčasně ukončili studium	4	56	26	109	47	242
počet žáků z Oder, kteří předčasně ukončili studium	0	8	1	4	1	14
počet romských žáků, kteří předčasně ukončili studium	0	n. a.	7	4	22	33
počet romských žáků z Oder, kteří předčasně ukončili studium	0	n. a.	0	1	0	1

*Pozn.: *Data za tuto školu se nám nepodařilo získat (vedení školy odmítlo dodat údaje zohledňující etnicitu studentů). Zdroj: Údaje získané od jednotlivých škol za školní rok 2012/2013; vlastní výpočty*

Jak už bylo řečeno, počet romských dětí na sledovaných středních není vysoký a na celkovém počtu romských dětí v Odrách ve středoškolském věku představuje 11 % (5 ze 45). Pro srovnání uvádíme, že z hlediska populace jako celku lze odhadovat asi 80% podíl osob ve věku 1. ročníku střední školy, kteří pokračují ve středním vzdělávání, s tím, že 67 % z nich pokračuje v maturitních oborech²⁸!

3.3 Předčasné ukončování studia

Když se potom podíváme na celkový počet romských dětí v jednotlivých středních školách, zjišťujeme, že z hlediska počtu i podílu jich bylo na začátku školního roku 2012/2013 nejvíce na Odborném učilišti Nový Jičín (v tabulce je sice škola uvedena společně se školou praktickou, ale víme, že 90 % z nich jsou právě na odborném učilišti). Z hlediska míry předčasného ukončení studia pak zjišťujeme, že romští žáci vykazují horší hodnoty a studium ukončují častěji než děti neromské. Vzhledem k malým číslům ponecháváme srovnání jednotlivých škol bez komentáře. Zatímco studium předčasně ukončí každý druhý romský žák, u neromských žáků je to každý sedmý.

²⁸ Národní ústav pro vzdělávání: Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii 2012/13 (http://www.nuv.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/VYVOJ2012_pro_www.pdf)

Tabulka 50. Předčasné ukončování studia na vytipovaných středních školách v regionu

název školy		SPZŠ Sv. Anežky	SŠ Odry	OU Kelč	SŠTZ Nový Jičín	OU a PŠ Nový Jičín	celkem
počet žáků na začátku školního roku (včetně těch, kteří studium ukončili předčasně)	všichni	313	324	140	731	190	1698
	romští žáci	7	n. a.	10	12	43	72
	podíl (%) romských žáků na všech žácích	2,2	n. a.	7,1	1,6	22,6	4,2
počet všech žáků, kteří předčasně ukončili studium		4	56	26	109	47	242
podíl (%) všech žáků, kteří předčasně ukončili studium na všech žácích		1,3	17,3	18,6	14,9	24,7	14,3
počet romských žáků, kteří předčasně ukončili studium		0	n. a.	7	4	22	33
podíl (%) romských žáků, kteří předčasně ukončili studium na všech romských žácích		0,0	n. a.	70,0	33,3	51,2	45,8

Zdroj: Údaje získané od jednotlivých škol za školní rok 2012/2013; vlastní výpočty

Přestože jsou naše údaje spíše orientační, můžeme učinit dva zásadní závěry. Jednak se potvrzuje, že romské děti z Oder významně méně často, než je v běžné populaci zvykem, nepokračují po základní škole ve studiu na škole střední a dále se potvrzuje, že pokud již na střední školu nastoupí, významně častěji jej v průběhu studia opustí, čímž pak posilují skupinu a těch, kteří se vzděláváním končí po základní škole.

3.4 Identifikované bariéry přechodu romských dětí ze základních škol na střední školy

Vzhledem k zadání výzkumu jsme se při identifikaci překážek, které brání romským dětem pokračovat ve větší míře ve vzdělávání na středních školách zaměřili na ty, které tematizovali naši komunikační partneři, a to jak na straně základních škol, středních škol, tak na straně romských rodičů. Nelze je tedy vnímat bezprostředně jako překážky objektivní, protože nebylo v možnostech takového výzkumu zohlednit všechny proměnné, které do vzdělávacího systému a procesu vstupují. V názorech, které jsme se snažili nějak analyzovat a kategorizovat, se promítají pozice každého z komunikačních partnerů, jejich profesní ale i osobní postoje, hodnoty a normy. Vzhledem k ne vždy usazeným a vyčerpávajícím koncepcím vzdělávání žáků obecně a vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodňujícího prostředí zvláště, od nich se odvíjejících nástrojů a opatření, omezeným finančním prostředkům a nedostatečným personálním kapacitám jsou to však právě osobní kapacity, které vytvářejí základní rámec, ve kterém se vzdělanostní trajektorie žáků odehrávají.

Do jisté míry oproti původnímu předpokladu nedošlo ke vzájemné, ale spíše jednostranné kritice mezi dvěma klíčovými skupinami aktérů na poli vzdělávání, a to na straně škol a na straně rodičů dětí. Jedním z obecných závěrů, které můžeme učinit na základě rozhovorů, je to, že zatímco zástupci škol zdůrazňují, ne-li výlučně poukazují na selhávání na straně romských rodičů, rodiče na nedostatky (základních) škol nepoukazují a s jejich přístupem jsou spíše spokojeni.

Důvody vnímané na straně zástupců škol

Jak již bylo řečeno, mezi zástupci škol v souvislosti s tématem předčasného opouštění vzdělávacího systému ze strany romských dětí převažovala témata, která z tohoto stavu obviňovala rodiče či obecněji rodiny těchto dětí. Nedostatky či selhání, na které u rodičů zástupci škol poukazovali, tvořily velmi širokou množinu, kterou jsme se snažili určitým způsobem utřídit.

První, asi nejvíce zdůrazňovanou skupinu tvoří důvody, které mají morální rozměr. Mezi ně zařazujeme ty, které souvisí s odsudky morálních poklesků ve vztahu k dětem a jejich vzdělávání. Jde o: nedbalost; lhostejnost; nedisciplinovanost a vypočítavost.

Tato morální selhání jsou zároveň různě zdůvodňována: mentalitou; hodnotovým systémem; finančními motivy a nastavením systému. Zástupci škol hovoří o tom, že rodiče se o vzdělávání svých dětí v podstatě nezajímají, případně je svým chováním (pasivním či přímo aktivním) demotivují v docházce do školy, přípravě na vyučování, v docházce na volnočasové aktivity apod. Poukazují na to, že rodiče dětí sami neplánují, nestrukturují svůj čas, nejsou systematičtí a disciplinovaní. Tento přístup je spojován s romskou mentalitou a absencí hodnoty vzdělání. Uvedené důvody byly zmiňovány většinou jako první (a nejdůležitější) a zazněly takřka ve všech rozhovorech.

Jako další významný důvod jsou nahlíženy finanční motivy, úzce spojené se snahou zneužít systém (či v mírnější formě z něj vytěžit maximum), kdy pro rodinu jako celek je výhodnější, když dítě ve studiu (které představuje zejména náklady) nepokračuje a eviduje se na úřadě práce, případně přechází na mateřskou dovolenou a má tak přístup k sociálním dávkám. V této souvislosti je negativně hodnoceno nastavení sociálního systému (jako štědré, zneužitelné, demotivující apod.) a objevují se populární „mýty“ o dostupnosti a výši sociálních dávek, případně jejich podmíněnosti etnicitou (romským žadatelům o dávky se vždy vyjde vstříc, existují speciální dávky pouze pro Romy a příjemce získá na dávkách vysoké sumy peněz).

Takové interpretace problému (podstaty sociálně znevýhodňujícího prostředí) s sebou ovšem nese vyloučení možnosti zásadní změny, což je závažné právě v kontextu, kde se formuje vztah a způsob komunikace nejen mezi školou a dítětem, ale také mezi školou a rodičem. Kontakty školy s rodinou jsou spíše epizodické, a pokud k nim dojde, často je to v souvislosti s nějakou negativní událostí (záškoláctví, chybějící pomůcky, chování apod.). Školy podle slov zástupců nemají na intenzivnější kontakt kapacity a není zde ani shoda v tom, zda jsou takové aktivity součástí kompetencí či povinností školy.

Zástupci škol a relevantních institucí ve svých promluvách ale často tyto názory či odsudky relativizují (anebo si jen protiřečí), když zároveň poukazují na překážky, které leží více či méně mimo individuální rozhodnutí či vůli (jde také o překážky systémové či strukturální) a více se prolínají s koncepty sociálního vyloučení. Mezi ně zařazujeme témata, jako jsou nízké vzdělání rodičů, chudoba, absence pozitivních vzorů či příkladů přínosu vzdělání, zejména v souvislosti se získáním zaměstnání a předsudky na straně majority.

Někde mezi individuální vinou a nedostatky systému pak leží argumenty, které se pojí s rozsahem domácností, které mají rodiče (zejména matky) na starosti, vyšším počtem dětí a nedostatečným zázemím (bydlení).

Z rozhovorů je patrná určitá konfúznost argumentů a spíše subjektivní pohled, který napovídá o tom, že téma sociálně znevýhodňujícího prostředí není tématem, které by bylo kolektivně odborně diskutováno a koncept sociálního vyloučení není zdaleka internalizován, v čemž by se dal spatřovat potenciál pro opatření či strategie na tomto poli.

Pokud zástupci škol posuzují schopnosti samotných dětí, jsou spíše toho názoru, že z hlediska intelektu jsou na pokračování ve vzdělávání připraveny, ale chybí jim jednak dostatečná motivace, ale také obecnější podpora ze strany rodičů a rodiny jako takové, která by mimo jiné spočívala v aktivní pomoci s přípravou do školy a ve vytvoření vhodného prostředí (prostor a klid na přípravu, zajištěné pomůcky apod.). V tomto ohledu jsou podle názorů mnoha zástupců škol romské děti zásadně znevýhodněny oproti většině neromských dětí a je velmi těžké tento hendikep vyrovnat z pozice školy. Opakovaně se také objevoval názor, že k projevu tohoto hendikepu dochází pravidelně při přechodu na druhý stupeň, kdy je údajně učivo náročnější a udržení dobrých výsledků se (u průměrně nadaných žáků) neobejde bez masivnější podpory rodiny, zejména v doučování.

Tak oni už nezvládají ten druhý stupeň. A ten důvod je podle mě ... Paní učitelky vždycky říkají, když chci nějaký doučování, nebo něco, že škola nemůže suplovat rodinu. A já mám pocit, že česká škola obecně chce, aby rodina suplovala školu. Dodělej doma, vysvětlí ti to. No, nevysvětlí, jo? Když čtete, jak píšou ty mámy omluvenky, tak oni jsou negramotný, fakt jako jsou, já si to myslím. Takže ona končí se svými znalostmi někde na úrovni třetí třídy, a opravdu ho nedoučí fyziku, jo. A když mi moje děcko doneslo pětku, já ho doučím fyziku, a byť by bylo slabý, tak nějak proplujem s téma čtyřkama, a u nich není nikdo. Protože, jak jsem vám říkala, že ta romská dívka tvrdila, že bude nejvzdělanější, tak ona je čtyřkařka od shora až dolů, ona mi říkala, že doučuje půl baráku malých dětí, tam u nich, jako cikáňat. Ona už je tam za učitelku.

U romských dívek byl dalším okruhem témat v souvislosti s předčasnými odchody raná těhotenství, která jsou právě u nich vnímána jako hlavní důvod předčasného odchodu ze střední školy.

Na tomto místě bychom pak doplnili, že pouze v jediném případě dotazovaných zástupců základních i středních škol jsme se setkali s explicitní snahou se nad důvody předčasného odchodu romských dětí ze vzdělávacího systému zamyslet z hlediska praxe či kvality pedagogických postupů:

Začínáme od sebe, takže říkáme, říkám kolegům, že to neumíme s nima. Říkám, musíme se snažit něco pro to dělat. My jsme v kontaktu třeba, jak kde, v XY máme vynikajícího romského poradce, který tu jezdí, jezdí do rodin...

Důvody vnímané na straně rodičů

Vzhledem k našim předchozím výzkumným zkušenostem se silnou tendencí ke stylizaci v prostředí romských rodin v souvislosti s postojovými otázkami na palčivé sociální problémy (u kterých dochází k tendenci odpovídat v souladu s tím, co se očekává, že chce tazatel slyšet, případně je vše odsouhlaseno), jsme se rozhodli rodičům v průběhu rozhovorů na téma důvodů, proč romské děti málo pokračují na středních školách, nabídnout alternativy, které mohou rodiče motivovat či demotivovat, aby své děti na těchto školách podporovali.

Rodiče ve shodě deklarovali, že dosáhnout vyššího vzdělání je v životě důležité. Za hlavní důvody této důležitosti označovali lepší přijetí ze strany majority, větší orientaci v prostředí mimo rodinu a lepší život obecně, i když zároveň byli skeptičtí ke stanovisku, že vyšší vzdělání přinese romským dětem více příležitostí nalézt si zaměstnání a vydělat si více peněz. Mezi důvody, proč romské děti málo ve studiu pokračují, se pak shodovali jednak na tom, že je to pro rodiče nákladné a dále na tom, že rodiče se bojí posílat své děti do neznámého prostředí a také se bojí, že zde nebudou přijaty a nebudou stačit v učení. V tomto kontextu bychom chtěli zdůraznit, že tento typ psychologických důvodů, plynoucích z (uvědomované) etnické odlišnosti

dětí a rodičů, která se z nezávislého pohledu jeví jako naprosto logická, nebyl ani jednou spontánně zmíněn ze strany zástupců škol a institucí a na přímý dotaz byl jako důvod bagatelizován. Pro ilustraci uvádíme citaci, ve které jsou ale realie z důvodu zachování anonymity mluvčího pozměněny.

Ano, jeli jsme na výlet mimo Odry. Tam jsem narazil na problém, protože maminka toho kluka, který měl třináct let, ho nechtěla pustit, protože on tady byl nejdál v Jičíně. A ona ho tam nechtěla vůbec pustit, protože řekla, že on nic jiného než řízky nejí a on tam nic nebude jíst. To ani nechci říkat jak na hotelu. Byli na hotelu a bílí kluci třetí den říkali pane učiteli, on se vůbec nesprchuje. Takové základní návyky, které jim chybí, tak to musíme řešit na takových akcích. To jinak ani neřešíte v dnešním století u civilizovaných lidí.

V průběhu rozhovorů s romskými rodiči také vyplynulo, že vzdělávací trajektorie dětí je silně ovlivněná hodnocením schopností dítěte ze strany rodičů, kdy rodiče, pokud dospějí k názoru, že dítě na učení v běžné základní škole nestačí, jsou ochotni jej přemístit do jiného vzdělávacího programu či na školu, o které si myslí, že má nižší nároky. Důležitým kritériem je, aby se dítě „netrápilo“, když „na to stejně nemá“.

Ve srovnání s majoritními rodiči zde hraje velmi silnou roli fakt, že romští rodiče neuvažují či si nepřipouští žádnou stigmatizaci ve spojení se školami mimo běžný vzdělávací proud, což pravděpodobně plyne z jejich osobní zkušenosti či zkušenosti v jejich okolí. Rozšířený je také přístup, že rozhodnutí o výběru školy je věcí dítěte, které ví či by mělo poznat, „co ho baví“. V tomto kontextu se silně projevuje nízké vzdělání rodičů a pravděpodobně hluboká dezorientace v možnostech, které přicházejí v úvahu, ale obecně také v záležitostech z majoritního prostředí, se kterými se nemá rodina ve svém každodenním životě mnoho příležitostí setkat. Jde o oblast, která je možná silně podceněná ze strany vzdělávacích zařízení, které počítá s informovaným rodičem, který je schopen se kvalifikovaně rozhodnout; pokud tak neučiní, je to vnímáno jako projev nezájmu či lehkomyšlnosti spíše než jako projev bezradnosti či dezorientace.

Perspektiva specifických vzdělávacích potřeb z důvodu sociálního znevýhodnění

Pokud jsme se zaměřovali na používání konceptu sociálního znevýhodnění jako součásti vzdělávacího procesu a praxe škol, převládal názor, který sociální znevýhodnění spojoval s příjmovou a materiální chudobou. Důraz byl zároveň kladen na to, že tento problém se v čím dál větší míře týká také majoritních rodin. V každé ze škol jsme se setkali se zkušeností, že určitá část žáků se nemůže účastnit některých

školních aktivit, které jsou placené, včetně těch povinných (např. lyžařský kurz). V kontextu problematiky romských žáků pak toto téma vyvolávalo silné emoce a zaznívala stanoviska, že romské rodiny jsou z tohoto hlediska (nezaslouženě) zvýhodňovány. Výrazně byl v tomto kontextu odsuzován vyrovnávací nástroj ve formě stipendia pro romské žáky středních škol (program MŠMT „Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol“) právě z toho důvodu, že je čím dál více majoritních rodin, pro které jsou náklady na studium dětí neúnosné, přestože nemají žádnou podobnou možnost podpory. Na dvou ze středních škol, kde jsme prováděli rozhovory, se však zároveň tento nástroj používá jako motivační a v jednom případě se jevílo, že se ze strany zaměstnanců školy poskytuje pomoc se zajištěním tohoto stipendia.

Z hlediska dalších podpůrných opatření se neobjevovalo nic, co by překračovalo běžnou náplň výchovných poradců, kteří se soustředí na výběr povolání (pouze) v souladu se schopnostmi dítěte, s rodiči se pracuje spíše v duchu doporučení, kam by dítě jít (ne)mělo, na specifické formy komunikace s rodiči a jejich motivace jsme nenarazili. Pedagogický personál si tento deficit uvědomuje, důvody jsou však spatřovány zejména v nedostatku personálních (finančních) zdrojů. Domníváme se zároveň, že v běžných základních školách se pozornost soustředí spíše na lepší či průměrné žáky než na ty, které patří do spodních decilů a počítá se se standardním rodinným zázemím, obdobně jako na běžných středních školách. Na středních školách jsme se kromě rodinného a pečujícího přístupu, typického pro školy s žáky se zdravotním postižením setkali také s motivací formou prospěchových stipendií a mzdou v rámci vykonávané praxe (zejména střední škola Nový Jičín a učiliště Kelč). Náборы studentů jsou prováděny různou formou, od veletrhů škol po osobní objížďení základních škol zástupci pedagogického sboru (např. odborného výcviku), které se jeví být spíše výjimkou a záležitostí osobního nasazení než systémového nastavení. Domníváme se, že v souvislosti s romskými dětmi, kde je slabé rodinné zázemí a nakonec i absence profesních modelů, na základě kterých by si děti mohly udělat představu o náležitostech konkrétních profesí, mohou takové náборы sehrávat zásadní roli a jejich význam může být podceněn.

Volnočasové aktivity a další služby

Jak již bylo zmíněno výše, služby, které by odpovídaly možnostem a potřebám romských dětí ze sociálně vyloučeného prostředí jsou v Odrách slabým místem. Jedním z deficitů je absence regulérní přípravné třídy. Dalším je pak absence

nízkoprahového volnočasového centra. Jediným obdobným zařízením je Středisko volného času Juventus, který se ale nezaměřuje na nízkoprahové aktivity a nabízí pouze aktivity placené.

Obdobná obava, kterou jsme již naznačili v rozšíření kurzu Včasné péče na ZŠ Komenská, je spojena s rozšířením volnočasových aktivit pro tyto děti v rámci školy.

My jsme tady nabízeli i taneční kroužky. To je samozřejmě věc, která je baví, tanec a zpěv. To byl tady ještě romský asistent tenkrát. Oni si to velice rychle řeknou, co je nového a navíc, co je baví. Tak tam začalo chodit deset romských dětí, za měsíc dvacet a za další měsíc šedesát nebo sedmdesát. A už prostě by tam všichni chtěli chodit. A v té chvíli jsme to museli jakoby utnout, protože zase nerespektovali ty pravidla, které jsme tam nastavili. Že to bude pro děti školní od desíti do patnácti let. Ted' už tam byli rodiče, nebo starší sourozenci, už tam chtěli tancovat, před tím cigarety. Prostě zase to narazilo na pravidla, které jsou striktně dané. To jsou naše zkušenosti.

Základní školy pak nabízí zejména sportovní kroužky, jejich návštěvnost ze strany romských dětí je spojována s nedostatkem disciplíny, kterou tyto kroužky (podle jejich instruktorů) vyžadují. Všechny tyto skutečnosti tak napovídají o potřebě zařízení či prostoru kdykoliv dostupném pro neorganizovanou mládež. Na území města Oder je zároveň vystavěno a pravděpodobně dobře vybaveno několik hřišť. Vstup do jejich prostoru je však silně regulován, vzhledem k tomu, že je většina z nich oplocená, ve večerních hodinách se zamyká a jinak je tam vstup povolen pouze s dozorem, případně organizovaným skupinám. Ostatní, volně dostupná hřiště, jsou umístěna v prostoru sídlišť, odkud jsou podle slov romských obyvatel, ale i některých zástupců institucí, romské děti (ale i dospělí, např. maminky s dětmi) obyvateli vyhazovány (někdy i s přivoláním policie).

Všichni oslovení aktéři, včetně obyvatel lokalit, se shodují na potřebě volnočasového centra, o jehož zřízení Městský úřad také již delší dobu uvažuje v prostoru budovy Nádražní 695/28 (v blízkosti úřadu práce). Za poněkud problematické považujeme, že o tomto zařízení se více či méně explicitně uvažuje jako o zařízení primárně pro romskou mládež, a přestože je v budově sídlo Klubu Zvoneček a svou „Stanici pomoci“ zde má Charita, je zároveň stranou širšího centra města, což nás vybízí k úvahám o reprodukci modelů segregace či vyloučení. Nicméně, většinou aktérů není jeho situování vnímáno jako problém a je možné, že je vzhledem k jeho určení i pragmatické. Problém etnické segregace vnímá jeden z našich komunikačních partnerů z řad romských obyvatel lokality výmluvně.

„To nevdí, my hlavně chceme nějaké místo, kam víme, že můžem...“

Větším problémem může ovšem být obsahová náplň a personální obsazení takového centra, pokud má splnit svůj účel. Právě takové obavy sdílí jeden z odborných pracovníků ve školství:

Ten nízkoprah je potřeba jako sůl, ale já se bojím, co z toho bude. Když tam nedají dost peněz, nebudou mít tam kvalitní pracovníky a to není lehká práce, jako, s pubertální mládeží. Aby tam udrželi něco, ale aby tam na druhou stranu oni přišli, že? Ať tam někdo nesedí a pak řekne, ona nemá zájem, ta mládež.

4. Identifikované potíže v obci a možnosti řešení

4.1 Diskurz

Problémy spojené s existencí sociálně vyloučených lokalit, potažmo obyvatel s připsanou romskou etnicitou, se v současné době v kontextu města Oder nezdají být nějak zvlášť naléhavé. Hovoří se spíše o potenciálních rizicích, které jsou spojovány zejména s progresivní věkovou strukturou romské populace, migrací z jiných měst a sociálními problémy (chudoby, zadlužení, nezaměstnanost a nedostatečná bytová situace).

Velký problém je to, že je jich hodně a dorůstají. A pak jak říkám, máme velkou nevýhodu, že naši spoluobčané mají hodně děvčat a za nimi se stahují z jiných měst. Jestliže jedna rodina má sedm děcek a ono to je po roku a ono to dorůstá, tak pak mají děvčata patnáct let a už čekají mimina a už chtějí bydlet.

Na tomto místě je vhodné podotknout, že v průběhu výzkumu jsme jednak došli k závěru, že o žádné masové migraci z jiných měst se nedá hovořit, údaje, které jsme získali přímo ze správního odboru, napovídají spíše většímu odlivu, a to jak na straně romských obyvatel bydlících v identifikovaných LPV, tak na straně obyvatel Oder jako takových. Další věc, je samotná velikost populace romských obyvatel v Odrách, kterou odhadujeme maximálně na 300 osob. Tento počet pak, jak již bylo řečeno, představuje asi 5 % celkového počtu obyvatelstva a nebyl by pravděpodobně takovým problémem, pokud by osoby s romskou etnicitou netvořily každodenní součást veřejného prostoru v důsledku toho, že bydlí v okolí centra města. Jde o jev, který není v jiných, zejména větších, městech tak samozřejmý, protože tam jsou romští obyvatelé mnohdy koncentrováni v izolovanějších či minimálně více ohraničených lokalitách, které překračují výjimečně. Právě tuto skutečnost považujeme za jednu z pozitivních charakteristik etnického soužití v Odrách, ale jsme si zároveň vědomi jakéhosi „optického klamu“, ke kterému v této souvislosti dochází u těch, kteří mají k těmto osobám odstup, případně pro ně představují problém (z politického, profesního hlediska apod.)²⁹.

V souvislosti se soužitím mezi majoritou a romskými obyvateli jsou dále zmiňovány také obavy z eskalace napětí mezi majoritou a romskou menšinou.

Ne, že by to byly problémy radikální, nebo jakékoli, jak to nazvat, ale spíš, že cítíme, podle toho, jak se to vyvíjí v okolí, a v různých jiných místech republiky, takže cítíme tu potřebu raději tomu předcházet.

²⁹ Podle svědectví jednoho z našich komunikačních partnerů z řad zástupců institucí (mimo záznam) se město údajně rozhodlo zpoplatnit některé pořádané akce, údajně z důvodu, aby regulovalo návštěvnost romských obyvatel.

4.2 Zdroje napětí

Jako zdroje takového napětí byly zmiňovány jednak stížnosti na hluchost, zejména v objektu na ulici Slunečná a nesouhlasy s přidělováním bytů romským rodinám, které jsou však záležitostí spíše jednotlivců, kteří své stížnosti podávají opakovaně. Součástí Komunitního plánu rozvoje sociálních služeb Oderska a Fulneck na období 2008-2012 je mimo jiné uvedeno, že v blíže nespecifikované analýze „Zmiňovalo přes 65 % oslovených občanů problémy s kriminalitou a s osobami sociálně nepřizpůsobivými. Jednalo se především o hluk, nepořádek a další problémy v domech, kde tyto osoby bydlí.“

Přestože z některých promluv zástupců institucí je zřejmá určitá distance k romským obyvatelům (jsou používány výrazy jako „spoluobčané“, „černí“, „cikoši“ apod.), zároveň je zde silná tendence mezi romskými obyvateli rozlišovat na slušné/neslušné, přizpůsobivé/nepřizpůsobivé, integrované/neintegrované apod.

A teď si ještě proberu rychle Veselí, Dobešov, nic, Loučky nic, Kaménka, Klokočůvek, bytovka, to jsou všechno, to všechno, co jmenuju, pokud jsou tam a jsou tam místama, tak jsou to lidi plně integrovaní a ani je nebudu zmiňovat, to je zbytečné.

V souvislosti s těmi, kteří jsou považováni za „slušné“ se pak uvádí zejména dvě sídliště, kde bydlí v městských bytech, a to sídliště Míru a sídliště Pod lesem. To, co tyto osoby odlišuje od ostatních je pak podle komunikačních partnerů zejména snaha se přizpůsobit a akceptovat normy, zejména v rámci sousedského soužití.

V Odrách žijí už dlouhodobě romské skupiny, nebo romské rodiny, a některé z nich se rekrutovaly mezi ty nejslušnější lidi a já osobně znám několik rodin, se kterými můžu říct, že jsou to rozhodně kamarádi, někteří možná i přátelé, zažil jsem je, znám je z mála a můžu říct, že nedělám rozdíl, jestli potkám tohohle člověka nebo tohohle člověka. Takže ti se už začlenili a nechci říct, že se distancují od těch ostatních Romů. Nicméně žijou v běžné populaci tady kdekoliv na sídlišti Míru, na sídlišti Pod lesem, prostě dostávají od města byty.

Řekli bychom, že v Odrách nedochází k diskriminaci na institucionální rovině, i když jsme si zároveň vědomi, že její odhalení nebylo v možnostech tohoto výzkumu, ale je zde silně přítomna určitá míra rasizmu na individuální úrovni a to i u (některých) zástupců institucí, o které se v těchto případech lze domnívat, že může prosakovat za hranice osobních postojů a promítat se také do profesních záležitostí a kompetencí³⁰. Univerzálním jevem, který je však univerzální i kdekoliv jinde za hranicemi města Odry, je zvýznamňování etnicity, přestože je deklarován rovný přístup („my vůbec nerozlišujeme, jestli je to Rom nebo jestli to je majorita, nebo kdokoliv prostě“). U zástupců

³⁰ S výraznou tendencí promítat osobní (dehonestující) názory do vlastní profese a rozhodovacích procesů jsme se setkali v případě zástupce jedné velmi významné instituce.

institucí se zároveň setkáváme s širokou paletou vnímání problému, od korektního a racionálního přístupu, přes emocionálně zabarvenou snahu poznat a pochopit odlišnou kulturu a mentalitu, po otevřené předsudky o amorálním myšlení a jednání této skupiny obyvatel.

4.3 Možnosti participace

Na úrovni městských strategií by se dalo říci, že město Odry, zatím, prosazovalo spíše liberální přístup, který klade důraz na osobní úsilí a odpovědnost (bez ohledu na rozdíly v individuálních možnostech a schopnostech) a preferuje sankce před prevencí. Tento přístup je patrný, i podle názorů některých zástupců institucí, zvláště v souvislosti s bytovou politikou, v rámci které se uvažuje o privatizaci v podstatě celého bytového fondu ve vlastnictví města (s výjimkou bytů zrekonstruovaných či vystavěných za podpory grantu MMR ČR pro rozvoj sociálního bydlení). Někteří zástupci institucí jsou si zároveň vědomi rizik, které tento proces vyvolá zejména v souvislosti se sociálně slabšími nájemníky, kteří si nebudou moci dovolit byt odkoupit a stanou se závislími na tržních principech v souvislosti s bydlením. Důraz na sankce vyvozujeme například z instalace kamerového systému, který se vzhledem k rozloze a přehlednosti města a přítomnosti městské i státní policie zdá jako poněkud nadbytečný a zveřejněná statistika³¹ neříká nic o tom, že by působila preventivně, naopak, vzhledem k tomu, že výsledkem záznamů bylo pouze udělení sankcí (i když v mnoha případech pouze „domluvou“).

Nicméně, město, zejména prostřednictvím městského úřadu, již několikrát prokázalo, že má snahu sociální problémy (nejen) romských obyvatel, včetně těch žijících v LPV, řešit a dalo by se říci, že vzhledem k velikosti města jde o významné a výjimečné úsilí. Za tyto snahy považujeme jednak podporu sociálního bydlení, dále projekt zaměřený na zaměstnání osob z řad romských obyvatel, realizaci veřejné služby i po skončení zákonné povinnosti ji zřizovat, vytváření veřejně prospěšných míst³² apod.

Za projekty, jejichž výsledky se v průběhu či po skončení jejich realizace jeví trochu sporné, považujeme jednak projekt podpory sociálního bydlení a následně

³¹ Ze statistiky MKDS mimo jiné vyplývá, že počet přestupků odhalených městskými strážníky je na všech místech, kde byly nainstalovány kamery, vyšší, než počet přestupků odhalených kamerovým systémem (<http://www.odry.cz/mestsky-kamery-system/d-421614/p1=24200>).

³² V rámci pozorování v terénu jsme si mohli povšimnout zapojení romských obyvatel (žen) ve službách a zařízeních zřízených či spravovaných městem (základní škola, kulturní středisko Dělnický dům), údajně v návaznosti na předchozí veřejně prospěšné práce, které zde vykonávaly (a v nichž se osvědčily).

zaměstnanostní projekt „Žiji a pracuji v Odrách“. U prvního z nich se ukazuje jako ne zcela vhodné vyčlenění objektu bývalé mateřské školy v místní části Veselí k bydlení sociálně slabých rodin, zvláště těch s dětmi, protože je bez vlastního dopravního prostředku špatně dostupné, a to jak pro dojíždění do škol, na úřady a pro osoby, které zde nejsou starousedlíky (zvláště ty romské) je obtížné vytvořit si přirozené (sousedské) vztahy, což prohlubuje jejich sociální izolaci.

Zaměstnanostní projekt pak v implementační fázi narazil na překážku, která se projevila právě v době realizace našeho výzkumu a která souvisí s extrémními projevy sociálního vyloučení. Příjmy ze zaměstnání, na rozdíl od sociálních dávek, mohou být exekuvovány, dochází tedy k tomu, že osoby, které mají dluhy, vymáhané tímto způsobem, ztrácejí motivaci setrvat v projektu. Na obdobnou souvislost, kterou jsme již zmínili v jiné části naší studie, jsme narazili v souvislosti s vykonáváním veřejné služby za odměnu. V případě, že je rodina příjemcem dávek hmotné nouze, je tato odměna zohledněna a úměrně snížena částka živobytí, což má negativní vliv na výslednou výši dávky. Na tomto místě je vhodné zmínit, že mnozí z našich komunikačních partnerů, také zástupců konstatují, že rodinám, které jsou závislé na sociálních dávkách (dávkách hmotné nouze), se nevyplatí přijmout zaměstnání pouze jednomu z partnerů, protože výsledný „zisk“ může být i záporný.

Oni už pochopili, že buď musí dělat oba dva, nebo nikdo. Oni už to pochopili. Že když dělá jeden, tak vlastně akorát ty sociální dávky se zastaví a on to musí donést. Takže mají furt stejně peněz, akorát že jeden z nich dělá. Takže oni nemají důvod pracovat, oni mají důvod pracovat buď oba dva, anebo nikdo.

Zástupci města hovoří také o své strategii či dlouhodobém úmyslu obyvatele s romskou připisanou etnicitou integrovat mezi ostatní obyvatele Oder.

• Ne, ta tendence je ve městě naopak. Spíš teda je rozprskat různě. Ne, že bysme je včleňovali do jedné lokality, ne. Naopak, aby prostě žili, ne že to je slušná rodina, buď cikánská, nebo dneska jako těch smíšených je mraky, takže spíš je ta tendence ty lidi i třeba ze strany bytové komise, která navrhuje přidělování bytů, o kterých potom rozhoduje rada, takže tendence je, je rozprskávat.

• Já si myslím, že trend je, aby nebyli pohromadě. Protože to je... Chce to asi více bytů a rozstrkat je.

Záměr odprodat celý bytový fond považujeme v této souvislosti za rizikový, a přestože se nemůžeme opřít o žádnou studii, pouze na základě medializovaných událostí je oprávněné se domnívat, že důsledky tohoto kroku, které bude město muset do budoucna řešit, budou v lepším případě podobné povahy, případně ještě složitější (koncentrace obyvatel s určitými charakteristikami v jednom objektu, hrozba bezdomovectví apod.). Město se tak zbavuje možnosti ovlivňovat a kontrolovat podmínky života zranitelných skupin osob, nejen romských obyvatel, ale i seniorů,

osamělých rodičů apod., stejně jako například regulovat skladbu obyvatel v určitých objektech apod. Osoby s nedostatečným příjmem, ekonomicky závislé, budou vždy těmi, které jsou nejvíce zranitelné v podmínkách tržního prostředí. Město zároveň se již v tuto chvíli potýká s důsledky takového kroku, a to zatím jen v případě jednoho objektu (Slunečná ulice), u kterého v tuto chvíli nemá v podstatě žádné prostředky, jak situaci sanovat (zanedbaný stavebně-technický stav, nevyhovující podmínky bydlení, sociální a etnická homogenita obyvatel). Je jistým paradoxem, že nabídka služeb v oblasti bydlení je neudržitelná (nákladná, prodělečná) pro město, jehož úkolem zároveň není generovat zisk, ale zdá se být výhodná pro podnikatelské subjekty či soukromé osoby³³.

Intervence podnikatelských subjektů do situace sociálně slabých (romských) obyvatel je v Odrách relativně silná (2 projekty sociálního podnikání zaměřené na zaměstnávání, soukromá ubytovna) a může mít svůj pozitivní potenciál, v tuto chvíli a s informacemi, které máme, je těžké posoudit, zda jde spíše o snahy situaci řešit, či ji využít pro ryze podnikatelský záměr. Nicméně, je třeba s existencí těchto subjektů počítat a využít je v rámci lokálního partnerství, v rámci kterého je možné jejich aktivity do jisté míry ovlivňovat v zájmu cílové skupiny.

³³ Jedním z vysvětlení je, že pro podnikatelské subjekty je možné zisku dosáhnout minimalizací nákladů, tedy právě využitím situace, kdy si určité osoby „nemohou vybrat“ nejvýhodnější nabídku, protože se jim dostává pouze jediné možnosti a jsou nuceny akceptovat substandard v oblasti bydlení spojený s vysokými náklady, jak je to typické pro stále se rozrůstající síť tzv. ubytovacích zařízení. Taková minimalizace nákladů (např. na údržbu bytového fondu) však může generovat růst nákladů na straně veřejných služeb.

5. Závěry a doporučení

Přestože vymezení sociálně vyloučených lokalit nelze stanovit jednoznačně a objektivně a my jsme si pracovníě stanovili několik základních atributů, přikláníme se ke stanovisku, že v rámci Oder a jejich místních částí lze hovořit maximálně o dvou takových LPV, a to o objektu na ulici Slunečná a objektu v místní části Veselí. Objekt Slunečná splňuje do jisté míry většinu uvedených atributů. Objekt Veselí je charakteristický svou prostorovou odloučeností (nejen od služeb, ale zejména od přirozeného prostředí sociálních vztahů a vazeb svých obyvatel) a vzhledem k tomu, že se sem jeho obyvatelé nastěhovali (dostali byt přidělen od města) relativně nedávno, i nápadnou etnickou homogenitou (4:1). Přesto ale není ze strany zástupců institucí vnímán jako vyloučená lokalita nijak zvlášť silně. Mezi ostatními lokalitami v promluvách komunikačních partnerů vynikají objekty Hranická 167/24 a Okružní 75/22, ale spíše z důvodu, že jsou z větší části obydleny romskými obyvateli, případně v kombinaci s tím, že působí nejvíce neudržovaně. Ostatní lokality jsou zmiňovány spíše z důvodu, že jsou také obydleny (z větší či menší části) romskými obyvateli, ale nejsou s nimi spojovány výraznější problémy.

Dalo by se tedy říci, že problémy, které mají být řešeny, se týkají spíše romských obyvatel Oder jako takových. Tento závěr ovšem komplikuje fakt, že mezi těmito obyvateli se dále rozlišuje a z diskurzu problému je vyčleněna množina jednotlivých rodin, které žijí na dvou oderských sídlištích, o které se hovoří jako o integrované, která nevyžaduje (či si v pozitivním smyslu slova nezaslouží) speciální pozornost.

Pokud se podíváme na obyvatele objektů, které jsou z větší či menší intenzitou spojovány se sociálním vyloučením, perspektivou výsledků našeho dotazníkového šetření, můžeme z hlediska projevů sociálního vyloučení konstatovat (ve srovnání s jejich neromskými sousedy, případně, v závislosti na dostupnosti dat s obyvateli v Odrách či populací ČR):

- větší počty osob v domácnostech a jejich koncentraci na obytné místnosti
- vysoký podíl osob se základním vzděláním jako nejvyšším dokončeným
- vysokou míru nezaměstnanosti
- vysoký podíl nájemním smluv na dobu určitou
- vysoký podíl bytů, ve kterých zdroj tepla představují kamna na tuhá paliva (byty 2. kategorie)
- vysoký podíl bytů, ve kterých je podle vyjádření jejich obyvatel vlhko a plísň
- vysoký podíl zadlužení a zkušeností s exekucemi

Z uvedených výsledků lze usuzovat na určitou míru sociální vyloučení a ve srovnání s neromskými obyvateli stejných adres i na jeho determinovanost etnicitou. Nicméně, v případě některých klíčových atributů sociálního vyloučení, jako je zejména míra zaměstnanosti či kvalita bydlení, není situace ve srovnání s jinými vyloučenými lokalitami, o kterých víme, kritická. Takové hodnocení je samozřejmě vždy relativizující, v kontextu Oder jsme se však nesetkali například s tím, že by domácnosti byly odkázány pouze na sdílené kuchyně a sociální zařízení (vyjma jednoho případu v soukromé ubytovně), všichni mají přístup k tekoucí a teplé vodě apod.

Zdroje sociálního vyloučení

K procesům sociálního vyloučení v kontextu Oder dochází z několika zdrojů. Kromě obecně se zhoršující (či zhoršené) ekonomické a sociální situace ve společnosti jako takové (růst nezaměstnanosti, nárůst chudých domácností apod.) lze identifikovat:

- růst zadluženosti domácností a zhoršování schopnosti dluhy splatit
- past nezaměstnanosti a prohlubující se závislost na sociálních dávkách
- řízené sestěhování sociálně slabých domácností v soukromých objektech (zejména Slunečná, ale i jiné)
- negativní důsledky nevhodně implementovaného projektu (objekt Veselí)
- znevýhodnění v možnostech dosáhnout vyššího vzdělání
- stigmatizace, sociální distance, znevýhodnění až diskriminace na etnickém principu v běžném životě a v přístupu institucí
- absence efektivních zdrojů ke zlepšení sociální a ekonomické situace

V kontextu Oder, se, zatím, nedá hovořit o promyšlené a systematické integrační politice, ovšem obdobně jako na mnoha jiných místech ČR. Jde spíše o několik, i když významných, izolovaných pokusů. Za slabá místa by se daly označit:

- nedostatečné zajištění předškolní přípravy pro děti se sociálním znevýhodněním, případně dalších programů na podporu udržení těchto dětí ve vzdělávacím systému (doučování, motivační programy apod.)
- nedostatek volnočasových aktivit, zejména pro neorganizované děti a mládež
- nedostatek návazných služeb, které nemůže zajistit město, jako je nezávislé sociálně právní poradenství, terénní práce apod.

- nedostatek dalších, zejména odborných psychologických služeb pro děti a mládež v souvislosti se sociálně právní ochranou

V této souvislosti bychom doporučili několik základních **oblastí intervence:**

- revize strategie privatizace (a správy) bytového fondu
- vybudování volnočasového centra a jeho zajištění z hlediska odborných personálních kapacit
- vytvoření programu předškolního vzdělávání a jeho zajištění
- vytvoření pobídek pro vznik neziskových organizací zajišťujících sociální služby v souladu s potřebami cílové skupiny a v jejich zájmu

6. Přílohy

6.1 Zdroje dat

Agentura pro sociální začleňování. Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015.

<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení>

Český statistický úřad. Databáze demografických údajů za obce ČR.

http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm

Český statistický úřad. Demografická ročenka 2011.

<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4019-12>

Český statistický úřad. Míra registrované nezaměstnanosti k 31. 12. od roku 1993.

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=PRA1020CU&&kapitola_id=3

Český statistický úřad. Příjmy a životní podmínky domácností 2012.

<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/3012-13>

Český statistický úřad. Sčítání lidí domů a bytů 2011. <http://www.scitani.cz/>

Český statistický úřad. Počet uchazečů o práci a míra nezaměstnanosti v obcích SO ORP Odry.

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=AGTPR6010PU_OB1.11_9&vo=tabulka

Český statistický úřad. Věkové složení obyvatelstva 2011; 2012.

<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4003-13>

GAC. 2006. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.

http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf

GAC. 2010. Sociologická analýzy přechodů romských dětí ze sociálně vyloučeného prostředí ze základních škol na střední školy.

http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Prechody_RD_ze_ZS_na_S_S.pdf

Kolektiv autorů. 2010. Mapování skupin obyvatel akutně ohrožených sociálním vyloučením ve vybraných čtyřech krajích (v Praze, Středočeském kraji, Jihomoravském kraji a Moravskoslezském kraji) v souvislosti s nedostupností bydlení.

http://www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/zprava_socialnivyloucení.pdf

Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR Nový Jičín. Zpráva o situaci na trhu práce k 31. 12. 2011.

http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/novy_jicin/analyzy/anal_12_2011.pdf

Městský policie Odry. Statistika odhalených přestupků kamerovým systémem města Odry za rok 2011; 2012.

<http://www.odry.cz/mestsky-kamerovy-system/d-421614/p1=24200>

Městský úřad Odry. Interní instrukce č. 5 /2005 O hospodaření s byty ve vlastnictví města.

<http://www.odry.cz/vyhlaskey-narizeni-a-dalsi-predpisy-a-smernice-mesta/ds-1002/p1=2176>

Městský úřad Odry. Komunitní plán sociálního rozvoje Oderska a Fulnecka na období 2008 - 2012. <http://www.odry.cz/komunitni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-oderska-a-fulnecka-na-obdobi-2008-2012/d-367226/p1=23672>

Městský úřad Odry. Obecně závazná vyhláška č. 1/2011 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na veřejném prostranství.
<http://www.odry.cz/vyhlaskey-narizeni-a-dalsi-predpisy-a-smernice-mesta/ds-1002/p1=2176>

Městský úřad Odry. Obecně závazná vyhláška č.1/2005 O stanovení vzdálenosti, v níž nesmí být provozování hracích přístrojů povoleno.
<http://www.odry.cz/vyhlaskey-narizeni-a-dalsi-predpisy-a-smernice-mesta/ds-1002/p1=2176>

Městský úřad Odry. Zásady pro převod domů a bytů, NP a pozemků tvořících s nimi funkční celek z majetku města Odry.
<http://www.odry.cz/vyhlaskey-narizeni-a-dalsi-predpisy-a-smernice-mesta/ds-1002/p1=2176>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Průměrná míra nezaměstnanosti od roku 1997 do roku 2012. http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Registr poskytovatelů sociálních služeb.
<http://iregistr.mpsv.cz/>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Seznam obcí s dotovanými byty.
<http://mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Seznam-obci-s-dotovanymi-byty>

Ministerstvo pro místní rozvoj. Mapa nájemného.
<http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Prechod-na-smluvni-najemne/Mapa-najemneho>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-schvalena-verze>

Národní ústav pro vzdělávání: Vývoj vzdělanostní a oborové struktury žáků a studentů ve středním a vyšším odborném vzdělávání v ČR a v krajích ČR a postavení mladých lidí na trhu práce ve srovnání se stavem v Evropské unii 2012/13.
http://www.nuv.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/VYVOJ2012_pro_www.pdf

Policie ČR, Obvodní oddělení Odry.
<http://www.policie.cz/clanek/obvodni-oddeleni-odry.aspx>

Úřad práce v Novém Jičíně. Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR Nový Jičín. Zpráva o situaci na trhu práce k 31. 12. 2006; 2007; 2008; 2009; 2010.
http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/novy_jicin/analyzy

Ústav územního rozvoje. Přehled všech ekonomických subjektů (právnických osob) s 50 a více zaměstnanci, které mají sídlo v obcích obvodu s rozšířenou působností (Odry); výpis k 31. 12. 2010. <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4219>

Základní škola Komenského, Odry. Rovná šance - výstupy.
http://www.komenska.com/index.php?option=com_content&view=article&id=425:rovna-ance-vystupy&catid=36:projekty&Itemid=55

6.2 Seznam tabulek uvedených v textu

Tabulka 1. Přehled institucí, s jejichž zástupci byly realizovány rozhovory.....	7
Tabulka 2. Počet bytů (domácností) a počty vyplněných dotazníků v LPV	9
Tabulka 3. Reprezentativita výzkumného vzorku srovnáním věkové struktury	10
Tabulka 4. Věková struktura obyvatel LPV, Oder a populace ČR	29
Tabulka 5. Osoby ve věku 15 a více let podle pohlaví v LPV, Odrách a v populaci ČR	30
Tabulka 6. Struktura domácností v LPV podle počtu osob v domácnosti	30
Tabulka 7. Osoby ve věku 15 a více let v LPV, Odrách a v populaci ČR podle vzdělání ...	31
Tabulka 8. Pozice na trhu práce ekon. aktivních obyvatel v LPV, Odrách a populaci ČR.	31
Tabulka 9. Ekonomická aktivita obyvatel LPV.....	32
Tabulka 10. Podíl vážně nemocných v domácnostech v LPV.....	32
Tabulka 11. Zda se respondent narodil ve městě.....	33
Tabulka 12. Zda rodiče respondenta žili ve městě před jeho narozením.....	33
Tabulka 13. Jak dlouho žije rodina ve městě bez přerušení.....	33
Tabulka 14. Kolikrát se domácnost stěhovala v posledních 3 letech.....	34
Tabulka 15. Počet nově přihlášených osob do Oder z jiné obce za rok 2012	34
Tabulka 16. Počet odhlášených osob z důvodů přestěhování do jiné obce za rok 2012 .	35
Tabulka 17. Počet osob, které se přestěhovaly v rámci Oder za rok 2012	36
Tabulka 18. Zda by se respondenti odstěhovali	36
Tabulka 19. Důvody, proč by se respondenti chtěli odstěhovat	37
Tabulka 20. Struktura domovního fondu v Odrách a v ČR	38
Tabulka 21. Struktura domovního fondu z hlediska vlastnictví v Odrách a v ČR	38
Tabulka 22. Struktura bytových domů z hlediska období výstavby v Odrách a v ČR	39
Tabulka 23. Přehled ulic s městskými byty	39
Tabulka 24. Struktura bytů v LPV podle majitele bytu	40
Tabulka 25. Struktura nájemních smluv v LPV podle typu.....	40
Tabulka 26. Struktura nájemních smluv na dobu určitou v LPV podle délky trvání	41
Tabulka 27. Zda mají obyvatelé LPV obavy ze ztráty bydlení.....	41
Tabulka 28. Struktura obydlených bytů z hlediska počtu obytných místností	42
Tabulka 29. Vybavení bytů v LPV samostatnou kuchyní.....	42
Tabulka 30. Vybavení bytů v LPV zdrojem tepla	43

Tabulka 31. Vybavení domácností v LPV	43
Tabulka 32. Subjektivně vnímané problémy s bydlením zástupců domácností v LPV	44
Tabulka 33. Zadluženost domácností v LPV	47
Tabulka 34. Výše dluhů domácností v LPV	48
Tabulka 35. Zkušenost domácností v LPV s exekucemi	49
Tabulka 36. Hlavní zaměstnavatelé v mikroregionu Odersko v roce 2010.....	51
Tabulka 37. Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti v mikroregionech	52
Tabulka 38. Vzdělanostní struktura nezaměstnaných v okrese Nový Jičín	52
Tabulka 39. Struktura volných pracovních míst v okrese Nový Jičín v roce 2011	53
Tabulka 40. Vyplacená dávka "doplatek na bydlení" podle druhu bydlení (KoP Odry) .	54
Tabulka 41. Vyplacené dávky „mimořádná okamžitá pomoc“ (KoP Odry)	55
Tabulka 42. Počet dětí do 19 let ve spádových obcích města Odry	59
Tabulka 43. Trestná činnost dětí podle adresy bydliště pachatele (OSPOD Odry)	60
Tabulka 44. Počet trestných činů v Odrách za rok 2011 a 2012	64
Tabulka 45. Počet přestupků v Odrách podle typu za rok 2012	65
Tabulka 46. Události zachycené kamerovým systémem v Odrách	66
Tabulka 47. Vzdělávání dětí v LPV do 15 let	72
Tabulka 48. Základní ukazatele základního vzdělávání v Odrách	74
Tabulka 49. Základní ukazatele (vytipovaného) středního vzdělávání v regionu	80